

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

**TVŮRČÍ ODKAZ JOSEFA VAŇKA JAKO
VÝCHODISKO DNEŠNÍ ZAHRADNÍ
TVORBY**

disertační práce

Doktorand: Ing. Radek Prokeš

Školitel: doc. Ing. arch. Jan Vaněk, CSc.

Konzultant: RNDr. Oldřich Vacek, CSc.

Praha 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou disertační práci "Tvůrčí odkaz Josefa Vaňka jako východisko dnešní zahradní tvorby" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího disertační práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené disertační práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 19.8.2019 _____

Obsah

1.	Úvod.....	5
2.	Literární přehled.....	6
2.1.	Definice zahrady.....	6
2.2.	Kompozice v zahradě.....	6
2.3.	Východiska evropské zahradní architektury přelomu 19st. a 20st.....	8
2.3.1.	Zahradní architektura 19 století:.....	8
2.3.2.	Zahraniční stopa v českém prostředí.....	11
2.4.	Vývoj zahradní architektury na našem území mezi lety 1900–1918.....	14
2.4.1.	Historické souvislosti a dobové názory.....	14
2.4.2.	Dispozice zahrad.....	16
2.4.3.	Okrasná část.....	18
2.4.4.	Užitková část.....	19
2.5.	Historie zahradní architektury na našem území v meziválečném období.....	19
2.5.1.	Historické souvislosti a dobové názory.....	19
2.5.2.	Dispozice zahrad.....	22
2.5.3.	Okrasná část.....	25
2.5.4.	Užitková část.....	27
2.6.	Život Josefa Vaňka.....	28
3.	Cíle práce a hypotéza.....	30
3.1.	Hypotéza.....	30
3.2.	Cíl práce.....	30
4.	Metodický postup klasifikace díla Josefa Vaňka.....	31
5.	VÝSLEDKY.....	31
5.1.	Zhodnocení stávajících informačních zdrojů díla Josefa Vaňka.....	31
5.2.	System klasifikace.....	31
5.2.1.	Kompoziční principy.....	31
5.2.2.	Stavební prvky a drobná zahradní architektura.....	32
5.2.3.	Vegetační prvky.....	32
5.2.4.	Použité zdroje dat pro základ klasifikace.....	32
5.3.	Výsledky klasifikace.....	33
5.3.1.	Kompoziční principy.....	33
5.3.2.	Zdroj dat pro dosavadní vyhodnocení skladebných prvků.....	36

5.3.3.	Vybrané stavební prvky	37
5.3.4.	Zahradní doplňky	41
5.3.5.	Vybrané vegetační prvky	45
5.3.6.	Cestní síť	48
5.3.7.	Sortiment dřevin používaný Josefem Vaňkem	49
5.3.7.1.	Okrasné stromy	49
5.3.7.2.	Jehličnaté stromy a keře.....	49
5.3.7.3.	Listnaté stromy – tvarové kultivary	50
5.3.7.4.	Listnaté stromy s častým výskytem	51
5.3.7.5.	Listnaté dřeviny s občasným výskytem	51
5.3.7.6.	Okrasné keře s častým výskytem.....	52
5.3.7.7.	Okrasné keře s občasným výskytem.....	53
5.3.7.8.	Stálezelené listnaté keře.....	54
5.3.7.9.	Živý plot.....	54
5.3.7.10.	Sortiment růží	55
5.3.7.11.	Pnoucí dřeviny	57
5.3.7.12.	Dendrologické zajímavosti	58
5.3.8.	Případové studie vybraných nalezených zahrad Josefa Vaňka.....	59
6.	Diskuze.....	85
7.	Závěr.....	89
	Seznam použité literatury:	90

1. Úvod

Zahrada v rámci komplexu architektonické tvorby má zásadní a zároveň nedocenené postavení na našem území. Jde o privátní prostor, který se stává součástí rekreačního potenciálu bydlení a vytváří vlastní subkulturu zahradní architektury. Znalost historie oboru, resp. zahradní tvorby, je jedním z východisek pro současnost. Josef Vaněk byl jednou z nejaktivnějších osobností zahradní a krajinářské architektury v první polovině dvacátého století. Na rozdíl od většiny svých současníků byla šíře záběru jeho znalostí obrovská. Zajímal se o ovocnictví, botaniku, introdukci nových rostlin, školkařství, perenařství a drobnou zahradní architekturu. V rámci těchto oblastí neváhal investovat nemalé prostředky na publikování nejnovějších poznatků z oboru a snažil se zvedat informovanost veřejnosti. Byl si velmi dobře vědom toho, že vzdělaná laická veřejnost je základ úspěchu oboru jako celku. Stejně tak se snažil poskytnout nové generaci budoucích odborníků dostatek vzdělávacích podkladů. Přestože by se mohl obsah odkazu Josefa Vaňka zdát dostačující k poznání jeho tvorby, část projektové dokumentace chybí. Bylo zvykem odevzdávat jak barevné studie, tak osazovací plány stavebníkovi. Důkazem takovýchto nálezů je diplomová práce: Česká rodinná zahrada 20. století a soudobá východiska (Prokeš, 2013). Základní myšlenkou celé práce je pokračovat v doplňování „papírového“ poznání o terénní průzkum a katalogizaci části Vaňkova odkazu. Práce si bere za jeden z cílů pokusit se dohledat k dochovaným půdorysům konkrétní zahrady a terénním průzkumem doplnit Vaňkův odkaz o konkrétní osazovací plány v návaznosti na zdokumentování současného stavu.

2. Literární přehled

2.1. Definice zahrady

Za první zahrady lze považovat ohraničení kusu země plotem. Tyto „uzavřené“ plochy – zahrady, sloužili převážně užitku. V průběhu dějin se užitěk začal nahrazovat okrasnou funkcí a vznikla tak zahrada okrasná. Okrasná zahrada v myšlenkách krajinářského hnutí byla zhuštěním toho nejlepšího, co dokáže příroda nabídnout. (Dadejík, Staněk a Stibral, 2012)

Zahrada je dle Marečka (1992) jedním z mnoha vyjádření vztahu člověka ke společnosti. Hodnoty tohoto vztahu lze rozdělit na dvě základní funkce: hospodářskou a společenskou. Hospodářské využití vždy bylo prvním a nejstarším způsobem jejich využití. Již od pradávna člověk využíval zahrady získávání obživy a postupná intenzifikace zemědělské výroby napomáhala zvyšování hospodářského užitku, který zahrada poskytovala. Společenské poslání zahrad spočívalo především v plnění estetických, obytných a reprezentativních funkcí.

Zahrady se v průběhu let formovaly až do dnešní podoby. Za základ dnešních zahrad lze považovat přerod zámeckých a venkovských zahrad na zahrady vilové a rodinné. Tento vývoj zapříčinily celospolečenské změny jako průmyslová revoluce a další, které formovaly směřování lidstva v průběhu 19. a 20. století. (Stejskalová 2015)

2.2. Kompozice v zahradě

Komponování zahradního prostoru má svoje kořeny v základních kompozičních principech, které jsou společné i dalším uměleckým oborům. Tyto principy jsou využívány ke komponování zahradního prostoru. Zahrady jsou v první řadě o práci s prostorem a až v druhém plánu se propisuje největší specifikum zahrad. Tím je práce s rostlinami jako základním stavebním kamenem kompozice, jak popisuje Mareček. (1992)

Zahradní kompozici dělí jak Mareček (1992) tak Stejskalová (2015) následovně:

Kompozice se v první řadě dělí na kompozici pravidelnou a nepravidelnou. Oba principy je možné kombinovat, vždy s převahou jedno nad druhým.

Pravidelná kompozice – dispoziční řešení je podřízeno pravidelným přímkám, a základním geometrickým obrazcům

Nepravidelná kompozice – dispoziční řešení je určováno volnou linií a nepravidelnými obrazci.

V těchto kompozicích se pak uplatňuje rovnováha zřejmá a skrytá.

Rovnováha zřejmá – dílo je osově souměrné. Nejvíce se tato rovnováha uplatňuje v pravidelné kompozici

Rovnováha skrytá – dílo není osově souměrné, základem je vyvážení celé kompozice.

Výše popsaným principům jsou pak podřízeny základní prvky kompozice, mezi něž patří bod, linie, plocha. Tyto prvky jsou vždy uspořádány dle určitého záměru a navzájem vytvářejí konkrétní kompozici. Mezi tyto vztahy patří například poměr výšky, šířky a délky, poměr tvarů a barev, poměr světla a stínu. Vážou se k tomu i další kompoziční principy jako:

Rytmus – Gradace

Harmonie – Kontrast

Prostor a jeho uspořádání v zahradních celcích rozhoduje o charakteru celé kompozice. Je dán koncepčním uspořádáním objemů, ploch a linií do jednotného celku. V zahradní kompozici pracujeme se solitérami, solitérními skupinami a zahradními stavbami, z nichž některé přebírají funkci dominanty. Ostatní prvky pak slouží, jako kulisy případně rámují pohledy na tyto dominanty. Díky tomuto prostorovému uspořádání se v zahradní kompozici objevuje navíc kompozice statická a dynamická, jak doplňuje Mareček (1992)

Kompozice statická – pozorovatel vnímá dílo pouze z jednoho konkrétního pohledu

Kompozice dynamická – pozorovatel prochází prostorem a otvírají a zavírají se mu jednotlivé pohledy. Tento typ kompozice umožňuje sledovat jednotlivé prvky z různých úhlů.

Zmíněné principy jsou aplikovatelné i na jiné umělecké obory. Jak poukazuje Miller (1986) tak velkým rozdílem oproti těmto oborům je proměnlivost zahradních kompozic v čase. Kompozice se mění jak s ročními obdobími, tak během let. Čas a rostlinný materiál vytváří specifickou paletu, která mění některé obecné principy kompozice a přizpůsobuje je daným

specifickým vlastnostem. Je to také jeden z důvodů, proč jsou zahrady svébytným uměleckým dílem, které ne vždy splňují současné estetické požadavky kladené na umělecká díla.

2.3. Východiska evropské zahradní architektury přelomu 19st. a 20st.

2.3.1. Zahradní architektura 19 století:

V devatenáctém století jsou města zamořena a znečištěna těžkým průmyslem díky nástupu průmyslové revoluce. V důsledku toho se začíná vyzdvihovat hygienická funkce zeleně a potřeba trávit čas v přírodě. Po celé Evropě se začínají budovat městské parky a některé šlechtické zámecké parky se začínají otevírat veřejnosti. Hlavním centrem těchto snah byla Anglie v čele s Ebenezerem Howardem a jeho ideou zelených měst. Součástí řešení jsou nejen zelená města, nově také boření městských hradeb čímž vznikají promenády a vycházkové okruhy. V průběhu století došlo k návratu historizujících slohů ve stavební architektuře. Na konci tohoto století se objevuje nový samostatný sloh secese, který se projevil také ve Vídni a Praze. (Kalusok 2004)

2.3.1.1. *Arts and Crafts*

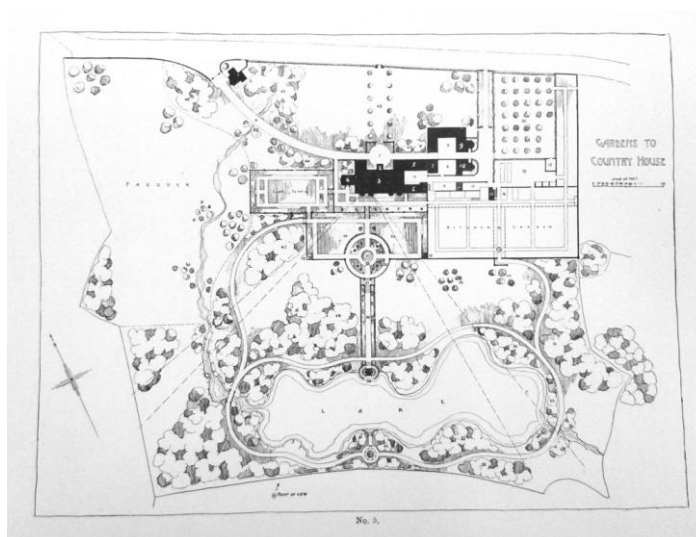
V anglickém prostředí se na konci devatenáctého století vůči krajinářské architektuře vymezilo hnutí Arts and Crafts. Hnutí bylo založeno skupinou architektů a dalších odborníků kolem teoretika architektury Johna Ruskina. Základní myšlenkou byl návrat řemeslné výroby, jež byla potlačena industrializací. Smyslem hnutí byl také návrat k původním uměleckým formám a snaha vymanit se z historizujících stylů inspirováním se venkovským prostorem. (Stejskalová a kol. 2012)

Do zahradních kompozic se tyto myšlenky propsaly důrazem na geometrizaci prostoru převzatou z renesančních zahrad. Základem bylo pravidelné členění parteru, jež byl členěn na jednotlivé pokojíčky oddělené zdmi, živými ploty nebo trelážemi. Toto pravidelné členění vedlo k nutnosti přetvářet terén do teras spojených pomocí schodišť. Terénní rozčlenění vnášelo do zahrad dynamiku a stalo se typickým znakem zahrad ve stylu Arts and Crafts. Venkovské motivy typické pro stavební architekturu se projevovaly v materiálech použitých na zahradní cestičky, loubí, zídky a další stavební prvky. Upřednostňován byl lomový kámen a masivní dřevěné prvky. K popsání vymezení a změně ovšem došlo na poli menších zahradních prostor. U velkých celků byly i nadále upřednostňovány krajinářské úpravy. (Kalusok, 2004)

Obrázek 2 – Upton gray manor house, Gertruda Jekyll, rekonstrukce.

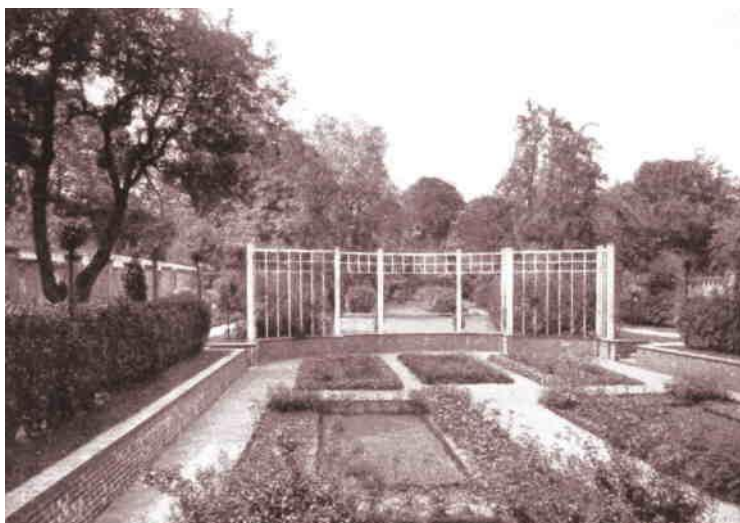
Tom Turner (2008) pak vyzdvihuj dva nejznámější zástupce tohoto hnutí: Gertrudu Jekyll a Edwina Lutiense. Vegetační prvky pak nejvíce pozměnila sama Gertrude Jekyll. Její styl vycházel z malířského pohledu na zahrady. Byla velmi ovlivněna malíře Williamem Turnerem. Malířský přístup k návrhům se hlavně projevoval v květinových záhonech, kde pracovala s barevnými bloky (blotches) jako s paletou barev. Jednotlivé bloky barev (rostlin) skládala dohromady a vytvářela z nich pestrobarevné koberce. V rámci vertikální struktury záhonů dodržovala jednoduché pravidlo, kdy se výška rostlin v záhonu zvyšovala směrem od pozorovatele. Záhon měl vždy pevnou hranu, v podobě zdi nebo živých plotů, u níž výškové uspořádání rostlin vygradovalo.

Obrázek 1 – Ukázka návrhu dle hnutí Arts and Crafts (Mawson 1900).

Zahradní architektura počátku 20. století – Secese a moderna:

V německém kulturním prostředí přichází odklon od historismu. Zpochybňuje se Lenné-Mayerova krajinářská škola. Ta tvrdila, že krajinářsky mají být navrhovány a realizovány i nejmenší zahrady. Četné impulsy čerpala německá kultura z anglického prostředí. (Schweizer a kol. 2012)

Obrázek 3 – Ukázková zahrada 1936.

Tyto impulsy vygradovali uskupením Umělecká Kolonie (Künstlerkolonie) vzniklém v Darmstadtu na začátku 20. století, kde na Mathildenhöhe v rámci čtyř výstav Umělecké kolonie vznikly i zahradní instalace. Jednalo se o reformní hnutí, které se snažilo najít nové hodnoty doby. Toto hnutí se opíralo o myšlenky Arts and Crafts, jež vzniklo o několik desítek let dříve. Zároveň také čerpalo z nově vzniklého slohu – secese. Hlavním tématem proto byla syntéza umění, života a přírody. Umělecká skupina chtěla „...zobrazit odraz moderní kultury a tím položit základní kámen obnovy života“. Takto definoval jeden z cílů Umělecké kolonie Joseph Maria Olbrich. Geelhaar (2000) dále dodává, že zahradu s domem chápali jako jeden celek a snažili se aplikovat principy navrhování domu (dispoziční řešení) do zahrad. Tyto zahrady byly nazývány architektonické/formální nebo geometrické. Přejít ke geometrizaci byl způsoben odklonem od romantizující pestrosti a přirozeného růstu rostlin. Zahrada byla tudíž rozdělena na jednotlivé uzavřené prostory, které byly geometrickými principy přeměňovány na přírodní pokoje. Zahrady obsahovali stříhané živé ploty, porostlé pergoly, loubí, špalíry, zapuštěný parter s opěrnými zídkami, rabata s trvalkami a růže. Tyto prvky byly vhodně barevně kombinovány a vytvářely jednotlivé pokojíčky s rozdílnou náplní. (Geelhaar 1992)

Obrázek 4 – Olbrichhaus Darmstadt 1912.

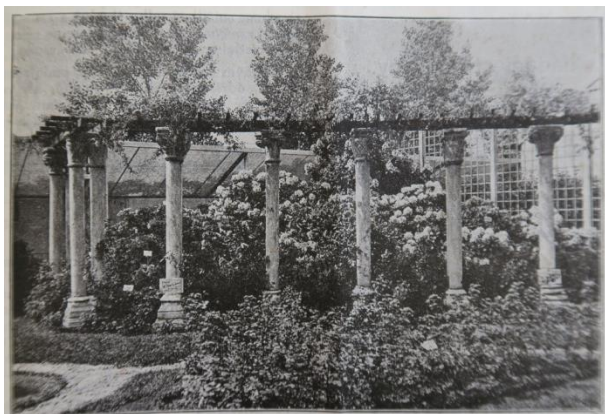
Kalusok (2004) pak shrnuje vliv secese a reformních hnutí v německém kulturním prostředí. „*Bíle natřená zahradní loubí a stromky s vysokými kmínky a kulovitě zastřiženými korunami připomínaly společně s rozdělením prostoru zahrady na malé části spíše intimní rokokovou než barokní úpravu.*“ Tento typ zahrady dovedl do dokonalosti Petrem Behrensem na zahradnické výstavě v Düsseldorfu 1904. Dalšími žáky nebo současníky Behrense byly Hermann Mathesius (realizace idejí Arts and Crafts), Paul Schultze-Naumburg (zpětný pohled na historizující styly), Josef Hoffman (implementace secese do zahrady, secese se v zahradním pojetí projevovала pravidelnými geometrickými tvary), Josef Maria Olbrich (další zástupce secese, využíval monochromní výsadby, ovlivněn tvorbou Gertrudy Jekyll).

2.3.2. Zahraniční stopa v českém prostředí

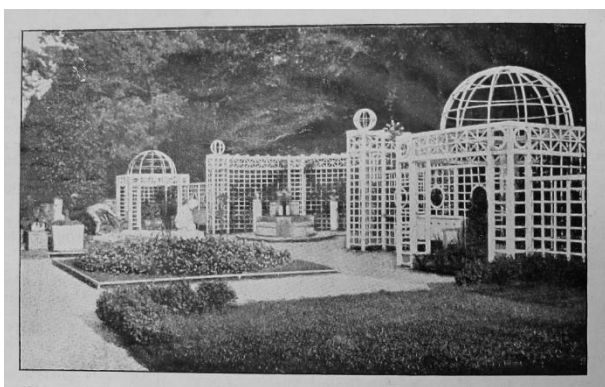
V českém prostředí tyto principy zaznamenal Zdeněk Wirth ve své knize *Evropská zahrada* (1911). Z fotografií v této knize je patrné, že čeští zahradní architekti věděli, co se děje v Evropě. Obě výše zmíněná hnutí lze v práci Zdeňka Wirtha nalézt. (Wirth 1911)

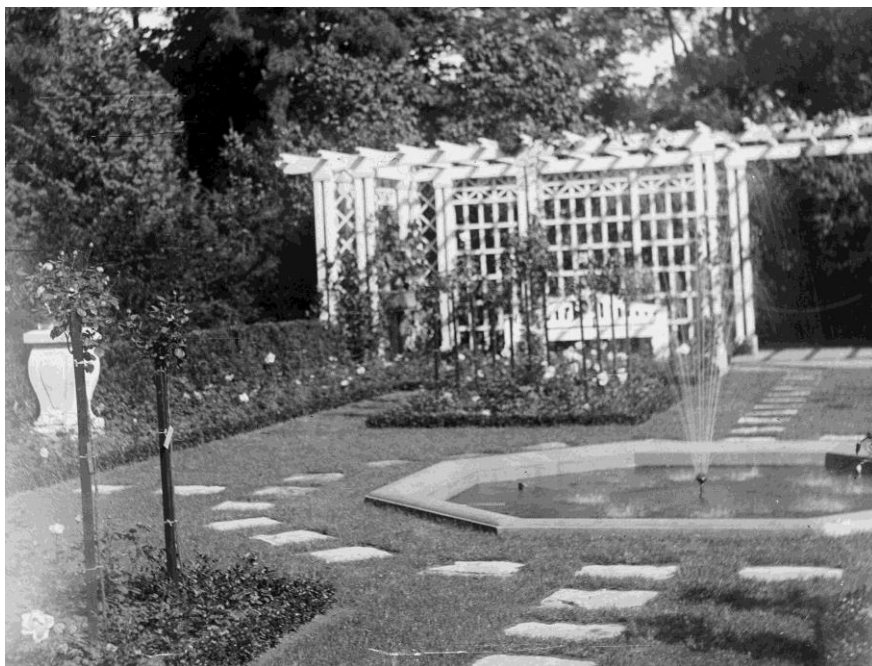
Obrázek 5 – Vlevo ukázková zahrada v Anglii, vpravo domek zahradníkův v parku Ashridge v Anglii (Wirth, 1911).

Obrázek 6 – Z dalších dostupných pramenů lze najít i články z mezinárodní výstavy dekorativního umění ve Francii konané roku 1925 (Vaněk, 1926).

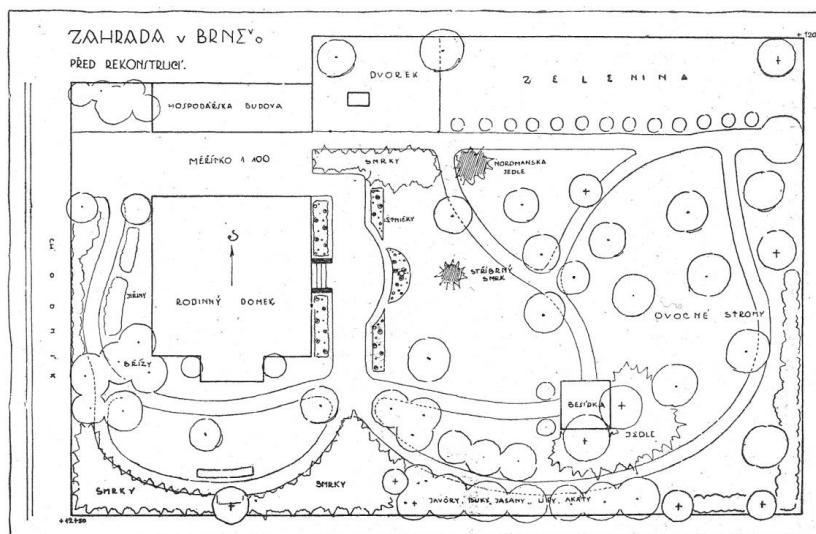

Obrázek 7 – Ukázka zahradní úpravy od Behrense, z výstavy v Oldenburku (Wirth, 1911).

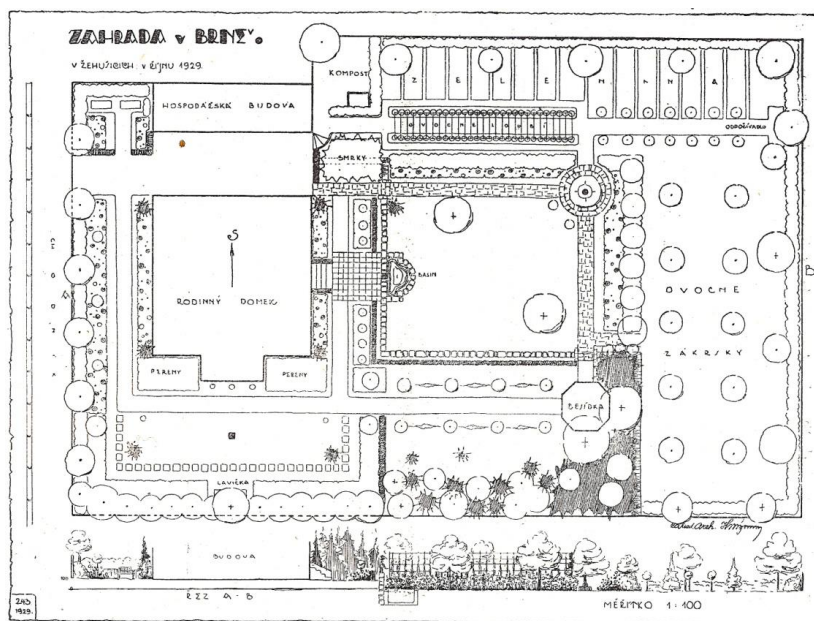
Obrázek 8 – Ve sbírkách národního zemědělského muzea lze najít fotografie z cest po německých zemích jmenovitě z Berlína (Rublič, 1925).

Kompoziční odklon od krajinářského řešení zahrad lze nalézt i v četné dobové literatuře. Jako příklad lze uvést půdorys od Hníka uveřejněný v Praktickém rádci číslo, 1930, Str. 62

Stará zahrada před rekonstrukcí. — Vedlejší obr.: Táž zahrada po rekonstrukci.

Obrázek 9 – J. Hník, 1929-1930, zahrada před rekonstrukcí.

Obrázek 10 – J. Hník, 1929-1930, zahrada po rekonstrukci.

2.4. Vývoj zahradní architektury na našem území mezi lety 1900–1918

2.4.1. Historické souvislosti a dobové názory

Patočka (2006) popisuje, kdy se zrodil moderní nacionalismus v českých zemích. V roce 1867 dochází k dualizmu Rakouska Uherska. „...Češi ze zdánlivě liberální konstituce 1867 vytěžili v roce 1880 rovnoprávnost české a německé řeči v úředním styku v Čechách a prosadili zřízení české vysoké školy technické a pak rozdělení university na českou a německou. To byla závažná duchovní událost, protože od té doby se všechna odvětví musela pěstovat česky.“ str. 309

„V roce 1911 měli Češi v bankách a spořitelnách přes 2 miliardy korun úspor (Německo mělo v téže době jen ve spořitelnách přes 18 miliard, celé Rakousko 6,3 miliardy) 1890 založili Češi z vlastních prostředků Akademii věd a umění, financovanou bohatým architektem (Josef Hlávka). Dávno před válkou měla Praha strojírný, které byly v českých rukou. Na svou dobu značný hospodářský vzestup se mohl měřit s hospodářským vzestupem domácích Němců (německá populace v českých zemích za dob Rakouska-Uherska).“ str. 310

F. Černý (1975) popisuje jak se v letech 1900–1918 a hlavně za první republiky nadšenci snažili pomocí vydávání česky psaných listů vymanit českou zahradnickou společnost z vlivu německé odborné literatury. Dalším důvodem, byla snaha o podporu českých zahradníků, kteří díky inzerci získávali nové zakázky. Představiteli těchto snah byli Ferdinand Macháček, Arnošt Dadák, Leopold Batěk a Josef Vaněk. Většina časopisů, která v tomto období vycházela, byla ztrátová a tudíž dotovaná samotnými vydavateli – nadšenci.

Jedním z prvních, kdo se vyjadřuje k zakládání zahrad je Štrauch (1904), popisuje profesní způsobilost projektantů zahradních úprav následovně: „Plán zahrady může dělati jen ten, kdo zná praktické práce sadařské při větších a menších rozměrech, kdo pod odborným dozorem pracoval a dlouhá léta studoval a odborně se vzdělal.“ a „Plán kopírovati a plán dle potřeby vymysleti a uplatniti jest veliký rozdíl.“ Zároveň píše, že špatný projekt a špatně založená zahrada se projeví během několika následujících let. Kromě toho zmiňuje zapojení stavebníka do projektování zahrady. Podobně se vyjadřuje i Vaněk (1915): „Při zakládání se musí brát zřetel na přání majitele.“ Štrauch (1904) dále pokračuje popisem jak je výhodné, když je „znalec“ přizván k návrhu zahrady ještě předtím než se začne stavět dům.

„Předpoklad, že zahrada jako dílo architekta a jako část celku domového musí mít formy architektonické, vedl k moderní, ryze geometrické zahradě“ Wirth (1911) se zabývá v části o moderně tím, jak se vyvíjela zahradní kultura v Anglii a Německu s důrazem na zelená města, resp. jejich ideu a spíše se zaměřuje na urbanistické zakomponování zahrady a domu (vily) do urbanistických celků na základě popisu vývoje v Anglii a Německu.

Wirth (1910) se vyjadřuje též k problematice vilového bydlení: *„Vilový dům, nedovede si totiž dnešní člověk představit než jako dům drahým nákladem udržovaný a jen v letních měsících obývaný.“* (Wirth 1910) Vilový dům v Americe, Anglii, Švédsku, Dánsku a velké části Německa není nic zvláštního a jeho vlastnictví nevyjadřuje přílišný luxus. Vily stavěl šlechtický stav nebo zámožná vrstva obyvatel v blízkosti velkých měst jako letní sídlo. Chudší vrstva se sdružovala do družstev, která kupovala velké pozemky a stavěla na nich jednotné domky a dojížděla následně do práce. (Wirth 1910) Vkládá také vilu a vilovou zástavbu do protikladu činžáku. Činžovní dům popisuje jako továrnu na bydlení, kde je snahou být *„co nejméně osobitý a co nejvíce uniformní“* Stavebník chce uniknout „stádnímu bydlení“ ve městě.

Kulišan (1916) popisuje, jak majitelé zahrad svěřují zakládání zahrad *„fušerům, kteří nemají o sadovnictví ani potuchy, aneb také často provádí tyto práce prostý nádeník.“* Kromě toho že majitel zahrady může narazit na nedostatečně vzdělaného projektanta zahrad, může narazit na tvůrce zahrad, jenž tvoří zahrady šablonovitě, bez toho, aby přihlížel k nárokům investora. Do zahrady je důležité investovat, při nízké investici nelze očekávat zdařilý výsledek, tj. bez velké investice nevznikne ani pořádný projekt. Zahrada se má konzultovat se sadovníkem předem: *„Proto prve, nežli přikročíme k zakládání zahrady, nelitujeme již obnosu a svěřme tuto práci odborníku z povolání. Má-li majitel pozemku nějakou svojí libůstku, necht' ji sdělí sadovníku, který zajisté k této vezme při projektu zřetel.“*

„V pestré směsici stavebních slohů, které Praha může nabídnout, nechybí ani kubismus, který do architektury přinesl lomené plochy a tím dynamiku světla a stínů. Výstavbu pražských kubistických objektů můžeme ohraničit roky 1911-23. Na počátku pražské kubistické architektury stáli Pavel Janák, Josef Gočár, Josef Chochol a Vlastislav Hofman. Asi nejznámějším pražským kubistickým domem je dům U Černé Matky boží na jednom z nejatraktivnějších míst centra na rohu Celetné ulice a Ovocného trhu, postavený podle návrhu architekta Josefa Gočára.“ (Hrubešová, 2006)

2.4.2. Dispozice zahrad

J. Vaněk (1915) rozlišuje zahrady:

Okrasné

Užitkové

Okrasné s užitkovou částí

Kulišan (1916) rozlišuje umístění zahrady následovně:

Krajinné

Okolní

Místní – plochy zahrady

Kulišan (1916) dále rozděluje zahrady na typy podle kontextu:

Vilová zahrada – má okrasnou, zeleninovou a ovocnářskou část, svojí rozlohou je větší než městská zahrada díky levným pozemkům. Vila jako letní sídlo, tj. stinná i slunečná místa vhodná pro letní pobyt. Části zahrady: kůlna, zahradníkův byt, chlévy, tenisové hřiště, pařeniště, sluneční lázně.

Zahrádka před okny – malé převážně městské, chrání přízemní byty před prachem.

Zahrada na dvorku – pokud je dvůr dostatečně prostorný je možné založit zahradu ve stylu „*krajinkovém*“.

Zahrada na stráni – „Zahrady na stráních jsou často zakládány terasovitě, což však vyžaduje značného nákladu a nejsou ani tak vkusné jako zahrady založené v slohu krajinkovém s cestami serpentinovitě vzhůru vedenými.“

Zahrada terasovitá – „Řeší se obyčejně v pravidelném slohu a jsou velmi nákladné.“

Zahrada Rolníkova – „Zahrada rolníkova má obsahovati vše, co jest prospěšného pro osvěžení ducha i těla a rozmnožení majetku jeho.“

Zahrada dělníka – Obsahuje „...několik růží, záhonek květin, zeleniny, případně nějaký ovocný strom a malou besídku porostlou svěží zelení...“

Školní zahrada – „Školní zahrada má mládež uváděti v důkladnou vědomost mnohých důležitých předmětů přírodních a seznámiti se s jejich upotřebením...“. Obsahuje oddělení ovocnické, zelinářské, botanické, hospodářské, včelařské a okrasnou část.

Zahrada nemocniční – „Zahrada působí blahodárně na nemocné v každém ohledu“.

Zahrada restaurační – Většinou vypískovaná plocha se vsazenými stromy („lípy, kaštany, javory, platany a jeřáby“). Při dostatku místa je možné přidat i okrasné záhony.

Zahrada zámecká – „Zámecká zahrada má obsahovati vše, čeho třeba k zábavě i nutným potřebám majitele.“

Sady městské – (nespadá pod tematiku rodinné zahrady)

Dle Štraucha (1904) by se parcela pro dům a zahradu neměla vybírat na místě kde vanou silné větry. Stavět by se nemělo ani v místech bez proudění vzduchu např. v nížinách. Důvodem jsou nepříznivé podmínky pro vysazenou vegetaci. Pokud je dům určen pro letní pobyt, nejde ani tak o polohu jako spíše o okolní krajinu a výhledy do ní.

Wirth (1910) podmiňuje dispozici zahrady orientací vily. Vila by se měla orientovat přes roh k severu, důvodem je využití jižního slunce a zároveň ochrana před nepříznivými větry ze severu. Tato orientace je také důležitá kvůli rozmístění vegetace v zahradě podle slunečního svitu. Další důležité součásti zahrady jsou přístupová cesta k vile, hřiště, rozvržení dvora, přidružené stavby apod. „Poměr vily k zahradě je zásadně asi takový, že je zahrada pokračováním domu.“ Zahrada jako pokoje, tj. podobnost s pokoji vily tudíž „zakládání teras na terrainu svahovitém“ Dále by se měla zahrad podrobit zákonům architektury, aby došlo k „vzájemnému sepětí“. „Tím jsou předem vyloučeny motivy krajinářské a prostředky, napodobující volnou, nestylisovanou přírodu, tím také je dán směr při výběru vhodných stromů a květinového materiálu.“ Zde vypichuje, že projevem „kulturní piety“ je využití stávajících stromů na staveništi.

2.4.3. Okrasná část

Štrauch (1904-1905) dělí zahrady následovně:

Nepravidelné slohy:

Anglický – Anglický sloh se snaží napodobovat přírodu, jezera, louky apod.

Čínský – popisuje společně se slohem japonským.

Japonský – Sloh japonský a čínský vypadá „*děťinsky*“ díky zmenšování cest, mostků apod. kvůli tomu že je to tvořeno na malém prostoru.

Pravidelné slohy

Arabský – (Nepopisuje dále, jak vypadá)

Římský nebo vlašský – „*V celku byly zahrady vlašské malé, ale něžné přívěšky domů, avšak nikoli parky*“

Francouzský – (Nepopisuje dále, jak vypadá)

Holandský – (Nepopisuje dále, jak vypadá)

„*V nynější době spojují se pravidelný a nepravidelný sloh zahradní v jeden a nazýváme jej slohem moderním*“

Kulišan (1916) dělí zahradní slohy následovně:

Pravidelné:

Vlašský – zrcadlově stejný, pravidelný, velké množství teras, soch a architektonických staveb. Sloh popisuje jako „*nádherný, avšak nákladný*“.

Francouzský – tvarované stromy, stinné ploty dělící zahradu na několik částí, vodotrysky, stromořadí, sochy, bludiště a špalíry, nejrozšířenější pravidelný sloh.

Arabský – popisuje spolu s holandským.

Holandský – popisuje spolu s arabským jako málo rozšířený, velké množství květin, zbytečné sochy, kanály „*a jiné podrobnosti*“.

Nepravidelné:

Anglický – věrné napodobení přírody, velké plochy trávníků, skupiny stromů a keřů, velké rybníky, skály, vodopády a dlouhé cesty.

Japonský – „*sloh titěrný, kde na malé prostoře napodobí se vkusně (avšak pro naše poměry nehodící se) kus přírody.*“

Nejnovější:

Secese – netrval dlouho a „*dnes možno jej spatřiti ještě v mnohých zahradách na kobercových skupinách*“.

Moderna – nejnovější sloh mísící pravidelný a nepravidelný sloh.

2.4.4. Užitková část

V prošlých literárních zdrojích byl nalezen pouze příspěvek Viléma Štraucha (1904). Zahradu zelinářskou zakládáme blízko hospodářských budov, v těsné návaznosti je totiž hnůj a chlévská mrva. Poloha by to měla být chráněná. I přes nedostatek textu lze uspořádání užitkové části sledovat na obrazovém materiálu z tohoto období

2.5. Historie zahradní architektury na našem území v meziválečném období

2.5.1. Historické souvislosti a dobové názory

„*Po době dlouhého klidu u nás, kdy téměř půl století nebylo žádného rozmachu, žádné tvorby v oboru (zahradní umění) tomta, kdy český lid, ubit, ožebračen, krčil se v koutku v obavách o zbytky svých práv, netroufaje si volně vydechnouti, živě jedinou myšlenku, zachovati si bytí svoje a jazyk svůj – po této nekonečně dlouhé době všeobecného úpadku bylo probouzení velmi pozvolné.*“ (Batěk, 1922)

„*Každé období v zahradní architektuře je souhrnem názorů, představ a životních podmínek, které se projevují určitou výtvarnou formou. Impresionismus napomohl novému náhledu, na zachycení atmosféry přírody. Ukazuje možnosti využití hry světla stínu a barev*

v kompozici. Dalším významným směrem byl konstruktivismus. Ujasnil nejenom úlohu stavebnictví, ale také členění prostorů a ploch v zahradě podle účelu, čímž vznikne jasný a logický půdorys. Základním kamenem zahradní architektury se tak stalo rozvrhování hmot zeleně, světla, stínu a barev.“ (Fierlinger, 1938)

„Stavební architektura se díky novým materiálům (beton, sklo, ocel) vymanila ze zdobnosti a převládá účel. To samé se stalo i se zahradní architekturou. Místo honosných a nákladných úprav a botanické pestrosti je podporována myšlenka uvědoměle komponovaného díla sloužícího potřebám člověka. Šlechtitelské úsilí umožnilo vybírat z množství rostlin. Díky tomu může zahradní architekt vybrat vhodnou rostlinu pro daný účel a stanoviště.“ (Beránek, 1940)

„Vaše amatérská pýcha vám nedá přiznati, že ke vkusné a opravdu umělecké úpravě zahrady nestačíte sami, nýbrž že je nutno poraditi se s někým, kdo by vaši osobní představu zahrady korigoval, upravil, uvedl na správnou míru a v soulad s praktickým provedením i estetickým názorem uměleckým. Hlavní chyb našich zahrádkářů je přílišné, nekritické spoléhání na vlastní schopnosti, zkušenosti a vkus.“ (Jirásek, 1932)

K amatérskému přístupu při tvorbě zahrad se vyjadřuje i Batěk (1922). Rozlišuje případy, kdy si zahradu zakládá vlastník sám, anebo si na to někoho najme. Následkem nevyužití odborné pomoci při tvorbě zahrad jsou majitelovy náklady vyšší. Profesí, na které může majitel zahrady narazit při hledání projektanta je mnoho. Rozděluje tyto „zřizovatele zahrad“ do několika skupin:

Stavební architekt – je schopen zahradu založit kompozičně a architektonicky. Neznalost sortimentu mu nedovolí, aby výsledné dílo vyniklo.

Zahradník – Na rozdíl od architekta nekomponuje, ale vytváří masy rostlin.

Sadovník – Ovládá jak kompoziční principy, tak sortiment rostlin. Je tudíž nejvhodnějším zřizovatelem zahrad.

Majitel – Batěk (1922) poukazuje na základní problém všech majitelů zahrad a tou je *sbírkaření*. Majitel se snaží do svojí zahrady vysadit vše, co se mu líbí. Vznikne tak „*rozháralost a nesrovnalost*“ související s přehuštěnou výsadbou. O tomto problému se zmiňuje i Jirásek (1932) „*Zdá se, že majitelův zájem je příliš veliký a nejasný. Přepěňuje zahradu*

vším, co kde vidí pěkného, bez ladu a skladu, bez ohledu na celek. Ne vše se k sobě hodí a není pravda, třebaže mnohý se tak mylně domnívá, že jsou-li všechny jednotlivé složky nebo prvky v zahradě krásné samy o sobě, že také celek bude krásný. Krása záleží v souladu mezi jednotlivými prvky.“

Melouchař – Tento pojem se vyskytuje u Bařka (1922) a Kumpána (1920). Popisují ho jako člověka bez vystudované zahradní architektury. „...kteří někde jenom hrabali listí a okopávali záhonky a hned si myslí, že jsou zahradními architekty“ (Kumpán, 1920). Díky tomu nenavrhuje, ale převážně kopíruje. „*Neřestí také je kopírování velkých parků na malých plochách...*“ (Batěk, 1922) Nedostatek praktických zkušeností ho nutí k tomu, aby vycházel majiteli vstříc, aniž by se snažil vyvrátit nesmyslné požadavky (např. rostlinný materiál). „*Netvoří se, nýbrž kopíruje bezmyšlenkovitě*“ (Batěk, 1922).

„*Ten kdo nabízí plány zahrad zdarma, vystavuje si sám vysvědčení odborné neschopnosti neb nesolidnosti – poněvadž zdatný odborník nemá nikdy zapotřebí, aby si tímto nedůstojným způsobem zákazníka zajišťoval*“ Kumpán (1938) u zakládání zahrad rozlišuje „navrhování a zakládání“. Návrh tvoří zahradní architekt a sadovník podle tohoto návrhu zrealizuje zahradu. Pokud si zahradní architekt navrhuje a realizuje sám zahradu, měl by mu stavebník zaplatit i za studii. Důvodem je zvýšení ceny pozemku při prodeji díky odborně založené zahradě.

„... každá kulturní epocha v minulosti vytvořila v duchu názorů a požadavků své doby vlastní představu zahradní kultury, která se projevila vždy určitou pro dobu význačnou výtvarnou formou, jak v pojetí zahradního prostoru, tak i v jeho charakteristické formální náplni.“ Náhůnek (1941) dále zmiňuje názory, které ovlivňují soudobou zahradní tvorbu. Jsou to hlavně nové umělecké směry a vědecké objevy, které jsou východiskem pro novodobou tvorbu zahrad. „... stoupl nesporně význam zahrady v přítomné době jako důležité složky zdravotní a sociální v soudobém urbanismu.“

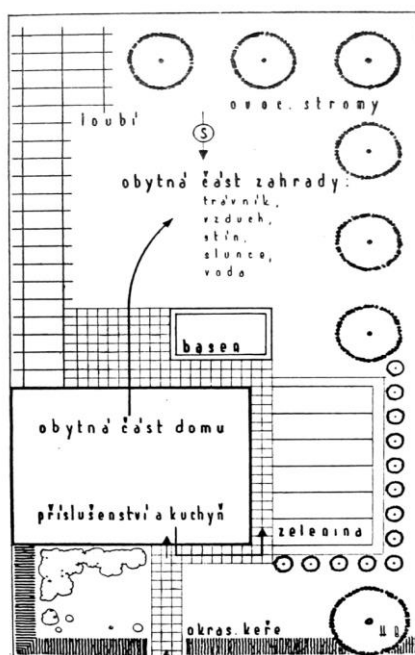
Patočka (2006) popisuje dopad vzniku Československé republiky na obyvatelstvo. Masaryk se stal doživotním prezidentem, pro běžný lid byl výsledek války splnění národních přání od dob obrození. Na rozdíl od sousedních států (Německo, Maďarsko, Polsko) byl československý stát zbudován od spodu, takže se k moci šlechta nedostala. Patočka (1990) vysvětluje, jak docházelo díky dvojjazyčnému způsobu komunikace k rozvrstvení společnosti. Šlechta se bavila běžně německým jazykem a nižší městské a venkovské stavy používaly

češtinu. Toto rozvrstvení vyústilo v to, že odborníci, kteří za doby první republiky ovlivňovali dění ve společnosti, skoro výhradně patřili kulturně a sociálně do druhé skupiny než ke šlechtickému stavu. Největší rozmach české společnosti byl v letech 1930-1938.

2.5.2. Dispozice zahrad

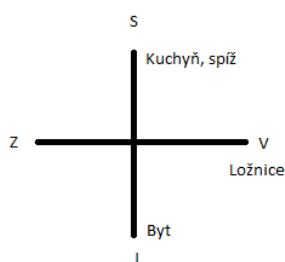
„Zahrada má být rozšířeným bydlením stejně jako to hlásali Římané. Dům má zasahovat do zahrady a zahrada má ideově navazovat na dům. Dům je rozdělen do několika místností s různým účelem a stejně tak má být rozdělena i zahrada dle účelu a to na část obytnou, okrasnou a užitkovou“ (Beránek 1940) ilustruje obr. 11

Za obytnou část považuje Beránek (1940) např. verandu nebo dlážděnou terasu. Ta by měla navazovat na obývací pokoj. Jejím hlavním účelem je možnost poskytnutí posezení (případně ležení). Dle ročního období by měla být možnost přesunout se buďto do stínu nebo na slunce. Okrasná část má být orientována k jihu. Její hlavní součástí jsou okrasné záhony. Ty mají být hlavně na nejfrekventovanějších místech zahrady. Kromě toho by se měly uplatnit u vstupního vchodu. Užitková část má být umístěna v blízkosti kuchyně. Podobně se o dispozici zahrady vyjadřuje Fierlinger (1938), (obr. 13). Jako základní kámen pro rozčlenění zahrady považuje uspořádání vnitřních prostor domu, které má být založeno na orientaci vůči světovým stranám. Důvodem této závislosti jsou: *„Pohledy z velkých prosklených ploch se stávají živými obrazy.“*

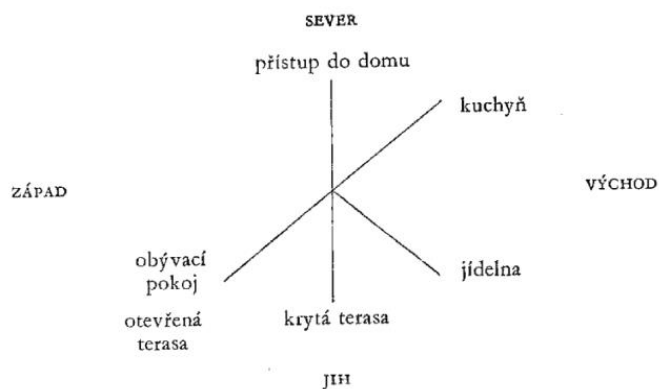

Obrázek 6 – H. Beránek, ideální dispozice zahrady.

Jiráskův (1932) popis ideálního pozemku je založen na přírodních a světelných podmínkách, které ovlivňují sortimentální možnosti. Pozemek má být na stráni nebo v údolí obrácený k jihu, jihovýchodu. Chráněný před severními větry. Kvůli nedostatku světla je severní strana pozemku určena jehličnanům a kapradinám. Zmiňuje se také o užitkové a okrasné části. Přejechod mezi těmito částmi by měl být harmonický a nenásilný. Umístění těchto částí závisí pouze na potřebách majitele. Upozorňuje na praktickou stránku udržování zahrady kdy: „Velká zahrada se stane při nepromyšleném založení přítěží. Tzn. na 100 m² již založené zahrady je potřeba denně 1 hodina práce. Důležitá je praktičnost zalévacího zařízení. Úlevou je také sázení méně náročných stromů keřů a květin.“

Obrázek 8 – Upraveno dle Batěk 1922, orientace domu vůči světovým stranám (Prokeš 2012).

Obrázek 7– O. Fierlinger, orientace domu vůči světovým stranám.

Zahrady jako celek si mohou být podobné. Ovšem vždy mají být „originálním řešením šitým na míru“. Batěk (1922) mimo to klade důraz na dohodu stavebního architekta se sadovníkem. Hlavním předpokladem je neumísťovat budovu doprostřed pozemku. Pozemek by neměl být na severním svahu. Stín je možné na zahradě získat pomocí výsadby. Sluneční záření ovšem nedokážeme vytvořit. Předkládá také slovní popis rozmístění jednotlivých místností (obr. 13). Dále poukazuje na potřebu umístit vchod z ulice naproti vchodu do domu. Okrasná

část zahrady má být umístěna na „*stranu slunnou*“. Tato část má být doplněna figurální a architektonickou výzdobou. Celá má být založena geometricky. „*Severu jsou vyhrazeny jehličiny, břechťan, mahonie apod. vždyzelené rostliny, východu ovoce, zelenina a západu kvetoucí keře a stromy.*“ Přechody mezi těmito částmi mají být přirozené a neznatelné.

Kumpán (1920) předkládá některé základní principy při dělení zahradního prostoru. „*Toto dílo kompromisní může však býti vkusné*“. Zahrady mají být liniově založené. Součástí zahrad jsou plochy pro slunění, koupání tyto plochy rozšiřují dům o „obytné plochy v přírodě.“ V jeho podání nejde o umístění co nejvíce různých rostlin, ale o jejich co nejúčelnějším umístění aby vynikly. Mimo to je zahrada kompromisem stanovištních podmínek, tj. poloha k světovým stranám, půda, srážky, okolní zástavba apod. „*Koupě zahradního pozemku jest záležitost, která vyžaduje rozvahy a opatrnosti.*“ Kumpán (1938), varuje před prodražením stavby. Pokud koupím špatný pozemek tak při stavbě domu a následném založení zahrady se to projeví na vyšších pořizovacích nákladech. Pokud se stavebník nemusí řídit regulačním plánem tak je dobré orientovat hlavní obytné místnosti na jižní a východní stranu. Jsou tak obráceny do zahrady na nejvýhodnější světové strany. „*Správný poměr prostoru k ploše se objeví, až v momentě kdy rostlina dosáhne požadovaného vzrůstu. Kompozice zahrady a rostlin je nerozlučitelná a vyžaduje znalost tisíců druhů a kultivarů rostlin*“ Zahradní architekt, je-li přivolán k stavbě včas, může zachránit stávající stromy na pozemku a zakomponovat je do následného návrhu.

Kalandra (1923) rozděluje zahradu dle dvou kritérií:

Podle pěstovaných rostlin:

Květnice

Zelnice

Podle velikosti:

zahrádky do 1 aru – 1 ar pouze květiny a zeleninu „*polovici oku, polovici žaludku*“

zahrádky od 1 do 3 arů – Zásada pro takto velkou zahradu je umístit zeleninu do ústraní (pozadí) a květiny do popředí. Tam kde se nedají pěstovat květiny ani zelenina tak

zasadit keře. Příkládá půdorys takto velké zahrady řešené v krajinářském stylu jako důkaz že i na tak malém prostoru je možné krajinářské principy využít.

zahrady od 3 do 5 arů – čím větší zahrad tím více je možné používat trvalky a zároveň vzniká dostatek místa pro kompost

zahrady od 5 více – vhodné pro přírodně krajinářský styl

2.5.3. Okrasná část

Fierlinger (1938) rozpracovává v teoretické rovině základní kompoziční principy, kterými by se měl zahradní architekt řídit. Prvním a nejzásadnějším principem je vymezení, jestli bude okrasná část koncipována v pravidelné („*forma liniová*“) nebo nepravidelné („*forma otevřená a pohyblivá*“) kompozici. O pravidelné kompozici se vyjadřuje takto: „*Linii je podřízen obraz v ploše a prostoru. Linie jsou využívány jak v půdoryse, tak v hmotě zeleně. Protože jde o kompozici architektonickou, musí být v souladu s budovou. Z toho plyne nutnost udržování komposice přesně tak, jak byla navržena. Linie mohou být pravidelné i účelné. Například vedení cest.*“ Nepravidelnou kompozici dále popisuje následovně: „*Nepravidelná komposice je podřízena studiu přírodních prostorů, plastiky přirozeného terénu, vegetace a otevřeného horizontu. Díky tomu mohou nastat dodatečné změny komposice, aniž by utrpěl celek. Důležité pro nepravidelné komposice je pochopení formy a prostředí. Jedná se o idealizovanou přírodu a ne napodobovanou.*“ Dle jeho názoru je obtížné v malém prostoru rozvinout krajinářský přístup. „*...avšak japonská zahrada nám poskytuje východisko. Abstraktní a symbolický přístup těchto zahrad nelze zařadit ani do pravidelné ani do nepravidelné komposice*“.

Těmto „formám“ jsou následně podřízeny další kompoziční principy. Jde především o opakování, rytmus, symetrii pravidelnou nebo skrytou, měřítko, barevnost, kontrast, strukturu, formu, detail. Prostorovost do kompozice vnášíme pomocí světla a stínu. Světlými prvky jsou trávnik, vodní plocha a zpevněné plochy. Naproti tomu stromové skupiny jsou tmavým prvkem. Popisuje způsob jak nejvhodněji pozorovat kompozici v obrazech. „*Každý obraz je limitován šířkou zorného pole člověka. Tyto obrazy by měly gradovat a vyústit dominantou. V malých zahradách je vhodné kulisové uspořádání. Tj. tmavé popředí a světlé pozadí. Toto uspořádání umocňuje pocit hloubky.*“ Jednotlivé obrazy je možné v detailu

akcentovat barvou. Fierlinger (1938) klade také důraz na to, že jím předkládané kompoziční principy jsou „*pouze zásadou nikoliv pravidlem*“.

Kumpán (1920) vyzdvihuje liniové uspořádání zahradního prostoru. Pravidelné uspořádání tak poskytuje možnost šetřit místem. To se týká obzvláště malých zahrad. Bez rozdílu na velikosti pozemku má být zahrada pokračováním domu do volné přírody. Dům a zahrada vytvářejí samostatný celek díky vnesení pořádku a rytmu do použitého rostlinného materiálu. Při práci s plochou a prostorem má být využito architektonických pravidel. Základním předpokladem k dosažení kýženého výsledku je znalost rostlin. Hlavně jejich habitu, doby kvetení a nevhodnější kombinace.

„*Zahrada to jsou obrazy.*“ Batěk (1922) chápe zahradní prostor převážně jako soustavu pohledů a průhledů. Z toho vyplývá osové uspořádání zahrady. Jednotlivé průhledy se mají zužovat směrem ke koncovému bodu (dominantě). Dominantou může být váza, socha, besídka, nebo kostelní věž. Bod na konci má být světlý – ozářený a okolí tmavé aby lépe vynikl. Je možné zvolit opačný postup. Pomocí kulisové výsadby jsou jednotlivé pohledy od sebe odděleny a rámovány. Tyto výsadby nemusí být nijak komponované, protože je nikdy nevidíme jako celek ale pouze jako části obrazů. Pro Baťka (1922) je správné osázení mnohem zásadnější než cestní síť. „*Vady vedení cest si tolik nevšimneme jako vadného osázení*“. Kulisy lze využít k zakrytí, nebo naopak otevírání pohledů do krajiny a jejich rámování. K rámování mají být využity jehličnany. Z celkové výsadby by měly zabírat 1/5, 1/4 nebo 1/3. Z kompozičního hlediska preferuje Batěk (1922) kombinaci pravidelné a nepravidelné kompozice. Okolí domu by mělo být upraveno v „*geometrickém stylu*“ a pak přecházet do „*volného slohu*“. Výjimku tvoří malé zahrady. Na nich pravidelná kompozice pomáhá šetřit s prostorem.

Náhůnek (1941) píše: „*Moderní zahradní forma vyrůstá tudíž z funkčního pojmu plochy a prostoru, z jasného, logického členění zahradního prostoru*“ Dále pak rozlišuje několik moderních škol zahradní architektury:

Německá

Americká

Anglická

Francouzská

Tyto školy mají „jasné typické znaky“, které ovšem dále nerozepisuje.

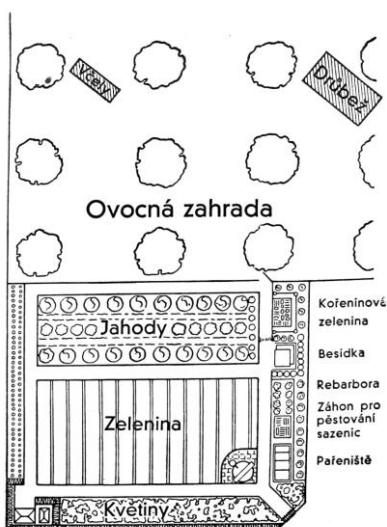
Tůma (1928) varuje před používáním rozdílných slohů v architektuře stavební a zahradní. Architektonická výzdoba zahrady tvoří spojovací článek mezi budovou a zahradou. Je důležité nemíchat doplňky např. renesanční s funkcionalistickou budovou.

2.5.4. Užitková část

Užitková část zahrady se zmenšovala nebo zvětšovala podle ekonomické a politické situace v republice (Černý 1975). V Rádci z Předmostí (1931) jsou popsány některé názory té doby na využívání zahrady jako zdroje hmotných statků. Za prvé by selská zahrada měla být schopna zásobovat rodinu ovocem a zeleninou po celý rok. Dále nepochopení lidí, kteří chtějí mít zahradu čistě okrasnou. „Zahrada by měla přinášet užitek.“ Na tento fakt naráží i v Praktickém rádci (1930). Tam popisují možnost využít zahradních plodin k přivýdělku.

Během druhé světové války byla většina obyvatelstva vyzvána k tomu, aby okrasné části minimalizovala. Trávník zryla a začala na celé ploše pěstovat zeleninu, čímž by pokryla výpadek vzniklý zabráním části republiky německými vojsky. (Dadák, 1938)

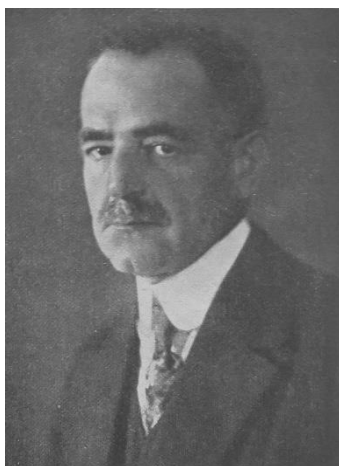
Beránek (1940) považuje za užitkovou část zelinářskou zahradu. Ta má být umístěna v blízkosti kuchyně. Záhony zelenin mají být uspořádány pravidelně, aby se daly co nejlépe obhospodařovat. Druhou možnost nabízí ovocná část. Většinou se umísťuje na východní stranu. O tom jestli tato část bude založena pravidelně nebo nepravidelně rozhoduje volba kmenných tvarů a kompoziční řešení zbytku zahrady. Jirásek (1932) vyzdvihuje také možnost využití zahrady jako zdroje květin k řezu.

Obrázek 9 – Členění produkční zahrady (Friedl 1943).

Friedel (1943) píše: „... směřujeme k dokonalejšímu využití selských zahrádek, které slouží nejen k vypěstování zeleniny potřebné v selské domácnosti, ale též k vyšší a zlepšené produkci bobulovitého ovoce, léčivých rostlin a konečně ke zkrášlení našeho životního prostředí několika záhonky okrasných rostlin, které nemají scházeti v žádné selské zahradce.“ Dále popisuje jak menší a malé zahrádky mohou být zdrojem zeleniny a ovoce pro domácnost. Jižní stranu považuje za jednu z velmi vhodných pro založení užitkové zahrady díky dřívějšímu zrání např. rajčat.

2.6. Život Josefa Vaňka

Obrázek 10 – Fotografie Josefa Vaňka uveřejněná v XXX ročníku časopisu zahrada k jeho padesátinám.

Josef Vaněk se narodil 6. Února 1886 v Bukovině u Hradce Králové. Roku 1899 nastupuje do učení v zámeckém zahradnictví pricen Schamburg – Lippe v Ratibořicích. Odtud odchází roku 1902 na praxi do zámeckého zahradnictví hraběte Thun – Hohensteina v Děčíně. Mezi lety 1904 – 1907 postupně pracuje v pomoloickém ústavu v Tróji, pomologickém institutu v Reutlingen (Badensko – Würtensbersko) a následně pokračuje na škole v Proskavě zahradnickým studiem na Vyšší státní zahradnické škole. V roce 1907 získává místo vedoucího příručího v zahradnictví hraběte Stollberg – Werniger ve Velkém Kamíně v Braniborsku. Do Čech se vrací roku 1909 a působí u Ferdinanda acharáčka jako redaktor Českých zahradnických listů. (Šecinger 1986) V témže roce pak odchází natrvalo do chrudimi, kde se stává redaktorem ilustrovaného měsíčníku Zahrada domácí a školní. Časopis se mu podařilo přeměnit na 14-ti deník a od roku 1910 ho pod titulem Zahrada vydávat celých 36 let. Od roku 1914 vydává týždenní První československá zahradnická bursa.

Celekem vydal Josef Vaněk vlastním nákladem do konce čtyřicátých let 104 zahradnických spisů, z toho 62 jich napsal sám. Převážná část jeho publikací se zaměřovala na ovocářství. Přesto dokázal ve svém díle obsáhnout téměř všechny zahradnické obory. (Šecinger 1998)

Od roku 1911 provozuje v Chrudimi školkařský a květinářský závod. Jádrem podniku byly ovocné a květinářské školky s širokým sortimentem. Ve své době se jednalo o největší a nejlépe vedené zahradnické závody na našem území. Již od počátku byla součástí závodů i projekční kancelář. Ta stihla během svého působení (1910-1948) vydat přes 4000 projektů. Roku 1949 byl závod znárodněn a dostal se do státní správy. I přesto pokračoval v přednáškové činnosti pro zahrádkářské spolky v Čechách i na Moravě. Pořádal i exkurze s výkladem ve své zahradě. V Chrudimi 9. září umírá roku 1968 ve věku 82 let. (Zámečník 2012)

3. Cíle práce a hypotéza

3.1. Hypotéza

Josef Vaněk představuje jednu z vůdčích osobností zahradní tvorby období 1918-1948, který tvořil řadu významných děl zahradní architektury, která je vhodné zachovat pro budoucí generace. Pro vyhodnocení možností obnovy dochovaných realizací je nezbytné zjistit původní sortiment užívaný v jeho díle. Hypotézou je, že na základě studia původní projektové dokumentace, terénního průzkumu a porovnáním odrůd lze s vysokou přesností stanovit základní kompoziční principy tvorby, sortiment, používané materiály na drobnou zahradní architekturu, které budou nezbytné pro obnovu děl Josefa Vaňka ale i ostatních architektů působících v uvedeném období.

3.2. Cíl práce

Cílem práce je zdokumentovat a doplnit o další informační zdroje tvorbu zahradního architekta Josefa Vaňka a porovnání výsledných hlavních rysů jeho tvorby s tvorbou jiných zahradních architektů tvořících v období první republiky. Součástí zdokumentování nalezených zahrad Josefa Vaňka bude terénní průzkum obsahující zaměření a zdokumentování současného sortimentu a porovnání se sortimentem typickým pro jeho tvorbu.

4. Metodický postup klasifikace díla Josefa Vaňka

- 1) Zhodnocení stávajících informačních zdrojů díla Josefa Vaňka
- 2) Vytvoření klasifikace pro zhodnocení díla Josefa Vaňka
 - a. Základní kompoziční principy
 - b. Stavební prvky
 - c. Drobná zahradní architektura
 - d. Vegetační prvky
- 3) Terénní průzkum zrealizovaných děl Josefa Vaňka
- 4) Doplnění klasifikace o data z terénního průzkumu
- 5) Vyhodnocení díla Josefa Vaňka a porovnání s prací dalších zahradních architektů doby
- 6) Stanovení zásad obnovy díla Josefa Vaňka

5. VÝSLEDKY

5.1. Zhodnocení stávajících informačních zdrojů díla Josefa Vaňka

V současné době existuje celá řada informačních zdrojů:

- Pozůstalost Josefa Vaňka ve vlastnictví rodiny Vaňků
- Knihy, jichž byl Josef Vaněk autorem
- Časopis Zahrady domácí a školní později přejmenovaný na Zahrada, který Josef Vaněk vydával vlastním nákladem
- Dobová literatura, jež se zmiňuje o jeho díle.
- Výsledky projektu Projekt DF13P01OVV003 Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity

5.2. Systém klasifikace

5.2.1. Kompoziční principy

Pro zhodnocení kompozičních principů používaných Josefem Vaňkem budou vybrány modelově vilové zahrady větší rozlohy. U těchto zahrad je předpoklad, že se do jejich půdorysů

propisuje největší množství kompozičních principů typických pro Vaňkovu tvorbu. Sledovány budou kompoziční principy té doby konfrontované s principy současnými.

5.2.2. Stavební prvky a drobná zahradní architektura

Jednotlivé prvky v rámci klasifikace budou vybrány z půdorysů, k nimž existují i další podklady jako fotografie nebo perspektivy. Díky tomu lze identifikovat půdorysnou značku s konkrétním prvkem na fotografii nebo v perspektivě. S těmito značkami pak budou konfrontovány ostatní půdorysy. Bude počítána jejich četnost, tj. kolikrát se daný prvek objevuje. Součástí sčítání bude i popis jednotlivých prvků a případná dokumentace nebo popis variantních řešení tohoto prvku.

5.2.3. Vegetační prvky

Obdobný způsob klasifikace jako u stavebních prvků a drobné zahradní architektury bude aplikován i na vegetační prvky. Zde bude nutná konfrontace i s dobovým sortimentem. Pro taxonomické zařazení druhů dle dnešního názvosloví byl využit Horáček (2007) a web <http://databaze.dendrologie.cz> od stejného autora obsahující databázi doplněnou i o jehličnaté dřeviny.

5.2.4. Použité zdroje dat pro základ klasifikace

Jako základní zdroj dat pro potřeby vytvoření základní klasifikace díla Josefa Vaňka byl použit časopis *Zahrady domácí a školní* později přejmenovaný na *Zahrada*. Tento zdroj byl zvolen s ohledem k tomu, že se v něm nacházejí články a vyobrazení k některým jeho zahradním návrhům. Každý článek je vždy doprovázen půdorysem případně dalším obrazovým materiálem. Jedná se buďto o perspektivy nebo fotografie po založení dané zahrady. Součástí dobové dokumentace je i popis návrhu. Časopis byl zvolen i z důvodu rozsáhlého sortimentu, který byl v průběhu let publikován. Dále v něm lze nalézt značné množství detailů stavebních prvků. Jedná se tak o komplexní zdroj informací.

5.3. Výsledky klasifikace

5.3.1. Kompoziční principy

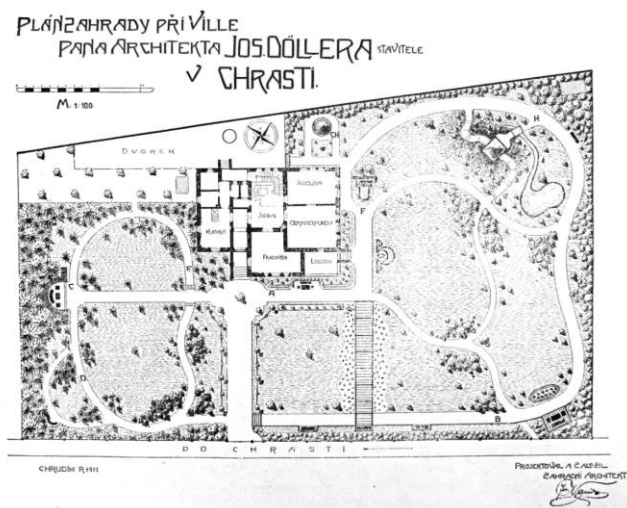
V tvorbě zahradního architekta Josefa Vaňka je možné vysledovat postupný odklon od krajinného rozložení zahrady k pravidelně členěnému parteru, který je osově souměrný a plochy okolo působí jako kulisy hlavní pravidelné kompozici.

Jako ukázka Vaňkovi rané práce byla vybrána zahrada pana Josefa Döllera v Chrasti z roku 1911.

Na tomto půdorysu je patrný krajinářský přístup k celkové kompozici zahrady. Cestní síť je vedena volnou křivkou a vždy vyváří určité ucelené okruhy. Hlavními body zájmu jsou posezení s lavičkou (v levé části plánu a vpravo dole) a besídka u vodního prvku v pravém horním rohu.

Hlavní nástupní parter k domu je řešen pravidelně. Je zde patrný i květinový ornament viditelný z obývacího pokoje

Vegetační prvky jsou pak uspořádány kulisově a vytváří volné skupiny na křížení cest. Tento způsob výsadby je typický pro krajinářské celky. Umocňuje dynamickou kompozici celku a pomáhá členit zahradu na jednotlivé obrazy.

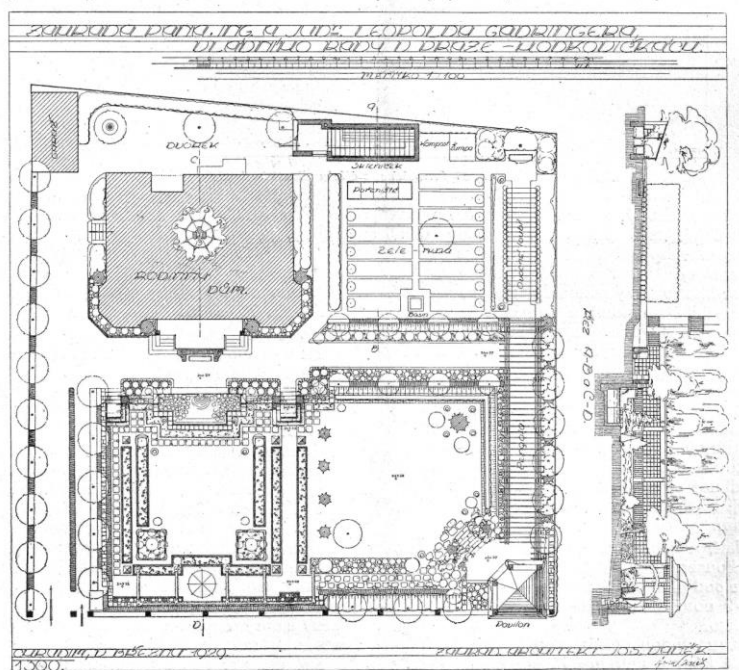

Obrázek 11 – Plán zahrady Jos. Döllera v Chrasti.

Druhou modelovou zahradou je půdorys zahrady u vily pana Leopolda Gadringera z roku 1929.

Zahrada je již komponována pravidelně. Celek je rozdělen do několika částí, které na jsou spojeny hlavní cestní sítí. Hlavní reprezentativní část je umístěna na hlavní osu procházející čelní fasádou domu a dvouramenným schodištěm. Osa je pak zakončena posezením u růžového loubí, parter je v této části zapuštěn. Terénní převýšení je vyřešeno pomocí úhlového schodiště. Osázení je zde řešeno v podobě pravidelných výsadeb z růží lemovaných nižší výsadbou z trvalek. Druhou částí opět zapuštěnou je přírodně laděný parter s besídkou umístěnou v rohu. Formálně laděná partie je tentokrát osázena volněji rostoucími rostlinami a prorostlou dlažbou. Terénní převýšení je v této části řešeno svahováním. Poslední partii je pak užitková zahrada, v níž jsou jak zeleninové záhony, tak ovocné loubí.

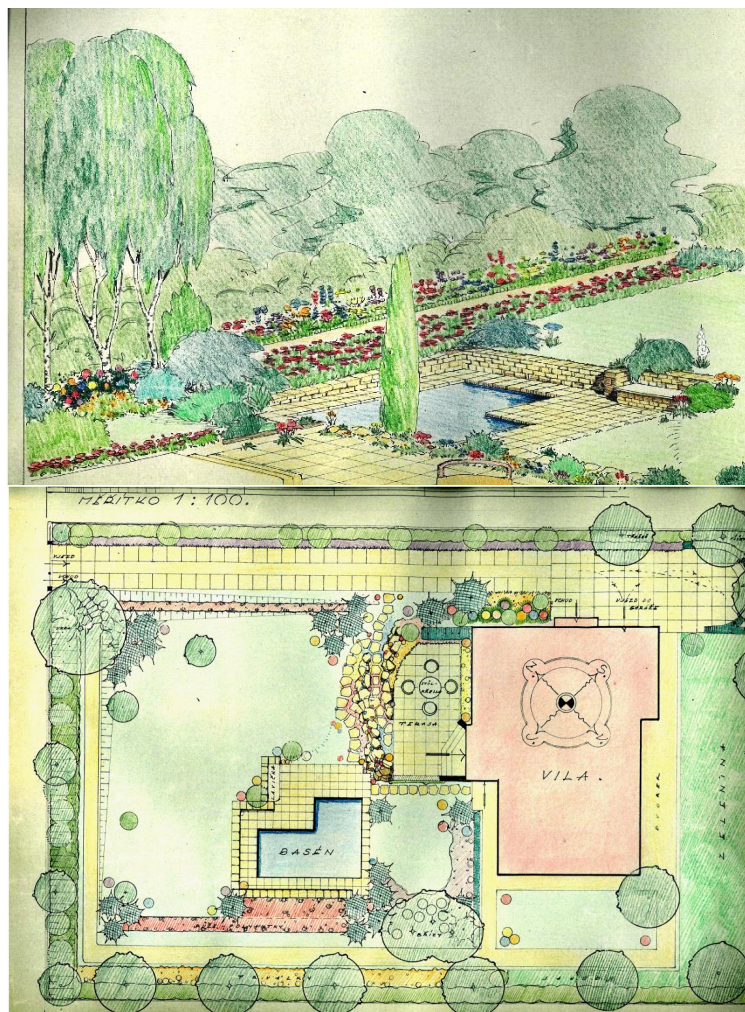
V zahradě je možné pozorovat některá z prvků zmíněných dále.

Obr. 54. Plán ke článku „Domácí zahrada“.

Obrázek 12 – Plán zahrady JUDr. Leopolda Gadringera v Praze Hodkovičkách.

Za ukázkou pozdní tvorby Josefa Vaňka může být považována zahrada pana F. Paroubka v Praze na Hanspaulce. Plán zahrady je z roku 1944. Patrný je mírný odklon od přísně formálního členění parteru. Přesto, že zahrada má jasný geometrizovaný plán, rytmizující prvky jako oblouky pro pnoucí růže, doprovázené tvarovanými kultivary jehličnanů, se již v parteru nenachází. Naopak parterový trávník je ohraničen volnými skupinami převážně zakrslých jehličnanů. Vodní prvek proveden již pravidelný bez ozdob typických pro předchozí tvorbu. Zahrada je také oddělena od ostatních pozemků keřovými výsadbami. Ovocná část také není přeplněna zákrsky a omezila se v tomto případě hlavně na zeleninu.

Obrázek 13 – Kolorovaná studie včetně axonometrie zahrady pana F. Paroubka v Praze na Hanspaulce.

5.3.2. Zdroj dat pro dosavadní vyhodnocení skladebných prvků

Pro vyhodnocení těchto zahradních prvků byly využity půdorysy zveřejněné v časopise *Zahrady domácí a školní* později přejmenovaného na *Zahradu*. Celkem bylo vyhodnoceno 140 půdorysných plánů a k tomu odpovídající popisy plánů případně fotodokumentace a perspektivy (Souhrnné podklady pro výsledkovou část jsou uvedené v příloze 1-3).

V tabulce 1-3 jsou uvedeny prvky, které byly v jednotlivých plánech sledovány a jsou snadno půdorysně rozpoznatelné. Jsou uvedeny i prvky, které jsou identifikovatelné z perspektiv případně fotografií a jsou typické pro tvorbu Josefa Vaňka.

5.3.3. Vybrané stavební prvky

Pergola – konstrukce buďto celodřevěná nebo ze zděných/betonových sloupů a dřevěného roštu místo zastřešení. U celodřevěných pergol byl dřevěný rošt využíván i na bočnice. Pro dodatečné vertikální rozčlenění zahrady byly z pergol vedeny takzvané pergolové oblouky. Jednalo se o liniové sloupořadí překryté dřevěnou konstrukcí pro růže. Jako pravidelně se opakující atyp byla používána podoba vějíř. Pilíře pergoly byl zděné buďto dřevěné, cihlové nebo omítané.

Besídka – jednalo se vždy o zastřešenou stavbu. Většinou byly zdi plné buďto zděné nebo dřevěné. Slohově historizující aby korespondovali s architekturou budovy.

Vodní prvek – převážně tzv. basin – betonová nádrž s vodní hladinou. V některých případech s vyvěrající vodou buďto z trysek nebo přímo z plastik umístěných v jeho centru. Doplnění plastikou bylo ve vrcholné tvorbě Josefa Vaňka obvyklé.

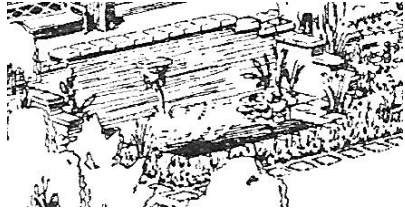
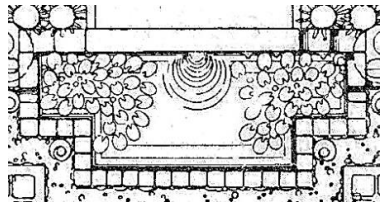

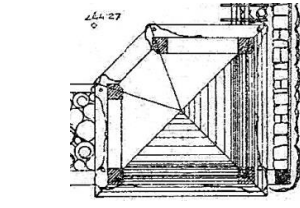
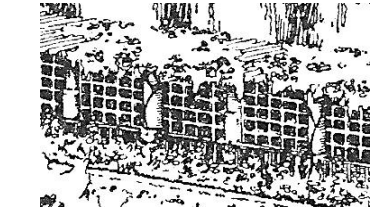
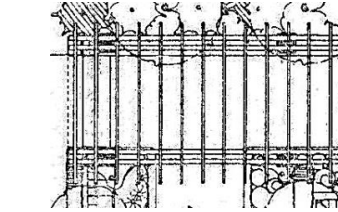
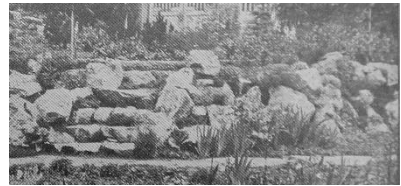

Úhlové schody – typický prvek terasovitě členěných zahrad. Buďto z přírodního kamene nebo betonový.

Kvetoucí zídka – typický prvek terasovitě členěných zahrad. Skládána na sucho z přírodního kamene pro sypávaná hlínou a prosázená alpinkami.

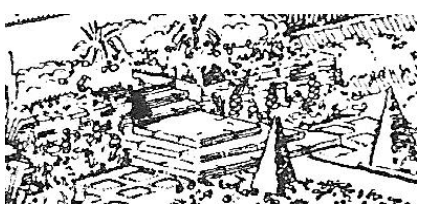
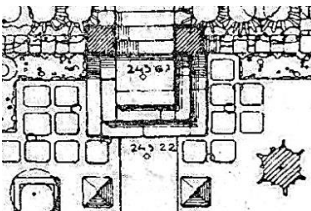

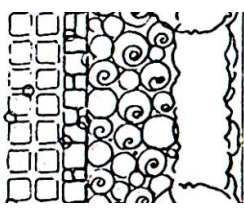

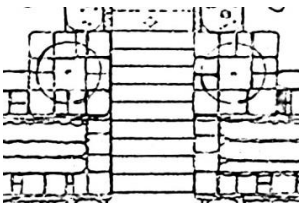

Detail napojení schodů a zídky – „kamenná váza“ – tento prvek není typický pro každou zahradu. Jedná se o rámování schodiště kamennou vázou. Objevuje se hlavně ve vrcholném období

Pergolová branka – alternativa k růžovým obloukům. Na rozdíl od nich tvořená pevnými pilíři a jednoduchou dřevěnou konstrukcí.

Alpinum – uměle vyskládaná skalní partie. Buďto bylo zakládáno jako samostatná součást kompozice nebo přidružený prvek neformálnímu schodišti překonávajícímu terén mezi terasami zahrady

stavební prvky	náhled	půdorys	četnost (%)
vodní prvek (basin)			96 (68,6 %)
besídka			86 (61,4 %)
pergola			84 (60 %)
alpinum			35 (25 %)

Tabulka 1 – Souhrn prvků (vybrané stavební prvky).

stavební prvky	náhled	půdorys	četnost (%)
úhlové schody			10 (7,1 %)
kvetoucí zídka			13 (9,3 %)
detail schodů a zídky – „kamenná váza“ nebo „kamenný pilíř“			15 (10,7 %)
pergolová branka			9 (6,4 %)

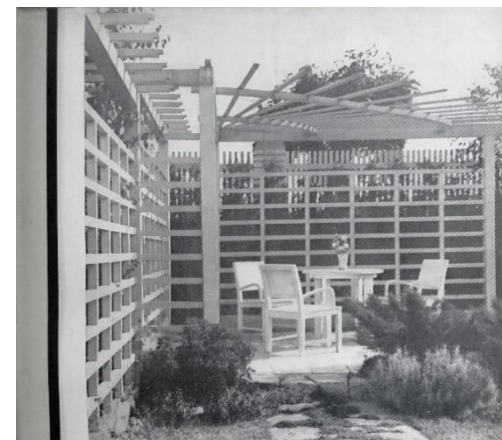
Tabulka 1 – pokračování.

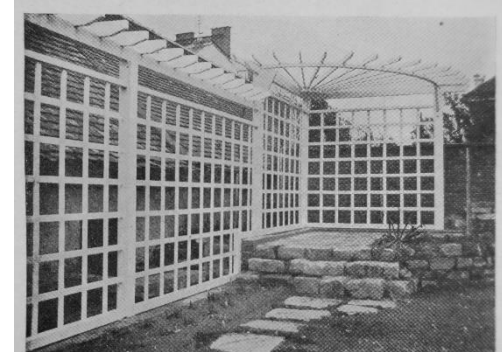
Obrázek 19 – Alpinum podél neformálního schodiště.

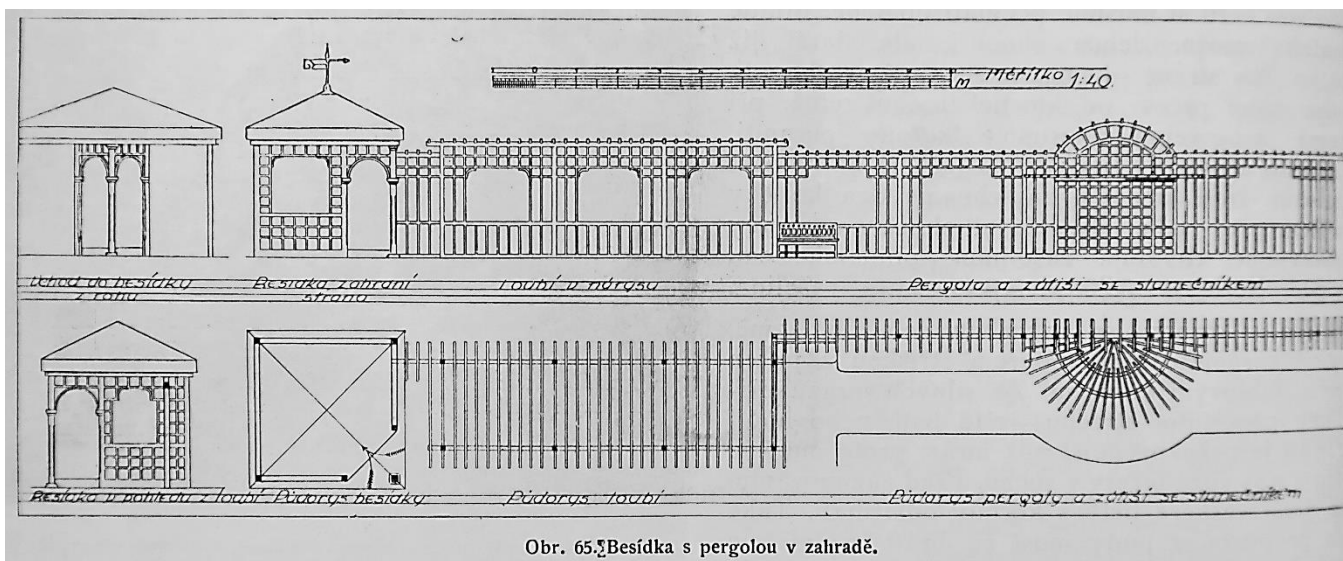
Obrázek 15 – Kvetnatá zídka v zahradě Josefa Vaňka.

Vaněk: Výšně a útlně, ručně pergolové odpočívadlo

Obr. 109. Dřevěná architektura vhodně umístěná a vkusně řešená jest krásnou ozdobou každé zahrady. Foto v zahradě u J. B. ...

Obr. 65. Besídka s pergolou v zahradě.

Obrázek 14 – Ukázka publikovaného plánu Besídky s pergolou. Viditelné je jasné napojení pergoly na besídku včetně prodloužení i pergolové oblouky zasahující dále do zahrady.

Obrázek 22 – Dvě obdobné partie ze dvou návrhů zahrad ze třicátých let minulého století.

5.3.4. Zahradní doplňky

Níže popsané prvky sloužili jako pohledové zakončení zahradních os a prvky umístované do rohů kompozice.

Mobiliář

Odpočívadlo

Lavička – jednoduchá lavička s opěradlem nebo bez. Klasické lavičky byly ze dřeva alternativně z kamene v přírodnějších částech zahrady.

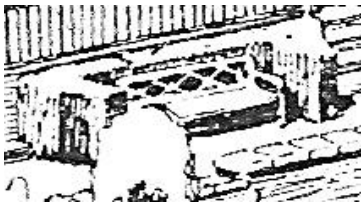

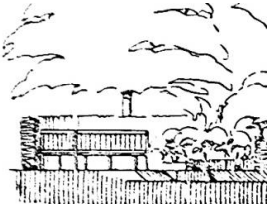
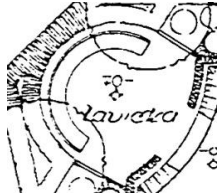
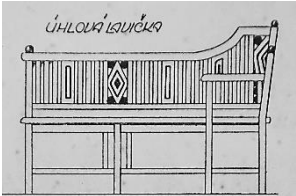
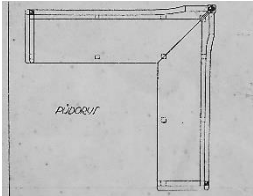
Půlkruhová lavička – klasický prvek kompozice, většinou dřevěná v některých případech kamenná bez opěradla.

Úhlová lavička – pravoúhlá lavička zakončující lomení cestní sítě.

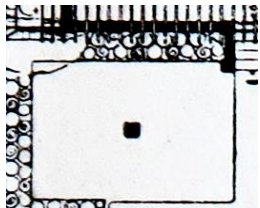
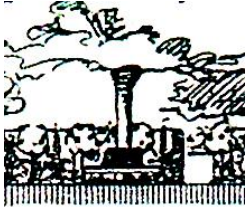
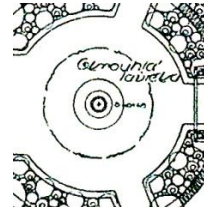
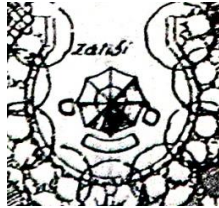
Okrouhlá lavička – typický prvek návrhů, okrouhlá lavička byla šestiúhelníková, dřevěná.

Zátiší se slunečníkem – Na rozdíl od odpočívadla se jednalo o stůl s židlemi. Vždy krytý slunečníkem.

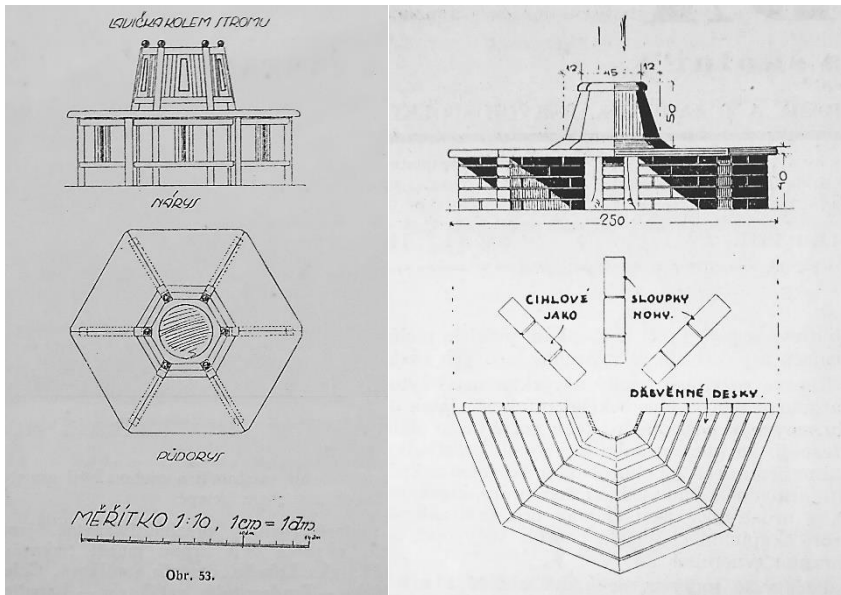
Zahradní plastika – v mnoha případech klasická socha, někdy byla nahrazována vázou nebo pítkem pro ptáky.

vybrané prvky	náhled	půdorys	četnost (%)
odpočívadla			104 (74,1 %)
			
			

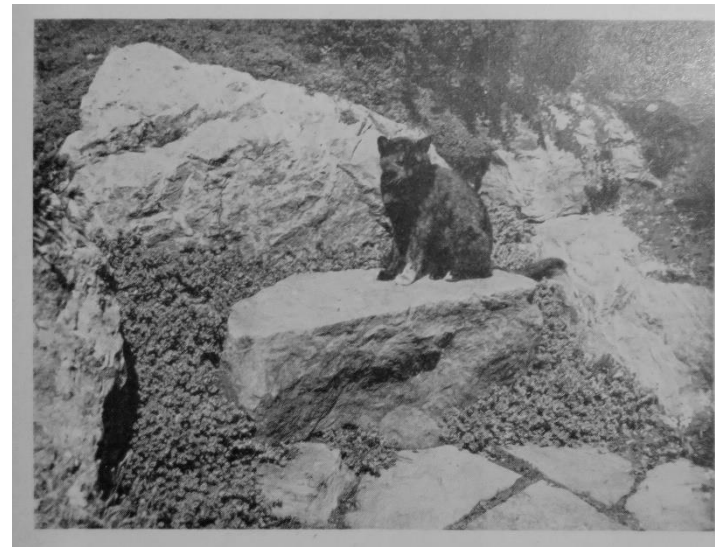
Tabulka 2 – Souhrn prvků (zahradní doplňky).

vybrané prvky	náhled	půdorys	četnost (%)
zahradní plastika			73 (52,1 %)
kruhová lavička			63 (45 %)
zátiší se slunečníkem			18 (12,9 %)

Tabulka 2 – pokračování.

Obrázek 18 – Kruhová lavička ve dvou provedeních. Vlevo starší typ dřevěné lavičky. Vpravo kruhová lavička se zděným základem uveřejněná ve třicátých letech

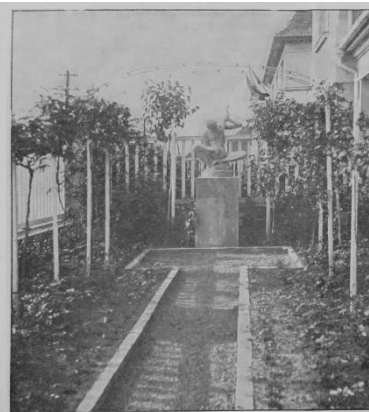
Obrázek 17 – Neformální zahradní odpočívadlo v Alpinu.

Obr. 48. Zahradní plastiky oživi zahradu; vpredu váza, v pozadí 2 figury. Místo pískových cest jsou zde kamenné desky.
Autor: J. Mach, akademický sochař, Královo Pole u Brna.

Obr. 25. Zahradní váza.
Autor: J. Mach, akad. sochař, Kr. Pole.

Obr. 49. Cesta ukončená zahrad. plastikou.
Autor: J. Mach, akad. sochař, Kr. Pole.

Obrázek 16 – Vázy a plastiky v zahradní kompozici.

5.3.5. Vybrané vegetační prvky

Růžový oblouk – jeden z nejméně frekventovaných prvků. Jedná se o módní prvek, který sloužil k rámování pohledů – klenul se přes cestu nebo v linii odděloval zahradu od komunikace

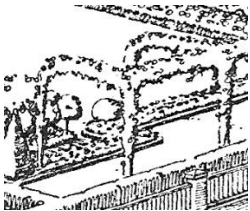

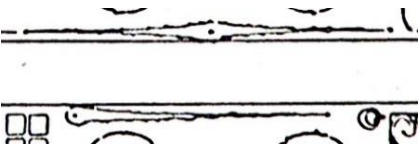
Ovocné loubí – typický prvek pro tvorbu Josefa Vaňka vzhledem k tomu že byl vynikající ovocnář.

Ovocné kordony vodorovné – klasický prvek v zeleninové zahradě sloužící pro dělení prostoru a zvýšení výnosu.

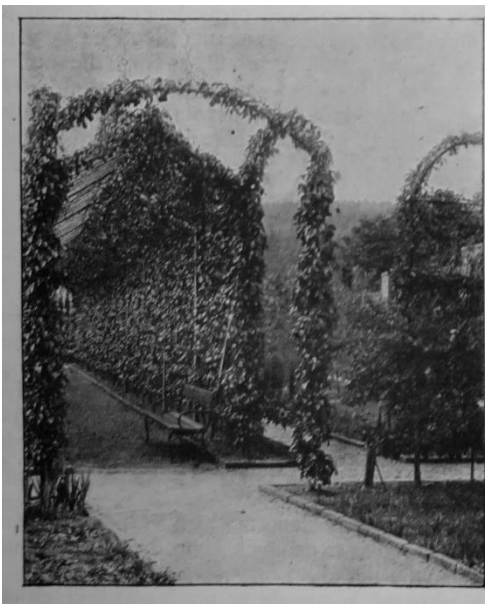
Zelenina a drobné ovoce – nedílná součást zahrad situovaná v druhém plánu do zadních partií mimo hlavní pobytové plochy.

Smuteční strom – umístěny v okolí odpočívadel aby poskytovali stín.

Stromkové růže – klasický výpěstek umístěvaná do záhonů z nízkých polyantek nebo trvalek.

vybrané vegetační prvky	náhled	půdorys	četnost (%)
růžový oblouk			59 (42 %)
ovocné loubí			49 (35 %)
ovocné kordony vodorovné			48 (34 %)
zelenina a drobné ovoce			74 (53 %)
smuteční strom			38 (27 %)
stromkové růže			42 (30 %)

Tabulka 3 – Souhrn prvků (vybrané vegetační prvky).

Obrázek 21 – Ovocná loubí v zahradě pana Dohnálka v průběhu let.

Obrázek 20 – Tvarovaný jehlan z hrušně.

Obr. 16. Vodorovné kordony v plném rozkvětu. Fotografie ze zahrady pana Wiesnera, továrníka v Chrástě.

Obr. 95. Ukázka, jak jsou vodorovné kordony úrodné. Druh: Charles Cogneč.

Obrázek 19 – Vodorovné ovocné kordony ze zahrad navržených Josefem Vaňkem.

5.3.6. Cestní síť

Pro Vaňkovu tvorbu jsou typické některé druhy cest. V průběhu zpracování výsledků převažovalo pět druhů popisovaných cest.

Pískované cesty – hlavní cesty v zahradách a kolem domu. Jednalo se o jednoduchou skladbu podloží ze šterku doplněné v horní vrstvě pískem. Tyto cestičky bylo třeba pravidelně odplevelovat a urovnávat hrabáním

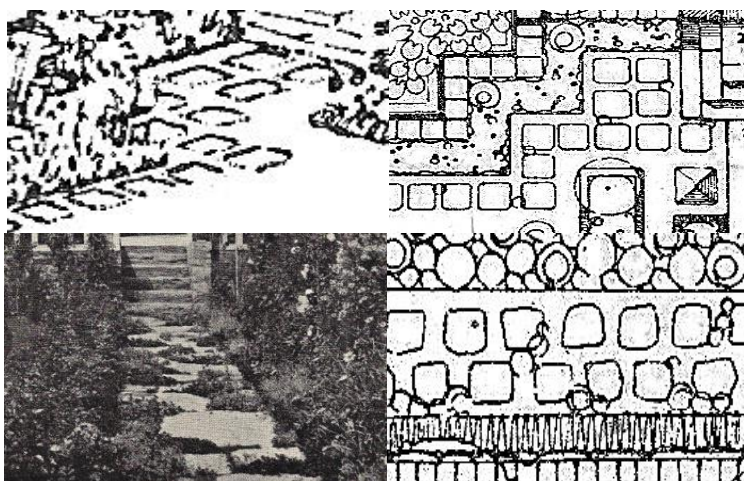
Cementové desky (šlapáky) – Pravidelné desky vložené do trávníku sloužící k snadnějšímu průchodu zahradou i po dešti. Většinou byly využívány pro doplňkové cesty dílčími partiemi zahrady, jako rozáriem, nebo pro přístup k vodní hladině. Rozměr 40 x 40 s 10 cm mezerou mezi jednotlivými šlapáky. Buďto jednořadé nebo víceřadé

Kamenné desky (šlapáky) – Alternativa za cementové desky. Využití stejné jako u cementových desek. Na rozdíl od nich byly častěji prosázeny trvalkami, převážně skalničkami.

Cementová dlažba – formátem obdobná jako cementové desky. Objevuje se hlavně v pozdějších návrzích. Pískové plochy kolem domu byly postupně nahrazovány pravidelnou dlažbou z cementových desek.

Nepřavidelná dlažba – alternativa k cementovým deskám. Opět využití kolem domu a na hlavní přístupové cesty.

Betonové cesty – litý betonový povrch. Velmi častý kolem domu vspádovány do guly.

Obrázek 22 – Ukázka šlapákových cest. V horní polovině pravidelné desky v dolní pak obdoba z kamenných nášlapů.

5.3.7. Sortiment dřevin používaný Josefem Vaňkem

Pro zjištění sortimentu dřevin používaného Josefem Vaňkem byl zpracován jejich soupis dle článků a fotografií uveřejněných v časopise *Zahrada domácí a školní* později přejmenovaného na *Zahrada*. Trvalky, letničky a ovocné odrůdy nebyly do seznamu zaneseny. Zpracovány byly ročníky *Zahrada* XV – XXXV tj. roky 1920-1941. V příloze 1 je uvedena kompletní tabulka citovaného sortimentu. Konkrétními zdroji byly články doporučeného sortimentu, novinek, popisy uveřejněných zahradních plánů, komentáře fotografií apod. Soupis obsahuje původní formu uveřejnění s překlepy a původními latinskou nomenklaturou. Do tabulky byl přidán i sortiment nalezený v osazovacích plánech (viz kapitola 5.3.8 případové studie). Jednotlivé druhy z těchto osazovacích plánů jsou podbarveny. U vybraných prvků (v tabulce označených tučně) byl původní český popis upraven rodovým latinským jménem tak, aby se jednotlivé příspěvky logicky řadily dle latinských názvů za sebe. Například zápis „hloh plnokvětý“ byl upraven na „*Crataegus* (hloh plnokvětý)“. Cílem těchto korekcí bylo získat lepší přehled o četnosti u vybraných položek a zpřehlednit tabulku i pro případné další badatele.

Níže jsou v logických celcích vypsány některé významněji se opakující dřeviny. V případech, kde to bylo možné a vyskytovalo se více shodných citací, je nastíněno i konkrétní použití. Zbýlé neuvedené rody a druhy je možné dohledat ve výše zmiňované příloze.

5.3.7.1. Okrasné stromy

V popisech zahrad jsou popsány pouze kompozičně hodnotné dřeviny. Většinou se jedná o stromy rámuující stavební prvky, např. pergoly, besídky a odpočívadla, nebo o jejich pozadí. Nejvýraznější výjimka jsou solitérní stromy, okolo jejich kmene byla umístěna kruhová lavička.

5.3.7.2. Jehličnaté stromy a keře

Jehličnany byly v kompozici většinou jako doplněk březových hájů nebo solitéry. Z vysokých jehličnanů byl využíván převážně stříbrný smrk pro rámování kompozice. Jako vysokou alternativu byl dále značně citován sloupovitý jalovec užívaný jako liniový doplněk parterového trávníku. V sortimentu je uveden např. *Juniperus communis* 'Hibernica'.

borovice (*Pinus* sp.) – vysoké borovice byly okrajově zmiňované v japonizujících kompozicích.

cypríšek (*Chamaecyparis* sp.) – v průběhu let bylo uveřejněno celé množství kultivarů od vzrůstných po nízké.

Zakrslé formy – častěji jsou uváděny převážně zakrslé kulovité kultivary. Nízké jehličnany se uplatňovaly v alpinech, nebo pro liniové rámování v parterovém trávníku případně pro menší kompoziční skupiny. Poměrně často uváděné druhy převážně v člácích jsou:

Juniperus chinensis 'Pfitzeriana', *Juniperus sabina*, *Picea excelsa* 'Nidiformis', *Picea excelsa* 'Echiniformis', *Picea excelsa* 'Maxwelli', *Picea remontii*, *Pinus Montana*, *Pinus montana* 'Mughus'

5.3.7.3. Listnaté stromy – tvarové kultivary

Jednalo se o dřeviny s charakteristickým tvarem koruny. Ať už šlo o přirozený habitus, nebo vyšlechtěný kultivar, byly tyto dřeviny běžnou součástí kompozice. Uvedeny jsou často se vyskytující tvary s případným rodem uveřejněným jako zástupce konkrétního tvaru koruny.

Převíslé „smuteční“ kultivary – hlavní použití nad lavičkami a odpočívadly, případně ve středu kruhové lavičky. Mezi používané druhy patřily: bříza, buk, jabloň, jasan, jilm, jerlín a vrba.

Kulovité stromy – linie podél uličního plotu, případné rámování částí zahrady. V občasných zmínkách se jedná o kulovité javory nebo akáty. Např. v kompozici zahrady pana Bartoně jsou dodnes čitelné kulovité javory podél ulice. Rozpoznatelné jsou i z dobových fotografií.

Pyramidální stromy – používány pro rámování stavebních prvků (pergoly, besídky, altány) nebo jako pozadí. V uváděných druzích převládá topol, okrajově jsou pak zmiňovány duby a břízy.

5.3.7.4. Listnaté stromy s častým výskytem

bříza (*Betula* sp.) – samostatně jako pozadí nebo orámování besídek a pergol. V některých případech i jako linie podél sousedova plotu nebo středem kompozice.

břízy a jehličnany – prvek častější než samotné břízy. Převážně u větších zahrad použito jako pozadí besídky, pavilonu nebo pergoly, ve většině případů se jednalo o koncovou část zahrady mezi architektonickým prvkem a plotem zahrady. Jehličnany jsou v některých případech konkretizovány na smrčky nebo túje.

hlohy (*Crataegus* sp.) – převážně plnokvěté a červeně kvetoucí. Použity v linii podél plotu u ulice vsazené do živého plotu. V některých případech prosázeny stromkovými šeríky nebo čilimníky. Velmi častý druh.

červenolistá slivoň (*Prunus cerasifera* 'Pissardi') – liniová výsadba v kompozici, rámování besídek, pergol a solitéra s výrazná barevným listem. Většinou zapěstované na kmeni s kulovitou korunou nebo jako keře v keřových kompozicích.

akáty červenokvěté (*Robinia* sp.) – používané obdobně jako hlohy. Vsazené do živých plotů nebo nad odpočívadlem. Na rozdíl od hlohů pouze několik zmínek mezi roky 1928–33.

jabloně (*Malus* sp.) – buďto ve středu kruhových laviček nebo rámování odpočívadla. V seznamu sortimentu pod starým označením *Pirus malus*. V plánech používána relativně málo.

5.3.7.5. Listnaté dřeviny s občasným výskytem

buk červenolistý (*Fagus* sp.) – součást větších kompozic, buďto v pozadí besídek a pavilonů nebo solitéra nad okrouhlou lavičkou.

bílý javor (*Acer* sp.) – nad kruhovou lavičkou.

magnolie (*Magnolia* sp.) – většinou sázena souměrně jako doplněk pravidelné kompozice nebo solitéra v travnaté ploše.

orešák (*Juglans* sp.) – dominantní strom většinou s kruhovou lavičkou.

lípy (*Tilia* sp.) – většinou nad odpočívadly.

5.3.7.6. Okrasné keře s častým výskytem

azalka (*Azalea* sp.) – hojně využívaný druh, sázen na severní strany domů nebo v okolí besídek a pergol. Většinou sázen spolu s *Rhododendron*.

dřišťál (*Berberis* sp.) – široký sortiment, vhodný převážně do alpina, pro živé plůtky nebo kvetoucí solitéra.

svída (*Cornus* sp.) – jako jeden z mála druhů citován hojně napříč sledovaným obdobím. Za kvality byly u tohoto druhu považovány barevná borka v zimě a pestrolisté zbarvení listů. V člancích počtem uvedení převažují pestrolisté kultivary jako *Cornus alba* 'Gouchaultii' a *Cornus alba* 'Argenteomarginata' uveřejňovány i na fotografiích.

skalník (*Cotoneaster* sp.) – často zmiňovaný rod, který byl doporučován do skalek a jako menší dřevina do popředí keřových skupin. V některých záznamech roubován na kmínek nebo zmiňován jako včelí pastva.

trojpek (*Deutzia* sp.) – hojně citovaný sortiment s velkým množstvím kultivarů a druhů. Citovaný napříč roky s převážným doporučením pro malé zahrádky.

hortenzie (*Hydrangea* sp.) – v plánech sázeny do stínu domu nebo v okolí besídek a pergol. V některých případech jako stromky.

kdouloň (*Chaenomeles* sp.) – uváděn pod starším názvem *Cydonia* převážně druh *Cydonia japonica* (*Chaenomeles japonica*). Nízký keř do skupin keřů, vhodný pro živé ploty. Cenný díky brzkému květu.

zimolez (*Lonicera* sp.) – vyjma popínavých druhů, dřevina hojně citovaná s širokou škálou využití dle druhu.

dřevité pivoňky (*Paeonia* sp.) – dřevité pivoňky, stejně jako pustoryl byly popisovány s kratším odstupem v průběhu existence časopisu. Pevážně v soupisech druhů. Sporadické citace v plánech uvádí solitérní využití nebo v linii s pravidelným odstupem alternující se s koulemi ze zimostrázu.

pustoryl (*Philadelphus* sp.) – často citovaný druh po celou dobu vycházení časopisu. Uváděn v hojném množství kultivarů i druhů. Podle volby použitelný jako solitéra nebo pozadí nižších keřů. Oslavován pro nádhernou bílou barvu.

mandloň trojlaločná (*Prunus triloba*) – výrazně kvetoucí solitéra do trávníku, z třešní relativně hojně zastoupení. Nalezena jako součást osazovacího plánu pana Paroubka.

škumpa (*Rhus* sp.) – poměrně hojně citovaný druh ve třicátých letech, většinou články popisující více druhů i kultivarů. Uváděny jsou i některé toxické druhy například *Rhus vernicifera* dnes pod názvem *Toxicodendron vernicifluum*. Do tohoto rodu je zahrnuta i *Rhus cotinus* dnešním názvoslovím *Cotinus coggygria*, výrazná solitéra a díky purpurovým listům i barevný akcent.

bez (*Sambucus* sp.) – rod zmiňovaný ve velkém množství soret, doporučený jako doplněk s výrazným olistěním, vhodný jako solitéra nebo do vyšších keřových skupin.

tavolník (*Spiraea* sp.) – jeden z nejzmiňovanějších rodů s všestranným použitím. Využívaný jak do živých plotů stříhaných i volně rostoucích tak jako solitéra do trávníku. Za zmínku stojí hned několik druhů: *S. arguta*, *S. billardi*, *S. opulifolia* (*Physocarpus opulifolius*), *S. sorbifolia* (*Sorbaria sorbifolia*), *S. x vanhouttei*.

šeříky (*Syringa* sp.) – hojně jmenovaný druh. Použití v plánech převládá pro prosázení do živého plotu nebo jako pozadí keřových skupin. V některých pozdějších plánech z nich byl sazen živý plot. Ve výčtu se pak objevuje celá řada kultivarů i druhů.

vajgélie (*Weigela* sp.) – prezentováno bylo větší množství kultivarů, z nichž byla v průběhu let nejvíce citována *Weigela florida* 'Eva Rathke'.

5.3.7.7. Okrasné keře s občasným výskytem

čimišník (*Caragana* sp.) – často zmiňovaná dřevina, vhodná jak do sucha, tak zapěstovaná na kmínku.

čilimník (*Cytisus* sp.) – uváděn jako doplněk řad hlohů, nebo nízký keř do malých zahrad.

zlatice (*Forsythia* sp.) – vhodná pro keřové skupiny i jako solitéra.

meruzalka (*Ribes* sp.) – doporučována jako menší křovina do menších zahrad, snášející dle druhu jak stín, tak úpal.

pámelník (*Symphoricarpos* sp.) - převážně do stínu a větších skupin nebo jako medová pastva.

kalina (*Viburnum* sp.) – převážně citovaný domácí druh *Viburnum opulus* doporučovaný do kompozic jako vysoký výrazně kvetoucí keř. Další hojně zmiňované jsou např. *V. lantana*, syn. *V. tomentosum*

5.3.7.8. Stálezelené listnaté keře

V této skupině jsou zastoupeny jenom vybrané rody. Přestože v seznamu lze najít i další duhy, jako *Aucuba*, nejsou ve výběru zařazeny pro nedostatečný počet citací.

pěníšník (*Rhododendron* sp.) – hojně využívaný druh obzvláště na severních stranách domů, okolo domů odpočívadel, besídek a pergol. Většinou doprovázen azalkami. V některých příspěvcích i liliemi.

mahónie (*Mahonia* sp.) – v popisech využívána pro severní průčelí domů. Vhodná téže do stínu. V některých příspěvcích podsázená břečťanem.

bobkovišeň lékařská (*Prunus laurocerasus* sp.) – stálezelená převážně do stínu, uváděná skoro výhradně *Prunus laurocerasus* 'Schipkaensis'

5.3.7.9. Živý plot

V zahradních kompozicích Josefa Vaňka byl stříhaný živý plot nepostradatelnou součástí oddělující jednotlivé partie zahrady. Zároveň sloužil jako bordura nebo pozadí kvetoucím rostlinám. Níže jsou uvedené nejčastěji se vyskytující dřeviny doporučované pro živé ploty, tak okrajové dřeviny.

Jehličnaté:

zerav (*Thuja* sp.) – nejčtenější záznam jehličnanu využívaného pro živé ploty. Obdobně jako ptačí zob byl využíván pro půlkruhové živé ploty. Záznamy neuvádí vsazování jiných dřevin do živých plotů ze zeravu.

tis (*Taxus* sp.) – druh poměrně málo uváděný pro použití jako živý plot.

Stálezelené listnaté keře:

zimostráz (*Buxus* sp.) – nejčtenější záznamy. Ve většině záznamů je *Buxus* využíván pro nízké lemy růžových záhonů s případným vložením tvarů (koulí, krychlí) vystříhaných opět z *Buxus*.

Opadavé listnaté keře:

ptačí zob vždyzelený (*Ligustrum* sp.) – nejčtenější záznam listnatého keře využívaného pro živé ploty. Využíván i pro půlkruhové tvary okolo odpočívadel nebo v kompozici pro vytvoření pozadí např. růžím. V některých kompozicích byly do tohoto živého plotu vkládány stromkové šeríky a plnokvěté hlohy. Další zmiňované dřeviny vysázené do živého plotu jsou čilimník na kmínku a kulovité javory. Jejich výskyt v citacích byl ovšem sporadický.

habr (*Carpinus betulus*) – nebyl doporučován do malých zahrad pro výslednou šíři živého plotu. Méně často uváděný druh.

zimolez (*Lonicera tatarica*) – uveden na fotografiích jako zajímavá alternativa živého plotu.

tavolník (*Spiraea x vanhouttei*) – uveden na fotografiích jako zajímavá alternativa živého plotu.

japonská kdoule (*Chaenomeles japonica*) – nízké živé ploty.

dřišťál (*Berberis thunbergii* 'Atropurpurea') – nízký živý plot v zahradě 3664 pana F. Paroubka Praha-Hanspaulka.

trojpek (*Deutzia* sp.) – plot nejspíše nestříhaný v zahradním plánu číslo 1993 Zahrádka pana Jos. Vágnera v Městci Králové 1933.

5.3.7.10. Sortiment růží

Většina zahrad zahrnovala několik záhonů růží. Dle kompozice se jednalo o lemy polyantek u parterového trávníku. U polyantek bylo obvyklé sázet plochy z jednoho druhu. Keřové růže a stromkové zapěstované na kmínku pak bývaly vsazeny do těchto záhonů, jako

strukturní a barevný akcent. Dalším místem pro růže byly konstrukce pergol a oblouky přes cestu. Část sezónní změny barevnosti a kvetení v zahradě tak byla postavena na době květu růží. V některých případech růžím sloužily jako pozadí volné keřové skupiny nebo stříhaný živý plot. Ojedinele byly pnoucí růže vyvazovány do girland mezi kmeny stromů nebo konstrukce. Tento zahradnický detail časem z kompozice vymizel a byl obvyklý spíše pro počáteční realizace.

V ukázkové zahradě projektové kanceláře Josefa Vaňka jsou uvedeny barevné kombinace záhonů polyantek. Popsány jsou barevné záhony červených, žlutých a oranžových růží. U plotu pak na sloupech sortiment pnoucích růží.

Sortiment růží uveřejněný v člancích nebo nalezený v popisech některých zahrad je 271 soret. Z toho se 44 soret opakuje. Nejvíce uváděná je růže 'Tausendschön' (pnoucí růže) včetně fotografií ze zahrad realizovaných Josefem Vaňkem. Druhou nejcitovanější je 'Karkulka' (syn. 'Rödhätte', polyantka) následovaná růží 'General Mac Arthur' (čajohybrid). Další růže opakující se pouze třikrát jsou: 'Císařova Augusta Victoria' (syn. Kaiserin Augusta Victoria, čajohybrid), 'Crimson Rambler' (pnoucí), 'Dorothy Perkins' (pnoucí), 'Gorgeous' (čajohybrid), 'Sachsengruss'.

Růže, které se objevily dvakrát ve výčtu článků ve většině případů s odstupem několika let. První uveřejnění bylo většinou jako novinka a následně jako doporučený sortiment, rozděleny jsou dle popisu v poznámce:

pnoucí růže:

'Aglaiia', 'Trier', 'Veilchenblau'

čajohybridy:

'Dernburg', 'Gustav Grünerwald', 'Lady Asthown', 'Mad. Melanie Soupert', 'Maréchal Niel'

polyantky:

'Ellen Poulsen', 'Erna Teschendorf', 'Gruss an Aachen', 'Orleánská' (syn. 'Orleansrose'), 'Yvonne Rabier'

remontantky:

'Alfred Colomb', 'Gruss an Teplitz', 'Paní Karla Druschki', 'Ulrich Brunner'

růže vhodně na rabata a do skupin:

'Bouquet d'Or', 'British Queen', 'Collette Martinette', 'Constance', 'Harry Kirk', 'Cheerful', 'Ida Münch', 'Janet', 'Kootenay', 'Mrs. David M. Kee', 'Rayon d'Or', 'Souvenir de H. A. Verschuren', 'Sunburst'

bez zařazení

'Adolf Kärger', 'Duchesse Of Sutherland', 'Eblouissant', 'Gloria Mundi', 'Marie Adelaide von Luxemburg', 'Talisman', 'Willowmere'.

ostatní uvedení vybraných růží:

Rosa centifolia použita po stranách krátkého odpočívadla (plán 1433 Zahrádka pana generála Friese, v Hradci Králové 1929).

Růže 'Joseph Guy' uvedena jako polyantka v plošném záhonu (plán 2084 Zahrada pana Jana Kukliše, ředitele Městské spořitelny v Třanavě Slov 1937).

Růže 'Gloria Mundi', 'Eblouissant' a 'Rödhutte' byly uvedeny v samostatných plošných záhonech rozária (plánu 1831 Zahrada pana Otakara Včeláka, továrníka v Libčanech 1932).

5.3.7.11. Pnoci dřeviny

plamének (*Clematis* sp.) – hojně citovaný druh pro popnutí branek, pergol a oblouků. Uváděny jsou jak druhy, tak kultivary.

zimolez (*Lonicera caprifolium*) – tzv. „růže z Jericha“ je považována za vhodný doplněk sortimentů popínavých dřevin.

křivouš (*Campsis radicans*, syn. *Tecoma radicans* nebo *Bignonia radicans*) – uváděn jako méně známý druh.

rdesno (*Polygonum* sp.) – rychle rostoucí popínavá dřevina, doporučována pro popnutí pergoly.

réva (*Vitis* sp.) – dnes pod označením *Parthenocissus* sp. doporučována převážně pro popnutí garáží a domů, v některých případech i loubí nebo oblouků, kde nahrazovala popínavé růže.

břečťan (*Hedera* sp.) – využíván nejenom k popnutí např. severního průčelí, ale i jako podsadba pod mahonii nebo obruba záhonů.

vistárie (*Wisteria* sp.) – uváděna hojně pod názvem *Glycine*, doporučené použití hlavně pro popnutí budovy. Dokladem jsou fotografie jak z Čech, tak z cest.

podražec (*Aristolochie* sp.) – popínavá dřevina doporučovaná pro popnutí loubí, pergol a vysokých oblouků.

5.3.7.12. Dendrologické zajímavosti

Součástí článků jsou i z dnešního pohledu zajímavé dřeviny. Všechny tyto dřeviny byly uveřejněny ve výčtech sortimentu pro konkrétní použití, nebo byly uveřejněny v samostatných článcích. Všechny byly uveřejněny pouze jednou. Autor vybral ty, které dle dnešních ceníků velkých evropských školek (Bruns, 2018) nejsou běžně dostupné v kultuře:

Zimovzdorné kaktusy do Alpina:

Opuntia arborea, *Opuntia camanchica*, *Opuntia fragilis*, *Opuntia rhodanta*, *Opuntia vulgaris*.

Některé další netradiční dřeviny:

Aralia chinensis, *Baccharis halimifolia*, *Ceanothus americanus*, *Desmodium*, *Fontanesia fortunei*, *Neillia thyrsiflora*, *Osmanthus aquifolium*, *Periploca gracea*, *Prunus virginiana*, *Xanthoceras sorbifolia*.

5.3.8. Případové studie vybraných nalezených zahrad Josefa Vaňka

Pro potřeby této práce byly vybrány konkrétní zahrady, k nimž se autorovi podařilo dohledat místo realizace. U některých z nich lze ilustrovat rozsah dokumentace dochované v soukromém vlastnictví potomků původních zadavatelů. Na těchto zahradách lze dále ilustrovat současný stav dílčích prvků. Zahrady byly vybrány jako reprezentativní vzorek dochovaných děl Josefa Vaňka s ohledem na Projekt DF13P01OVV003 Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity dále jen „NAKI“.

Jedná se o plány:

Plán zahrady pana Čáslavského, továrníka v Týništi nad Orlicí

940 Zahrada pan O. Oberlanda, velkostatkáře v Černíkách u Českého Brodu

979 Terasová zahrádka pana Ladislava Bartoně, továrníka v České Skalici

1085 Zahrada pana Ing. K. Lísky, v Horních Mokropsech

1216 Rodinná zahrada paní Boženy Smrkovské, v Dobřichovicích

1254 Zahrada pana Jaroslava Jauriše, v Roztokách u Prahy

1300 Zahrada pana Ing. a JUDr. Leopolda Gadringera, vládního rady v Praze – Hodkovičkách

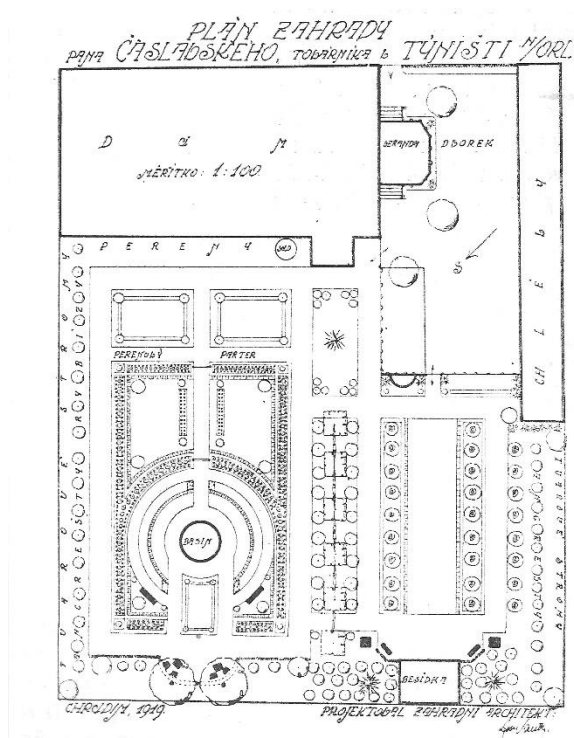
1426 Zahrada při vile pí. Ely Třeškové, choti stavitele ve Hvězdonicích na Sázavě

1477 Zahrada pana Čestmíra Vavrouše, architekta a stavitele v Praze – Libni

3664 Zahrada pana F. Paroubka – Praha, Hanspaulka

Plán zahrady pana Čáslavského, továrníka v Týništi nad Orlicí

Plán zahrady byl uveřejněn v Zahrady domácí a školní XVI, 1922. Zahradní úprava je menšího rozsahu. Dle fotografií z místa a leteckých snímků se toho na zahradě mnoho nedochovalo. Jedná se tak pouze o další dohledanou zahradu u níž lze konstatovat úplný rozklad původní kompozice.

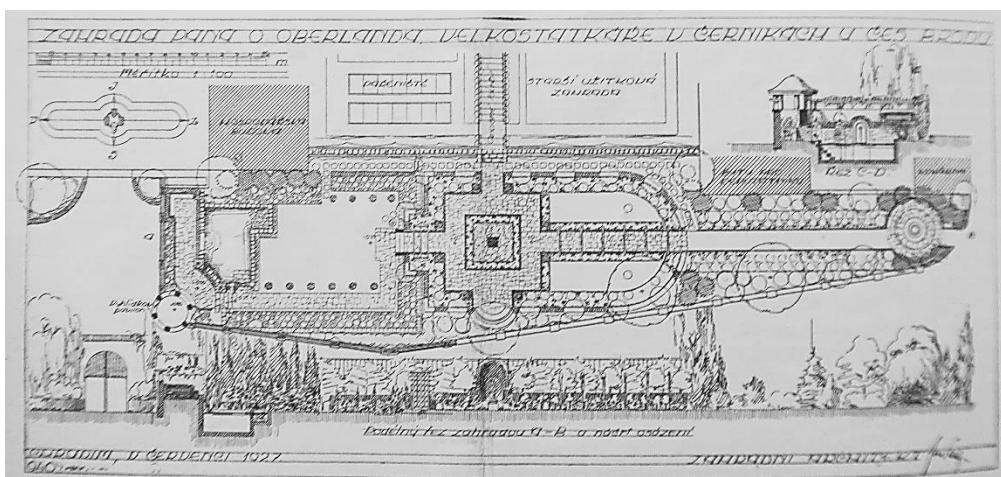
Obrázek 24 – Původní návrh z roku 1919. Půdorys je zakreslen relativně jednoduše v duchu prvních Vaňkových projektů.

Obrázek 23 – Na obrázku je vidět vstupní část do zahrady, kde z původní kompozice nic nezbylo (ani besídka v průhledu do zahrady).

940 Zahrada pan O. Oberlanda velkostatkáře v Černíkách u Českého Brodu

Plán zahrady byl uveřejněn v Zahrady XXII, číslo 12. Zahradní úprava je menšího rozsahu a reprezentovala vstupní část před statkem. Torzo stavebních prvků vyfotografovaných badateli v rámci programu NAKI v současné době už neexistuje. Na pozemcích vznikla nová průmyslová hala.

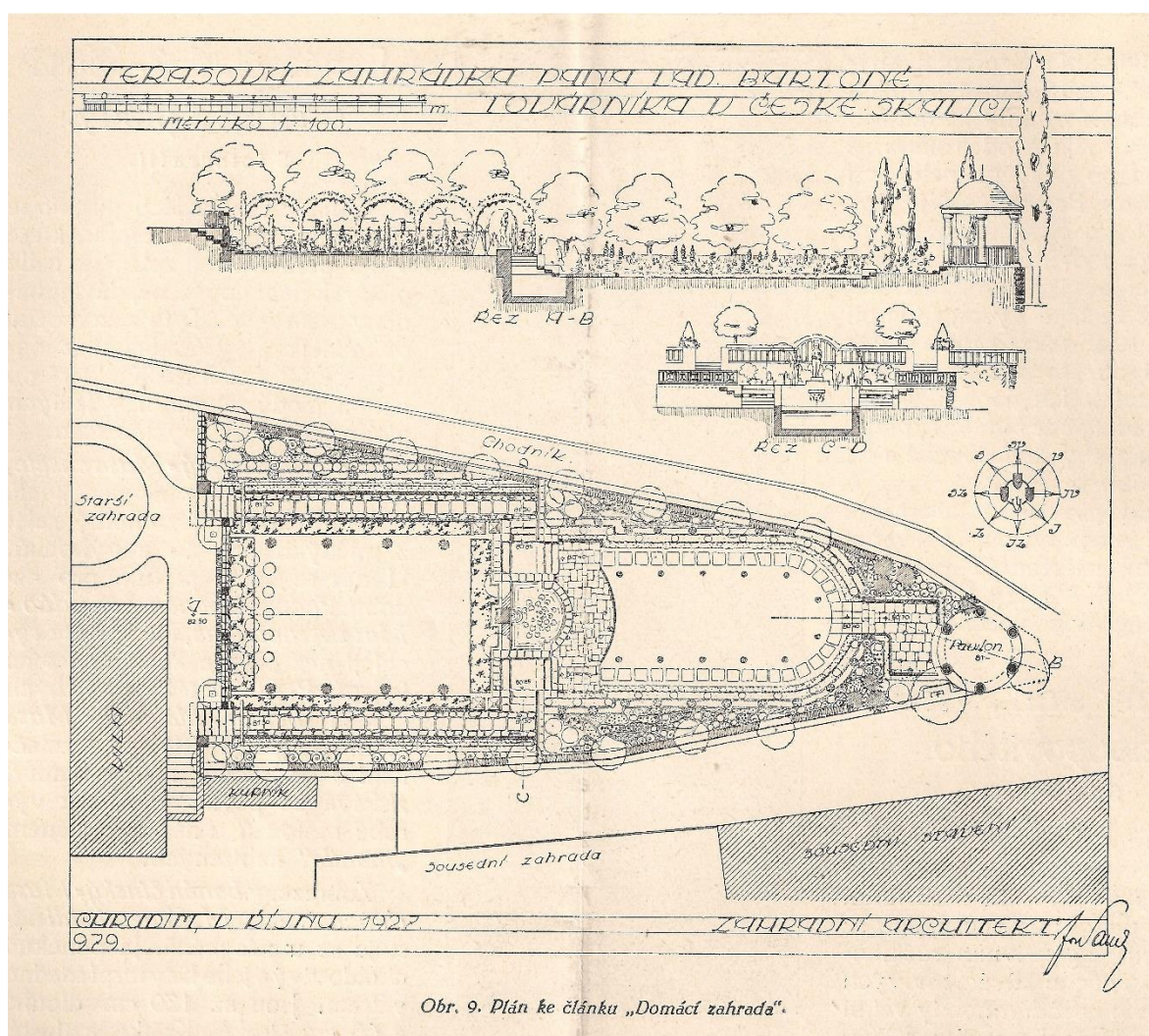
Obrázek 26 – Původní plán uveřejněný v Zahrada XXII. Původně byly na pozemku zbytky stavební architektury – pavilon na rohu pozemku směrem k návsí.

Obrázek 25 – Stávající letecký snímek s vyznačením původního místa realizace. V rámci stavebních úprav byla tato část vyčištěna a původní stavební pozůstatky zahradní kompozice zdemolovány.

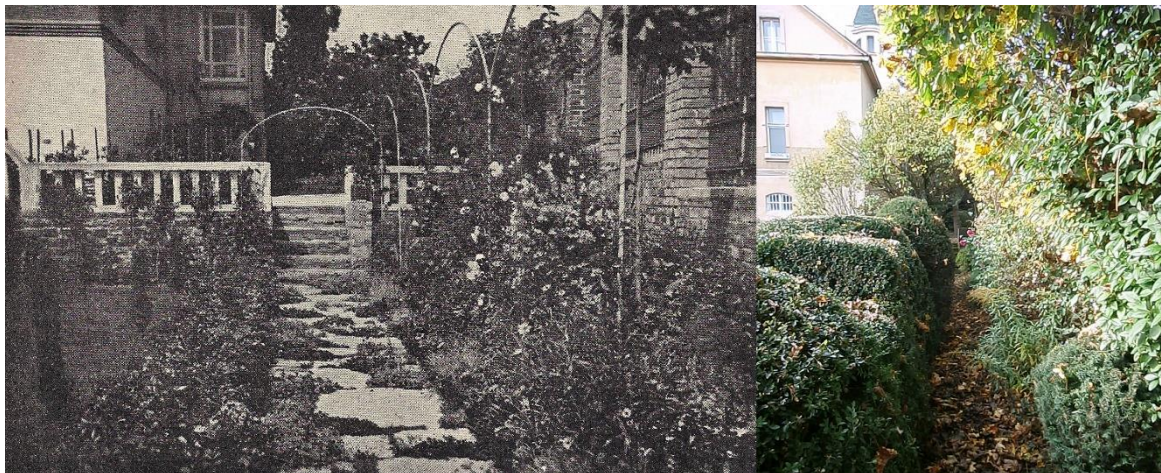
979 Terasová zahrádka pana Ladislava Bartoně, továrníka v České Skalici

Zahradní plán je z října roku 1927. Článek k této zahradě byl publikován v časopise *Zahrada XXIV*, strana 8. Zahrada zůstala i po roce 1948 v rodině původních majitelů. I přes velkou rozlohu zahrady je v plánu zanesena pouze dílčí část zahrady řešená terasově. V původní pozůstalosti majitelů se bohužel nedochoval plán celé zahrady a nelze tak s jistotou říci, zda celou zahradu projektoval Josef Vaněk. Zahradní kompozice v terasové části se dochovala ve velmi dobrém stavu. Dlažby a schody utrpěly rozpadem výplňových materiálů, přesto se jedná o velmi dobře čitelnou původní kompozici. Fotografie z místa z podzimu 2013.

Obr. 9. Plán ke článku „Domácí zahrada“.

Obrázek 27 – Na řezu A- B je dobře čitelné výškové rozdělení zahrady s uzavřením kompozice vyvýšeným pavilonem. Řez C-D zachycuje návrh basínu s kašnou a sochou. Tuto část je v zrealizované a dochované podobě možné vidět na obrázcích 35 – 37 (Prokeš, 2013).

Obrázek 29 – Vlevo původní fotografie po založení v kontrastu s dnešním stavem na pravé straně. Buxusové lemy za dobu existence zahrady dorostly do výšky nízkého živého plotu. Jemnější detail kompozice v podobě růží zanikl v keřové hradbě směrem do ulice. Nedochovala se ani linie pyramidálních jehličnanů v okrasném trávniku ve středu kompozice zahrady (na fotografiích vlevo).

Obrázek 28 – Pohled na zachovalý basin s kašnou a sochou. Basin již není funkční, původní betonová konstrukce popraskala a kašna byla evidentně odmontována. Na fotografii vpravo je vidět odpočívadlo zakomponované do opěrné zdi nad schody vedoucími k travnatému parteru zakončenému pavilonem.

Obrázek 31 – Pohled na hlavní osu zahrady z nejvyššího bodu zahrady od domu k pavilonu. Ten se již nedochoval. Dominantou současné zahrady se staly přerostlé buxusové lemy. Dalším dochovaným vegetačním prvkem jsou kulovité javory na levé straně barvící do žluta. Zmíněny jsou i v popisu zahrady v článku Domácí zahrada viz úvod kapitoly.

Obrázek 30 – Pohledy do zbylé části zahrady. Patrný jsou pozůstatky původní kompozice, k níž se bohužel nedochovaly žádné podklady. V této části zahrady jsou patrná jak různá schodiště, tak pozůstatky pavilonů a dalších prvků drobné zahradní architektury.

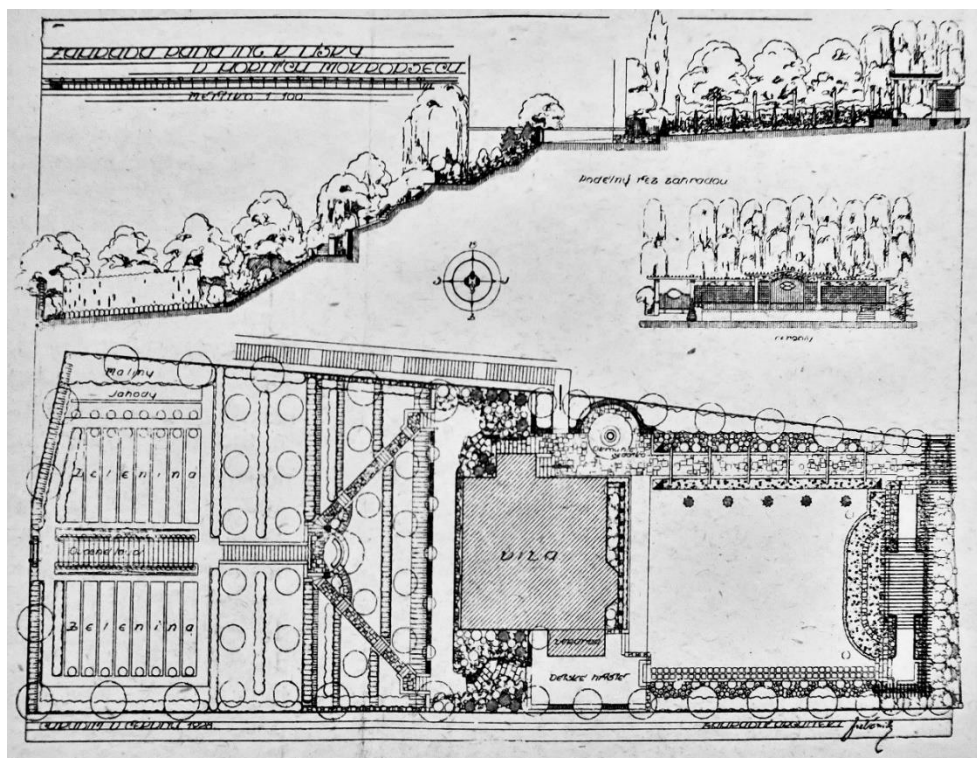
1085 zahrada pana Ing. K. Lísky, v Horních Mokropsech

Plán zahrady byl uveřejněn v Zahrada XXIII, číslo 9. Zahrada se nachází v příkrém svahu v obci všenory. V rukou majitelů se zachoval kompletní osazovací plán včetně rozpočtu. Z finančních důvodů k realizaci nedošlo. Celkové náklady na rostlinný materiál včetně konstrukce pergoly a ovocného loubí byl 12 746,- Kčs. Ze svědectví stávajících majitelů plyne, že byla zrealizována spodní ovocná část a ovocné zákrsky byly vysazeny i v okrasné části. V místě rohového odpočívadla vznikla blíže nespecifikovaná okrasná úprava s převislým jasanem kryjícím tuto část. Tento strom je jediným dochvaným vegetačním prvkem z původní kompozice. Veškeré stávající osázení je z posledních cca 40 let vysazené novými majiteli. Původní dřeviny jimi byly postupně odstraňovány a nahrazovány.

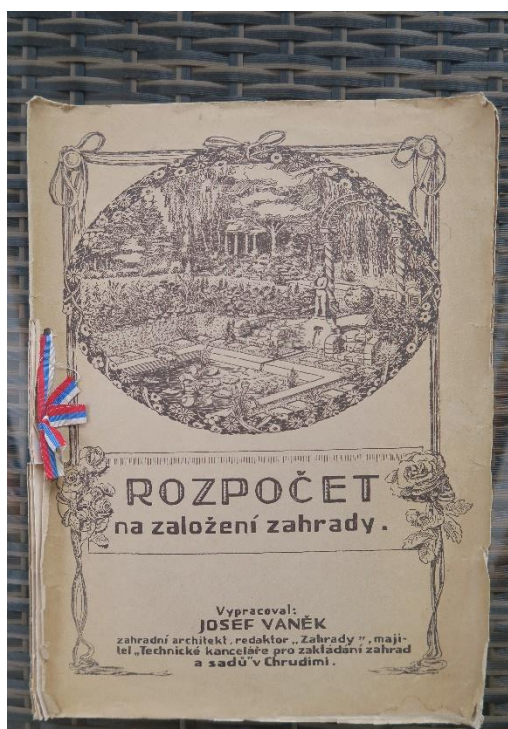
Díky kompletně dochovanému osazovacímu plánu včetně rozpočtu je v tomto případě možné přesně určit, které dřeviny měli být na zahradě použity. Kompletní soupis rostlin je vnesen do přílohy č. 1. Rozpočet na založení zahrady obsahoval popis kompozice, výšeti jednotlivých dřevin včetně počtu kusů a čísla uvedeného v plánu. Zajímavostí jsou nízké, střední a vysoké keře. Tyto kulisové výsadby podél plotů byly popsány obecně a přesný sortiment není v rozpočtu zanesen stejně tak není v rozpočtu rozepsán sortiment pnoucích růží a solitérních růží lemujících cestu od branky k domu.

Obrázek 32 – Pohled na dnešní podobu okrasného parteru. Posledním pozůstatkem je převislý jasan v zadní části kompozice.

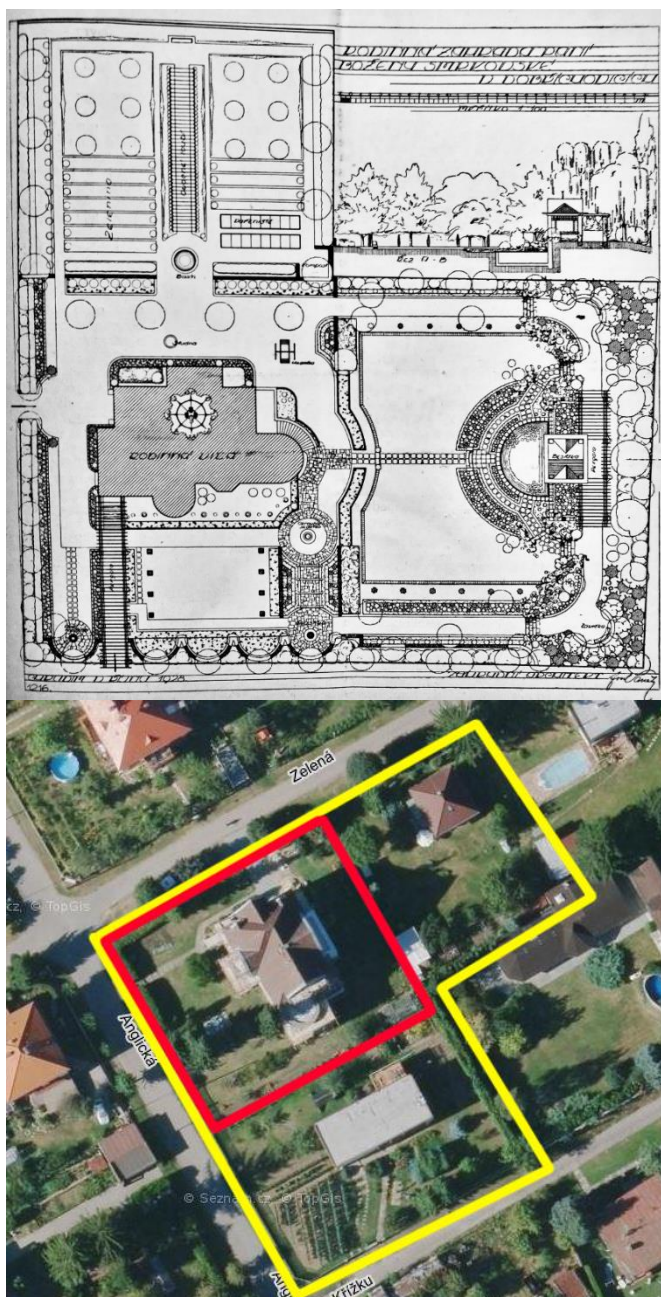
Obrázek 33 – Plán uveřejněný v časopise zahrada. Na řezech je vidět vysoké terénní převýšení, které bylo třeba v návrhu překonat. Hlavní okrasný parter byl svahován směrem k ulici. Naopak spodní ovocný sad byl rozdělen svahováním a schodištěm na jednotlivé stupně.

Obrázek 34 - Titulka rozpočtu v němž je uveden kompletní sortiment navržený Josefem Vaňkem pro tento projekt.

1216 Rodinná zahrada paní Boženy Smrkovské, v Dobřichovicích

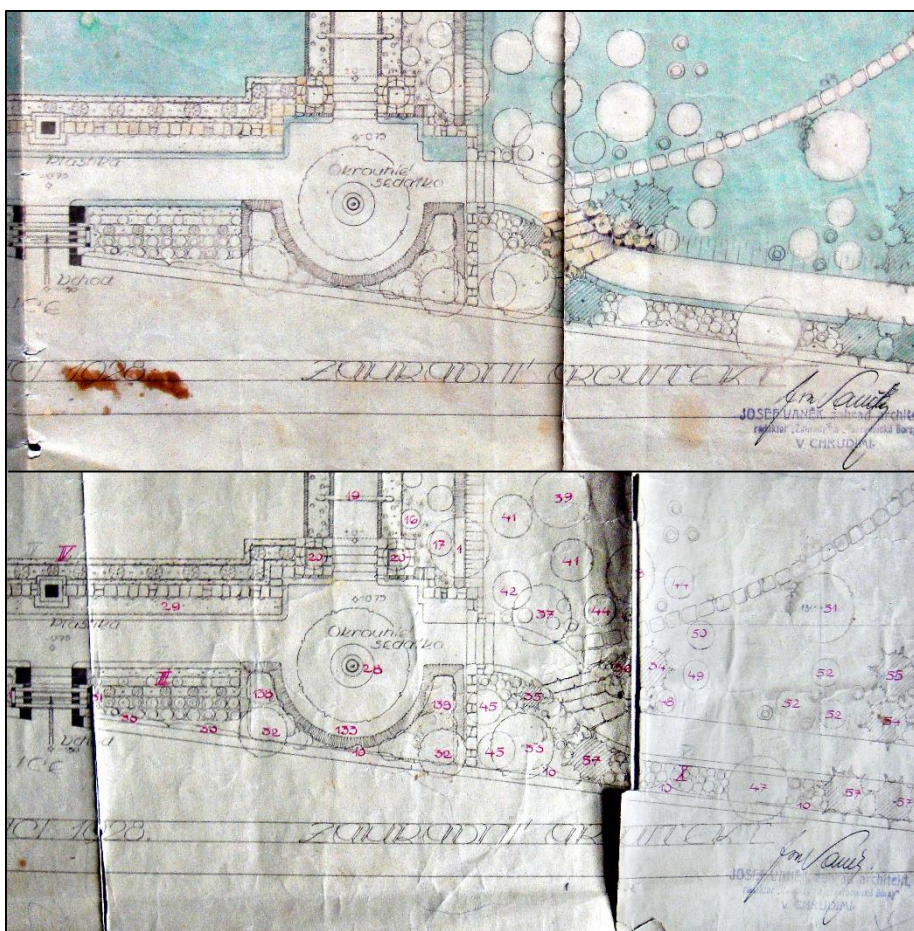
Plán zahrady byl uveřejněn v Zahrada XXIII, číslo 15. Původní rozloha zahrady byla rozparcelována na menší části. Ovocná a zeleninová zahrada byly odděleny. Oddělena byla i okrasná část zahrady s basinem, besídkou a pergolou. Na oddělených pozemcích v dnešní době již stojí nové domy.

Obrázek 35 – V horní části obrázku je vidět původní plán. V dolní pak letecký snímek s vyznačením původní rozlohy (žlutě a dnešní rozlohy (červeně). Zahrada byla rozparcelována velmi radikálně.

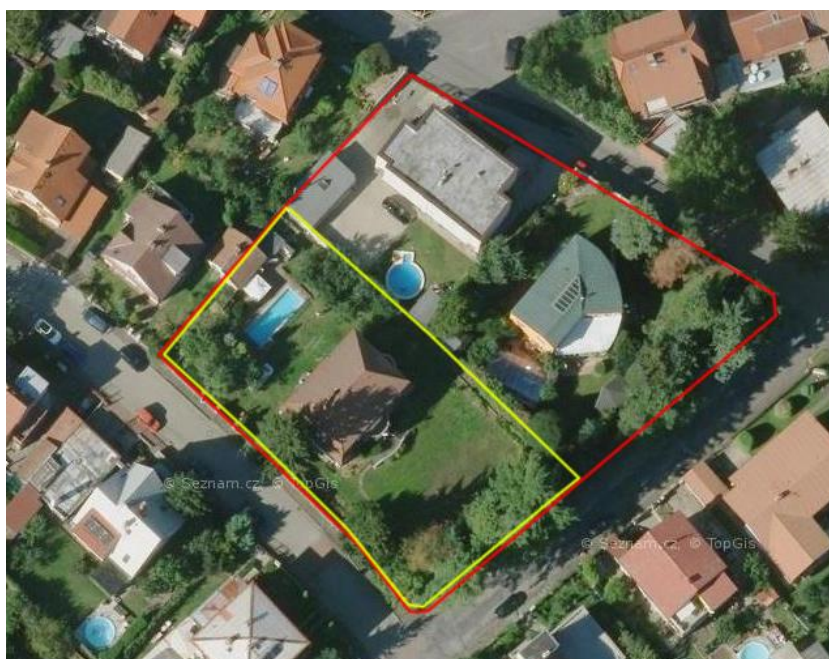
1254 Zahrada pana Jaroslava Jauriše v Roztokách u Prahy

V databázi NAKI je tato zahrada špatně lokalizována. Návrh zahrady je z roku 1928. Zahrada s vilou zůstala rodině Jaurišových i po roce 1948. Také díky tomu se dochovala původní kolorovaná studie i s osazovacím plánem. Na dokumentaci je vidět vysoký stav opotřebení díky překládání plánů na menší formát. V místech přehybů se vyskytují i trhliny. Přesto je na plánech čitelný půdorys a technika kresby. Studie je kolorována vodovými barvami. Osazovací plán ovšem postrádá vysvětlující číselnou tabulku. Na obrázku 43 je srovnání dochované kolorované studie a osazovacího plánu.

Obrázek 36 – V horní polovině je výřez původní kolorované studie. Použity byly vodové barvy. Spodní polovina pak prezentuje stejný výřez osazovacího plánu s čísly jednotlivých rostlin. V obou případech je vidět razítko s podpisem Josefa Vaňka, jistá obdoba dnešního autorizačního razítka zahradních architektů (Prokeš, 2013).

Dle svědectví majitelů se před rokem 1948 o zahradu staral zahradník. Po roce 1948 došlo k zabavení majetků a v důsledku toho byl zahradník propuštěn. Původní rozloha zahrady byla rozparcelována. Dochoval se tak pouze hlavní parter před budovou (obr. 44). V současné době se pod hlavním parterovým trávníkem nachází jímka vysypaná šterkem, sloužící jako součást tepelného čerpadla. Z výsadeb se dochovala pouze obvodová výsadba u jihovýchodní strany pozemku. Druhové složení by mohlo u určitých dřevin vypovídat o původním sortimentu. V půdoryse zahrady se ovšem v těchto místech nenachází značky typické pro jehličnaté dřeviny a lze se pouze domnívat z jakých důvodů a kdy byly na jihovýchodní hranici pozemku vysázeny.

Obrázek 37 – Červená linie značí původní rozlohu zahrady před rozparcelováním. Žlutě je vyznačena dnešní rozloha zahrady.

Obrázek 40 – Pohled na hlavní průčelí domu. Dnes tvarované tisy rámují schodiště vedoucí ze zahrady do domu.

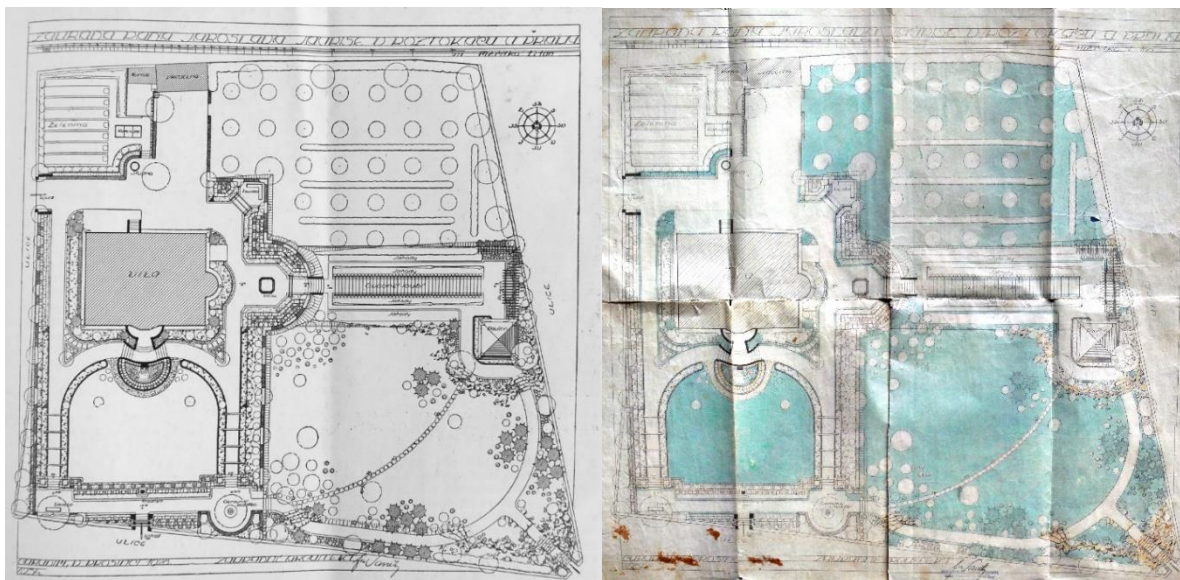

Obrázek 39 – Pohled na partii u jižní hranice pozemku. V původním půdoryse (obr. XX.) nejsou vyznačeny jehličnany a je tudíž otázkou kdy a za jakým účelem byly v této části vysazeny.

Obrázek 38 – Jako jedeny z mála lze tisové koule u nástupního schodiště do hlavního parteru považovat za autenticky dochovanou výsadbu. Délka přírůstků naznačuje, že se jedná o čistý druh pravidelné tvarovaný.

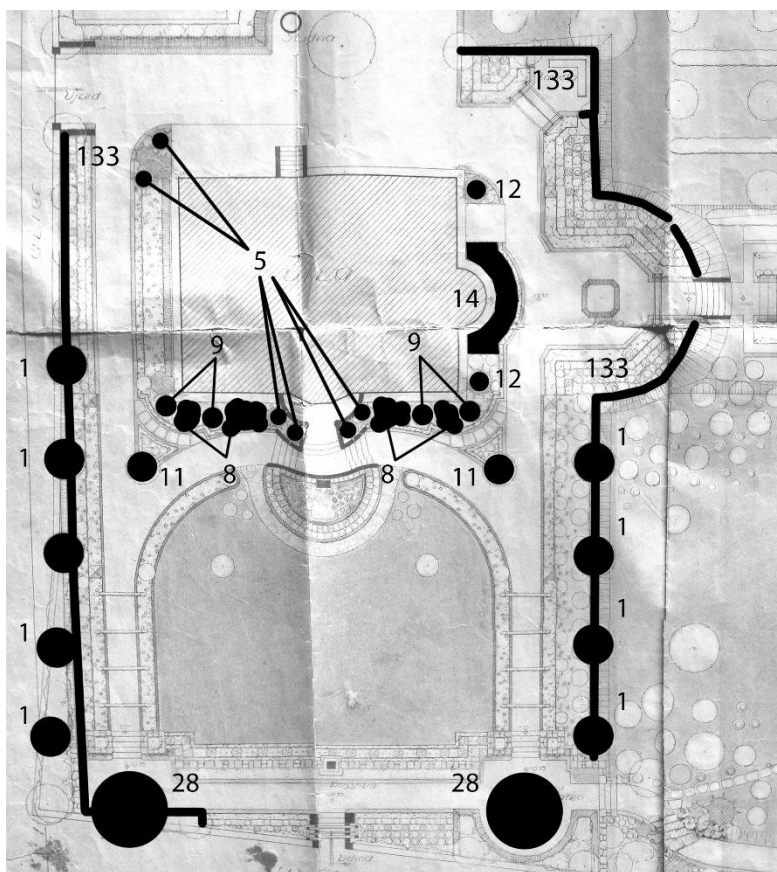
K této zahradě byl vydán článek v časopise Josefa Vaňka (1929) *Zahrada*, ročník XXIII, č. 17, str. 262 a 263 pod názvem *Domácí zahrada*. V článku jsou popsány vybrané vegetační prvky včetně stromů a keřů.

Obrázek 41 – V levé části je původní černobílá grafika uveřejněná v časopise *Zahrada*. Vpravo pak kolorovaný plán studie, nalezený v pozůstalosti stávajících majitelů.

Článek popisuje celkovou kompozici zahrady. Z popisu je nejzajímavější použitý sortiment a jeho umístění v rámci celkové kompozice. Díky dochovanému osazovacímu plánu s čísly a popisem je možné dohledat konkrétní pozice sortimentu a přesně tak identifikovat jejich polohu. Na obr. 49 jsou zaneseny pozice s původním číselným označením a v tabulce č. 4 je k těmto pozicím přiřazen dobový popis.

U dřevin není z dochovaných materiálů možné říci o jaké konkrétní druhy a kultivary se jednalo. V osazovacím plánu nejsou uvedeny a v popisu zahrady se jedná o základní popis určený hlavně laické veřejnosti.

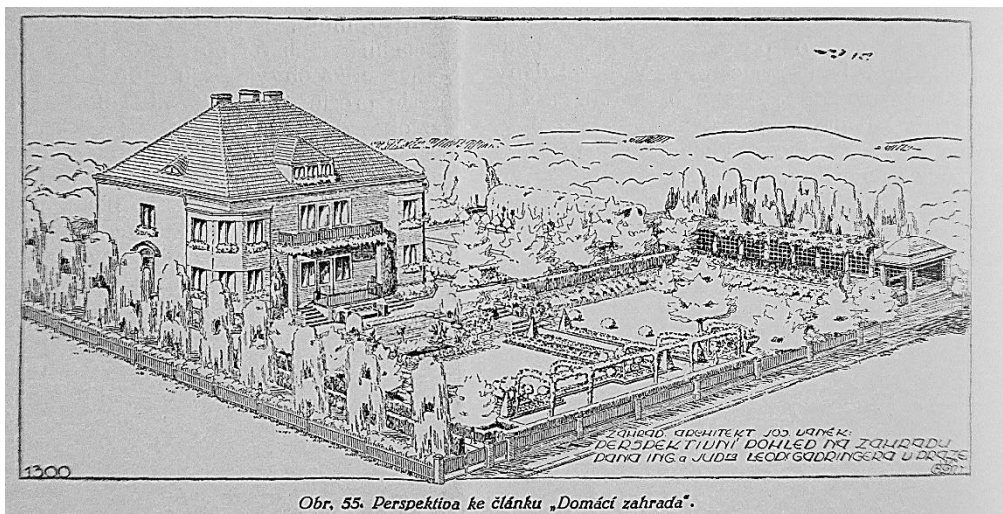
Obrázek 42 – Na obrázku jsou vyznačeny pozice a číselný kód dřevin dle popisu v článku. V tabulce č. 4 je uveden přepis s přiřazením čísel konkrétním druhům.

Tabulka 4 – Soupis dřevin s pořadovým číslem dle umístění v osazovacím plánu a popisem z původního textu z časopisu *Zahrada XXIII*. Výjimku tvoří p. č. 5 – tis. Poloha a taxon byl dovozen dle pozic stávajících dřevin na pozemku a čísel v osazovacím plánu.

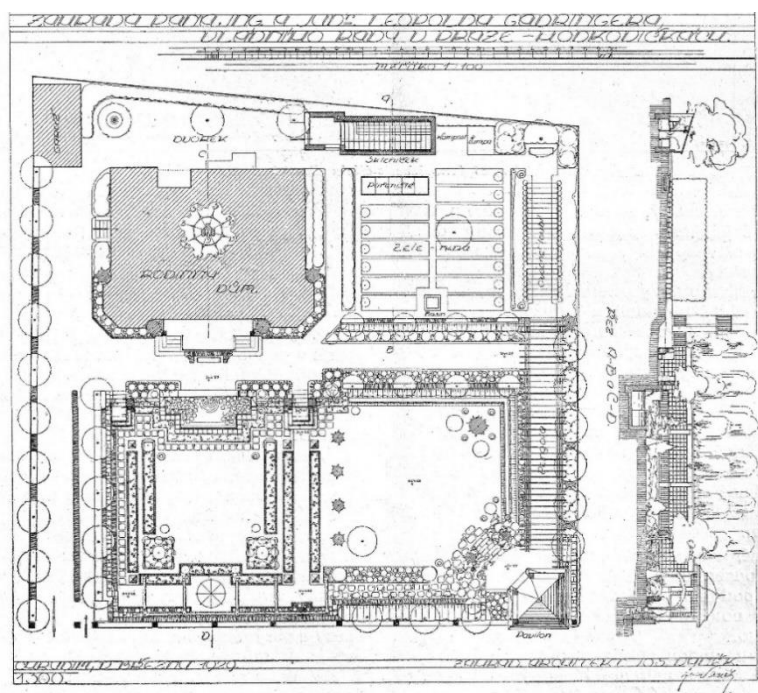
p. č.	název dřeviny	popis umístění
28	smuteční vrba	odpočívadla zadní osa kompozice
19	pnoucí růže	treláže
20	pnoucí růže	kamenné pilíře
22	nízké polyantky	rabata lemující hlavní travnatý parter
11	pyramidální dub	ostré rohy mezi cestičkami v hlavním parteru
8	keřové hortenzie	podsadba pod hlavním schodištěm
9	<i>Prunus triloba</i>	podsadba pod hlavním schodištěm
133	živý habrový plot	lem hlavního parteru oddělující ho od zbytku zahrady
14	<i>Rhododendron</i>	pod arkýřem
12	cypríše	na ose domu při severovýchodní části
1	plnokvětý hloh	vsazené do živého plotu z habrů
5	tis	okolo nástupního schodiště do hlavního parteru a v rohové skupině u vjezdu na pozemek.

1300 Zahrada pana Ing. a JUDr. Leopolda Gadringera, vládního rady v Praze – Hodkovičkách

Plán zahrady byl uveřejněn v Zahrady XXIV číslo 5. Dům dnes funguje jako bytový. Kompozice představuje klasickou zahradní úpravu z dvacátých let Vaňkovi tvorby. Pro zahradní úpravu byl vypracován půdorysný plán a perspektiva. Zahradní úprava bohužel nepřečkala do dnešních let.

Obrázek 44 – Na perspektivě je dobře čitelná celková kompozice. Výrazná je březová alej, jež se dle obr. XX dochovala. V perspektivě se nenachází stromy ani keře, které by naznačovaly záměr zakrýt pohled na zahradu z ulice.

Obrázek 43 – V půdoryse je dobře čitelné upravení parteru. V návaznosti na dosadby na jižní straně je patrný slunečník tj. odpočívadlo přímo u ulice.

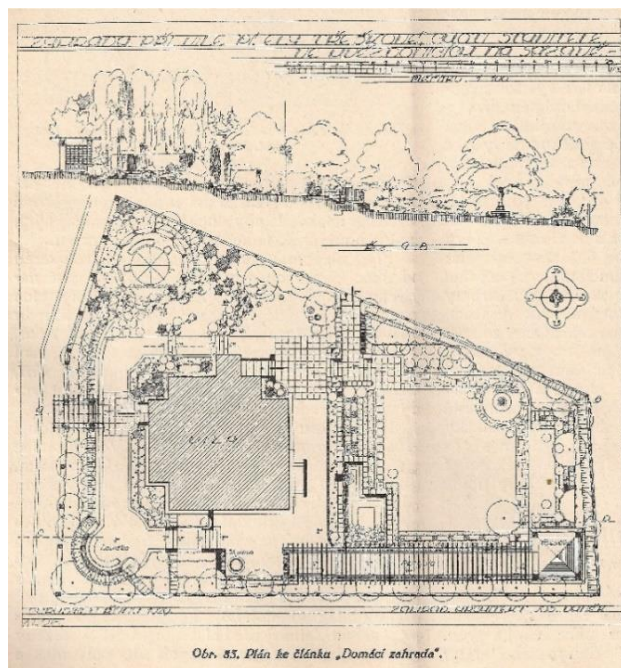
Obrázek 46 – Na leteckém snímku vlevo je v korunách vidět sivý akcent topolu bílého. Na fotografii stejný strom při pohledu z ulice. Může se jednat o solitéru vysazenou v parterovém trávníku při zakládání zahrady.

Obrázek 45 – Na obrázku uprostřed je viditelná březová alej vysázená podél sousedova plotu. Jejich poloha odpovídá uveřejněné perspektivě a plánu.

1426 Zahrada při vile pí. Ely Třeškové, choti stavitele ve Hvězdonicích na Sázavě

Plán zahrady byl uveřejněn v Zahradě XXIV číslo 8. Zahradní úprava je menšího rozsahu a dle porovnání leteckého snímku s původním návrhem je evidentní, že se dochovala pouze besídka. Zároveň je patrné, že část k ulici doznala změn s ohledem na stavbu garáže.

Obrázek 48 – Původní půdorys zahrady.

Obrázek 47 – Současný letecký snímek.

1477 Zahrada pana Čestmíra Vavrouše, architekta a stavitele v Praze-Libni

V roce 1928 postavil Ing arch. Čestmír Vavrouš budovu, okolo níž se nachází zahrada od zahradního architekta J. Vaňka. Vavrouš byl jedním z významných stavitelů v meziválečném období pro Prahu 8. V období druhé světové války začal stavět Vavrouš válečný bunkr v severozápadní části zahrady v blízkosti pergoly. Důvodem stavby byla snaha zachránit schopné dělníky před odsunem do Německa. Bunkr byl dokončen v roce 1945. Rodina Vavroušových žila v domě do roku 1951–1952. V druhé vlně znárodnování jim byl majetek zabaven a byli vystěhováni do bytu na Vysočanech. Majetek byl následně využíván Nemocnicí Na Bulovce. Dvě patra bývalých bytů byla využita pro tzv. týdenní jesle. Matky zde v pondělí ráno děti odložily a v pátek odpoledne si je vyzvedly. V roce 1991 byl majetek restituován zpět do vlastnictví rodiny Vavroušových. V dezolátním stavu byly jak interiéry, tak zahrada. Z dokumentace k zahradě se dochoval pouze černobílý půdorys v archivu J. Vaňka v Chrudimi, černobílé fotografie pana Vavrouše z meziválečného období a několik dalších fotografií zhotovených k plánu (obr. 56-59). Tyto fotografie byly uveřejněny v časopise Zahrada ročník XXIII. V časopise ovšem chybí článek, který by mohl posloužit jako vodítko k zpřesnění původního návrhu.

Současný stav je výsledkem vykácení náletových dřevin, dosadbou borovic černých na západním/jihozápadním svahu, opravami rozbořených nebo poničených zdí a zídek. V tomto směru byly všechny zdi rekonstruovány do původního stavu za použití původního materiálu. Změnou oproti původnímu návrhu je úprava oblouku v nástupní části k „amfiteatru“ a zapuštění amfiteátrového plata pomocí betonových sloupků. (obr. 148 a 149). Pergola byla také pobořená, dnešní stav je rekonstrukce na základě dochovaných zbytků původní pergoly.

I přes svojí výraznou zachovalost stavebních prvků není zahrada uvedena soupisu realizací aplikaci NAKI.

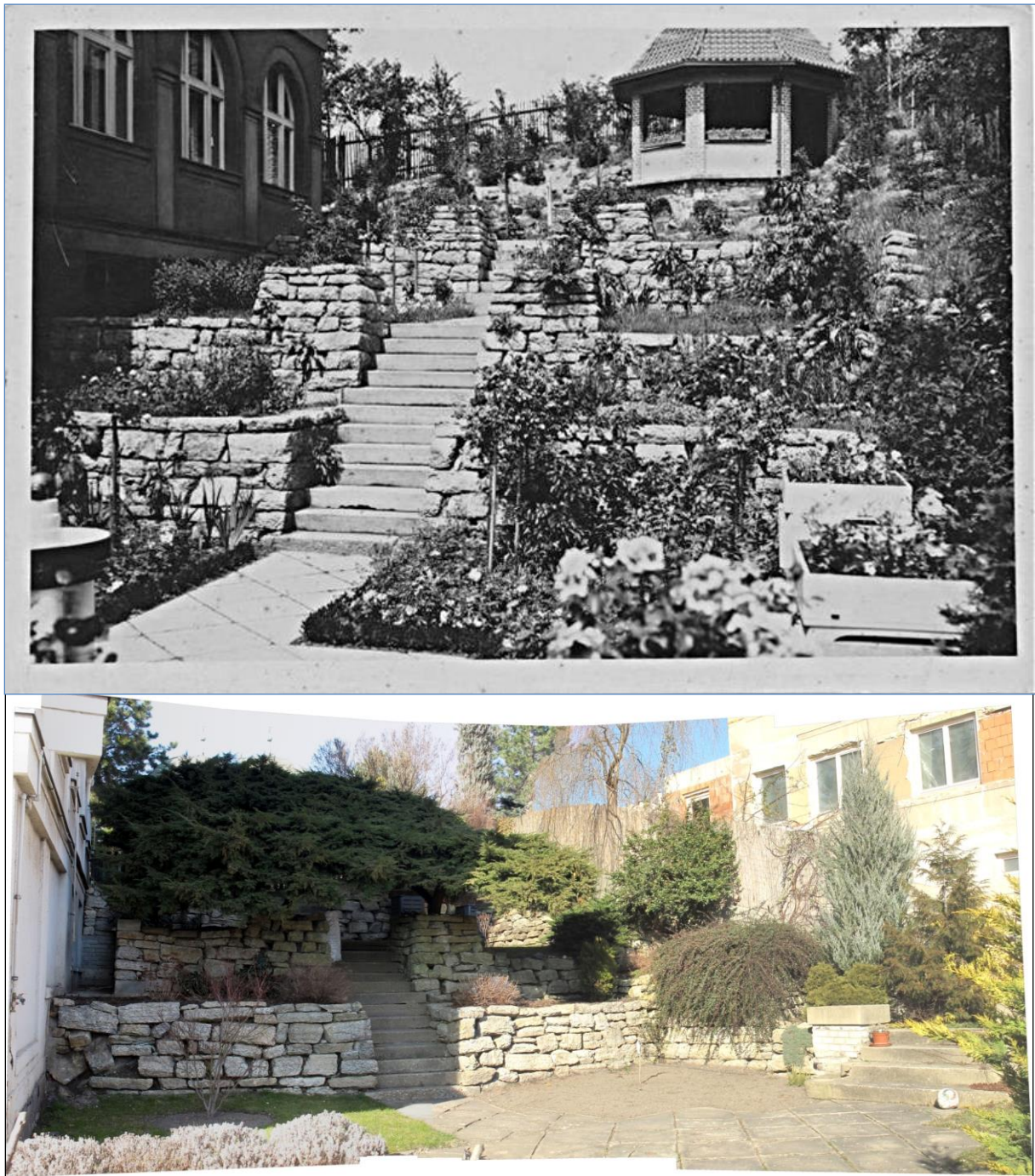
Obrázek 50 – Na fotografii je zahrada po založení. Dobře je vidět otevřenost celé kompozice.

Obrázek 49 – Na fotografiích je vidět detail původní kompozice s basinem. Dnes se v místě nachází pouze obrys basinu zasypaného zeminou a původní soška chlapců ze středu kompozice. Nalezena byla zahrabána v zemi.

Obrázek 51 – Fotografie zachycují stav alpina po založení a dnes, kdy jeho levá část zarostla jehličnany s podrostem z mahonie. Na panoramatické fotografii je vpravo nejspíše původní dřevina Pinus mugho.

Obrázek 52 – Fotografie zachycují stav terasování zahrady po založení a dnes. Použit byl barrandovský vápenec. Zidky byly skládané na sucho s výraznými kamennými pilíři v nárožích zídek. Tento prvek se výrazně projevuje ve Vaňkových zahradách dvacátých let. V pozdější plánech nebyl nalezen.

3664 Zahrada pana F. Paroubka – Praha, Hanspaulka

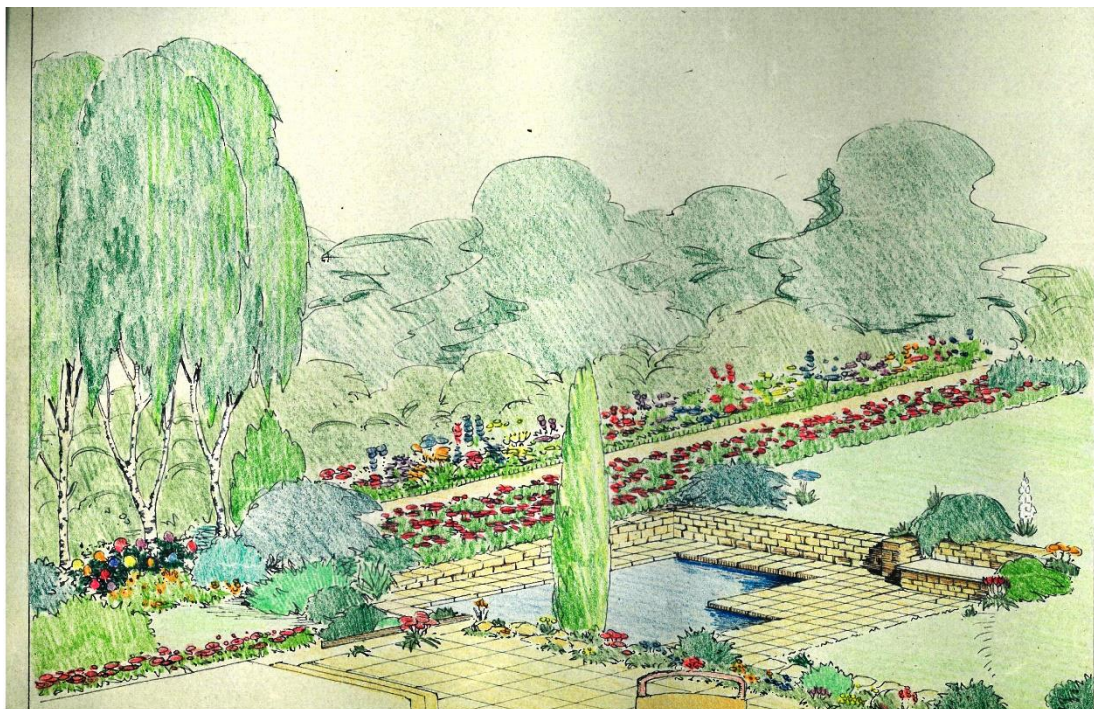
Stejně jako předchozí zahrada i tato zůstala v původním majetku majitelů. Z původní kompozice se zachovaly pouze fragmenty některých dřevin a morfologie terénu. I přes neodborné skladování se dochovala část původní dokumentace. Tato dokumentace obsahuje barevnou situaci v měřítku a barevná prostorová zobrazení vybraných partií – axonometrie bazénu (obr. 62-63). Dále byl nalezen osazovací plán s čísly jednotlivých dřevin. V osazovacím plánu jsou pak u většiny keřů, některých stromů a trvalek uvedeny latinské nebo české názvy konkrétního taxonu.

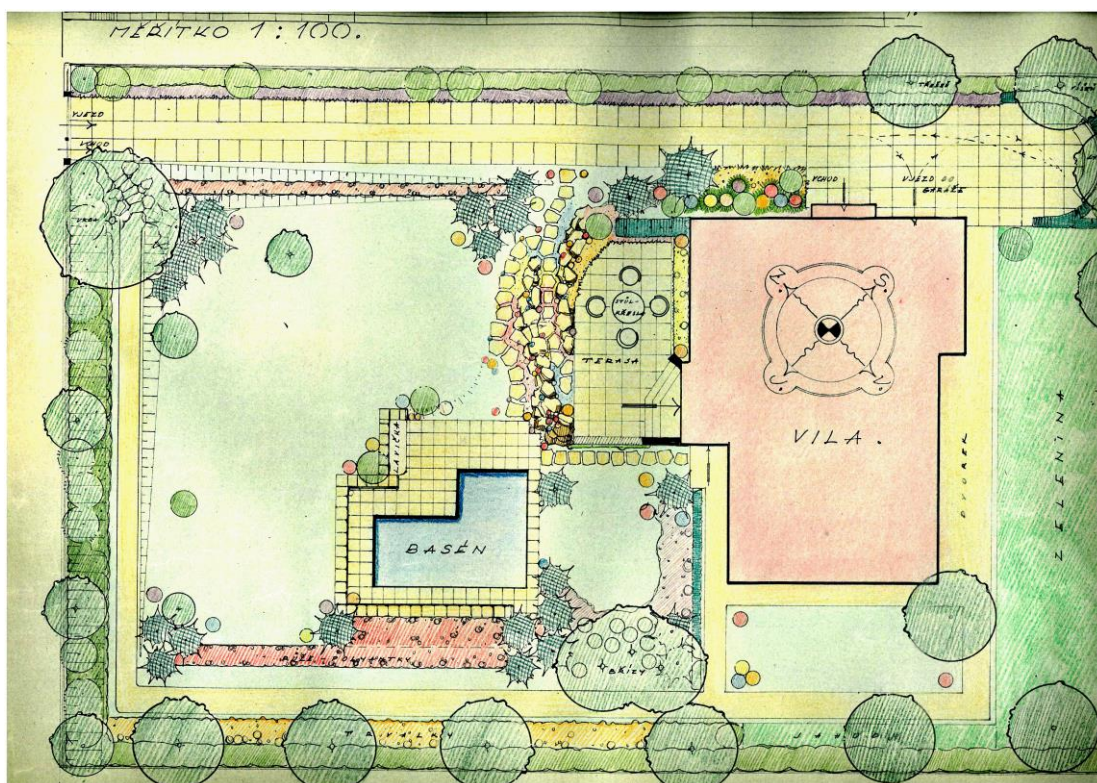
Obrázek 54 – Dnešní letecký snímek ukazuje, že se kompozice dochovala hlavně v západní části zahrady.

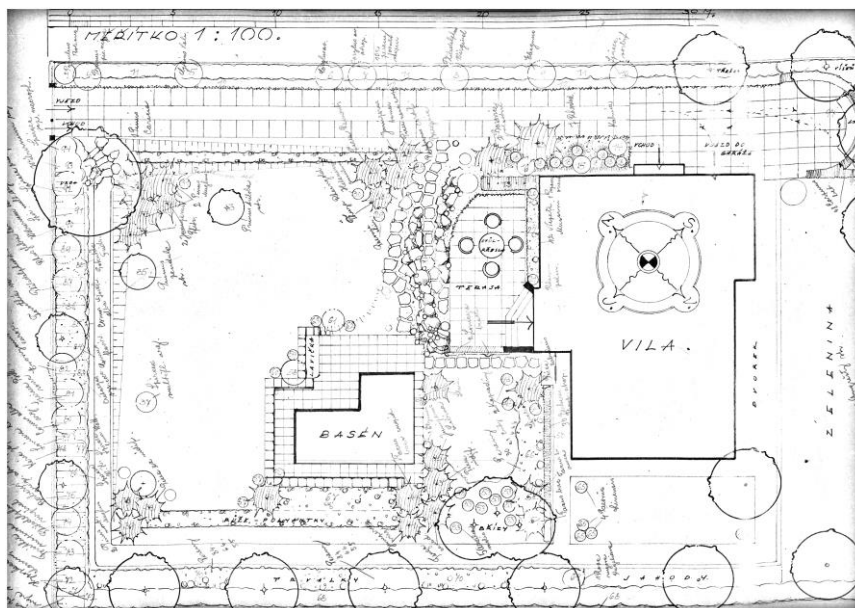
Obrázek 53 – Pohled do hlavního parteru zahrady. Jehličnany rámuující dům z obou stran by mohly být původní, přestože tomu obsah osazovacího plánu neodpovídá. Naopak u zlatožlutých kultivarů tuje by se nejspíše jednalo a Thuja occidentalis 'Rheigold'. Stejně barevný jalovec vedle ní by stářím odpovídal, ale v této skupině se nevyskytuje (tab. č. 5skupina F).

Obrázek 56 – Barevná perspektiva, na níž je vidět skupina bříz i zakrslé jehličnany u terasy jako zakončení linie červených růží polyantek. V pozadí pak trvalkový záhon před keři.

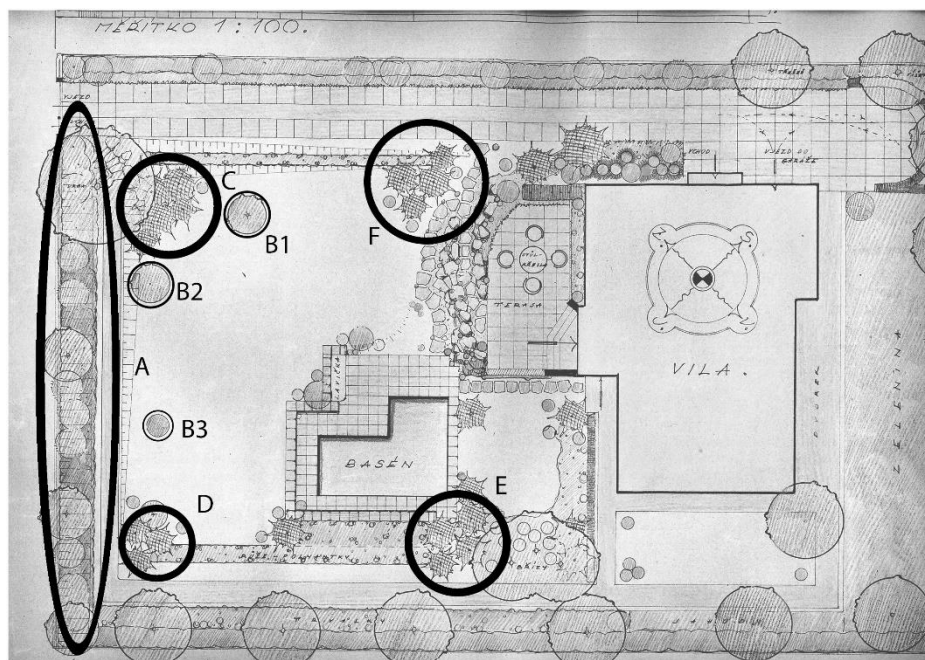

Obrázek 55 – Kolorovaná studie pastelovými barvami. V půdoryse je patrná značně zjednodušená kompozice parteru. Příklon k jednodušším tvarům, v nichž hrají roli spíše volné skupiny jehličnanů rámuující parterový trávník. Rozmístěny jsou rádooby nahodile v jasném řádu.

Obrázek 58 – Osazovací plán s vepsanými názvy rostlin.

Kvalita dochované dokumentace vyžadovala digitalizaci, úpravu kontrastu a ostroty pro přepis do tabulkové části. Nalezené taxony byly podle jejich polohy v plánu vepsány do tabulky č. 5 a zaříděny do kompozičního celku. Dělení je vždy po logických celcích, které tvoří dílčí kompoziční útvar. Polohy jsou patrné z obr. 64. Dřeviny byly také vepsány pro přehlednost do přílohy č. 1, kde jsou jednotlivé řádky podbarveny šedě.

Obrázek 57 – Barevná studie s označením jednotlivých kompozičních skupin.

Tabulka 5 – V tabulce jsou uvedeny identifikované kompoziční celky – volná keřová stěna, skupiny jehličnanů a solitéry v trávniku. Uvedeno je vždy pořadové číslo, název dřeviny a její kompoziční celek. Poloha těchto skupin je vyznačena na obrázku 65.

Pořadové číslo	Název dle plánu	Latinský název*	Kompoziční umístění	Pozn.
Obr. 64 – prvek A				
72	<i>Hippophae rhamnoides</i>	<i>Hippophae rhamnoides</i>	volná keřová stěna	
73	<i>Forsythia suspensa</i>	<i>Forsythia suspensa</i>	"	
74	<i>Philadelphus virginal</i>	<i>Philadelphus</i> 'Virginal'	"	
75	<i>Berberis vulgaris</i> 'Atropurpurea'	<i>Berberis vulgaris</i> 'Atropurpurea'	"	
76	<i>Spiraea vanhouttei</i>	<i>Spiraea x vanhouttei</i> Briot	"	
77	<i>Spiraea</i> sp.	<i>Spiraea</i> sp.	"	
78	<i>Kerria japonica</i>	<i>Kerria japonica</i> .	"	
79	<i>Lonicera</i> sp.	<i>Lonicera</i> sp.	"	
80	<i>Cornus alba</i> 'Argentea'	<i>Cornus alba</i> 'Argentea'	"	
81	<i>Spiraea billardii</i>	<i>Spiraea x billardii</i>	"	
82	<i>Euonymus europaeus</i>	<i>Euonymus europaeus</i>	"	
83	<i>Crataegus coccinea</i>	<i>Crataegus coccinea</i>	"	
84	<i>Cornus</i> 'Flaviramea'	<i>Cornus stolonifera</i> 'Flaviramea'	"	
85	<i>Cornus alba</i>	<i>Cornus alba</i>	"	
86	<i>Forsythia viridissima</i>	<i>Forsythia viridissima</i> .	"	
87	<i>Philadelphus</i> sp.	<i>Philadelphus</i> sp.	"	
88	<i>Potentilla</i>	<i>Potentilla</i> sp.	"	
89	<i>Rhus glabra</i> 'Laciniata'	<i>Rhus glabra</i> 'Laciniata'	"	
90	<i>Viburnum lantana</i>	<i>Viburnum lantana</i>	"	
91	<i>Spiraea arguta</i>	<i>Spiraea x arguta</i>	"	
92	<i>Spiraea prunifolia</i>	<i>Spiraea prunifolia</i>	"	
93	<i>Viburnum rhytidophyllum</i>	<i>Viburnum rhytidophyllum</i>	"	
94	<i>Spiraea japonica</i> macrophylla	<i>Spiraea japonica</i>	"	
Obr. 64 – prvek B				
3	<i>Prunus triloba</i>	<i>Prunus triloba</i>	solitéry v trávniku	B1
35	<i>Prunus pendula</i>	<i>Prunus subhirtella</i> 'Pendula'	"	B2
37	<i>Spiraea arguta</i>	<i>Spiraea x arguta</i>	"	B3
Obr. 64 – prvek C				
32	<i>Pinus Caricio</i>	<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>Laricio</i>	skupina jehličnanů	
33	<i>Pinus mughus</i>	<i>Pinus mugo</i> subsp. <i>Mughus</i>	"	2ks ve skupině
34	<i>Juniperus chinensis</i> Pfitzeriana	<i>Juniperus chinensis</i> 'Pfitzeriana'	"	2ks ve skupině

Obr. 64 – prvek D				
38	<i>Picea abies</i> 'Nidiformis'	<i>Picea abies</i> 'Nidiformis'	skupina jehličnanů	2ks ve skupině
39	<i>Pinus monticola</i>	<i>Pinus monticola</i>	"	v kultivaru
Obr. 64 – prvek E				
41	<i>Juniperus virginiana</i>	<i>Juniperus virginiana</i>	skupina jehličnanů	
42	<i>Tsuga canadensis</i>	<i>Tsuga canadensis</i>	"	
43	<i>Picea abies</i> 'Nidiformis'	<i>Picea abies</i> 'Nidiformis'	"	
44	<i>Taxus baccata cuspidata</i>	<i>Taxus x media</i>	"	
45	<i>Juniperus sabina</i>	<i>Juniperus sabina</i>	"	
Obr. 64 – prvek F				
25	<i>Picea Nana Compacta</i>	<i>Picea abies</i> 'Nana Compacta'	skupina jehličnanů	
26	<i>Juniperus tamariscifolia</i>	<i>Juniperus sabina</i> 'Tamariscifolia'	"	
27	<i>Picea remontii</i>	<i>Picea abies</i> 'Remontii'	"	
28	<i>Thuja</i> 'Rheingold'	<i>Thuja occidentalis</i> 'Rheingold'	"	

Tabulka 5 – pokračování.

V tabelární části (tab. č. 5) jsou popsány vybrané vegetační kompoziční prvky. Jedná se o volnou keřovou skupinu, solitéry v trávniku a skupiny jehličnanů ohraničující hlavní parterový trávník.

Volná keřová skupina v této kompozici funguje jako živý plot. Navržena je z různých druhů dřevin, které se neopakují. Jedná se o pestrý mix různě vysokých keřů s různou dobou květu a texturou listů.

V trávniku jsou zastoupeny jako solitéry dřeviny, které velmi výrazně kvetou. Habitem z nich nejvíce vybočuje *Prunus* 'Pendula'. Může se jednat až o několikametrový strom (*Prunus subhirtella* 'Pendula'), který by sloužil jako výrazná solitéra i díky převislým větvím a vyššímu vzrůstu.

U skupin jehličnanů je možné si povšimnout pestré mozaiky zakrslých kultivarů doplněné o nepřešlechtěné druhy. U zakrslých kultivarů je jasné, že nebudou dorůstat do velkých rozměrů, kdežto některé druhy, například *Tsuga canadensis* jsou schopné dorůstat 12–25 m dle stanovištních podmínek.

6. Diskuze

Kompozice a stavební architektura zahrad:

Uvedené výsledky katalogizují tvorbu Josefa Vaňka ve sledovaném období na základě uveřejněných článků. Vznikl z nich soupis architektonických prvků a drobné zahradní architektury. Tento soupis navazuje na zjištění další autorů jako Steinová, Zámečník a kol. (2017). Uvedená vyobrazení stavebních prvků udávají přehled toho, čím se Josef Vaněk v publikační činnosti prezentoval. Zajímavé je, že počet plánů uveřejňovaných ve sledovaném období nekorresponduje s úspěšností jeho projekční kariéry dle Steinové a Ottomanské (2017). Jak udává tabulka v příloze 3 v letech 1925-1931 publikoval největší množství plánů. V následujících letech jich ovšem publikoval o polovinu méně. Přesto je toto období považováno za vrchol jeho projekční kanceláře. Za klesající tendencí, by bylo možné hledat socioekonomické změny ve společnosti vyvrcholené druhou světovou válkou. Jak již bylo zmíněno, nekorresponduje to všem s počty zapsaných projektů v knize plánů.

Sortiment

Existují, tři hlavní zdroje, v nichž lze nalézt popis sortimentu Josefa Vaňka. Prvním z nich je monografie o životě díle Josefa Vaňka z pera Steinové a Ottomanské (2017). Obsáhlá kniha se o Vaňkově sortimentu zmiňuje pouze okrajově, převážně ve formě komentářů dílčích plánů zahrad nebo v rámci korespondence s klienti. Neuvádí tak přehlednou klasifikaci založenou na konkrétním zdroji. Přínosný je naopak rozsáhlý obrazový materiál. Na vybraných fotografiích jsou patrné některé prvky uvedené ve výsledcích této práce. Za zmínku stojí např. stříhané krychle ze zimostřázu, které jsou pro Vaňkovu tvorbu vrcholného období dvacátých a počátku třicátých let typické.

Druhým zdrojem informací je disertační práce Ottomanské (2011) zabývající se sortimentem Josefa Vaňka do roku 1920, v jeho tzv. raném období. Hlavním zdrojem jsou záznamy dřevin ze školek firmy Späth a Mázek. Výsledky předložené práce zaměřující se na období 1920–1941 její nálezy doplňují a rozšiřují. Dokládají také, že hlohy, šeříky a mandloně byly v sortimentu i v projektech využívány po většinu sledovaného období. Dosažené výsledky dále zpřesňují konkrétní použití dřevin. Smuteční (převíslé) stromy, konkrétně vrby, byly s okrouhlou lavičkou nedílnou součástí Vaňkových návrhů. V menších zahradách tento sortiment alternovaly menší převíslé kultivary uvedené ve výsledcích. Dále bylo pro sledované

období typické sázení stromkových šeríků a hlohů do živého plotu z ptačího zobu. Z výsledků tak lze soudit, že přesto, že sortiment pro střihané živé ploty byl velmi pestrý, nejpoužívanější druhy se omezovaly pouze na ptačí zob a tují. Naopak u volného keřového plotu byl sortiment velmi pestrý (viz osazovací plán F. Paroubka). Tento způsob výsadby volného keřového plotu je možné objevit i v půdorysech Josefa Kumpána (1920)

S Ottomanskou (2011) lze souhlasit s tím, že Josef Vaňek prosazoval do svých projektů trvalky a letničky. Nejčtenějším prvkem z dřevin v zahradách Josefa Vaňka je ovšem proti současnému názoru využití růží. Používány byly v plošných záhonech, pňoucí na konstrukcích pergol, oblouků sloupů případně keřové do smíšených výsadeb nebo strokových růží. Všechny zahrady obsahovaly záhony nízkých růží polyantek. Trvalkové záhony pak kompozici dotvářely, než aby jí kompletně opanovaly. Tak tomu bylo ve vrcholném období Josefa Vaňka (dle klasifikace Ottomanská 2011). V pozdějších projektech pak růže spíše ustupovaly trvalkovým záhonům. Přesto, že se silně inspiroval anglickou zahradní architekturou té doby, tak vyjma rozsáhlých zahradních realizací pereneta do menších zahrad neumíst'oval. Jednalo se jistě o souhru několika faktorů, mezi něž lze zařadit cenu za založení a také udržitelnost. Monokultury se snáze udržují a trvalkové záhony naopak vyžadují pravidelnou odbornou péči.

V sortimentu růží je velmi zajímavý příspěvek popisující zahradu u projekční kanceláře z čísla *Zahrada XXX* (1935-1936). Z něj je patrné, že bílé růže polyantky nebyly na ploše vysázeny. Převažovaly barvy červené, oranžové a žluté. I osázení letničkami je popisováno jako toho roku rudé šalvěje. Zároveň nejčastěji citované dřeviny byly červenokvěté hlohy, akáty i kaštany. Dále nejčastější výskyt růží v citacích jsou růže červené, vínové a růžové. Lze z toho dovodit Vaňkovu osobní preferenci a náklonnost k těmto barvám.

Třetím zdrojem je pak souhrn zahradní tvorby první poloviny dvacátého století, jak o něm píše Steinová, Ottomanská, Zámečník a kol. (2017). Ti popisují sortiment využívaný v době Josefa Vaňka napříč tímto obdobím. S dohledanými výsledky se jejich popis v rovině obecných kompozičních principů a zásad využití dřevin shoduje. V detailu pak předložený soupis stejně jako u Ottomanské (2011) poznání, rozšiřuje o popisy vybraných prvků. V detailu pak práce přináší klasifikaci založenou na sortimentu dle jím vydávaného periodika. Část sortimentu je z popisů plánů. Druhá část je z doporučených sortimentů, u níž lze očekávat, že byla více žádána klienty a tudíž i více projektována. Tato klasifikace tak přiřazuje konkrétní dobový sortiment a jeho použití k tvorbě Josefa Vaňka.

Architektura produkční části zahrady je pro Vaňkovu tvorbu velmi typická. Vodorovné kordony a ovocná loubí včetně navedení ovocných stromů jsou jedním z hlavních znaků, které ho vymezovali oproti ostatním tvůrcům té doby. Zároveň je to potenciálně jeden z důvodů proč se v kompozicích a doporučeném sortimentu neuplatňovalo tolik okrasných jabloní a třešní. Aspekt časného kvetení byl v zahradě zastoupen ovocnými stromy a pěstování okrasných stromů se tak jevilo zbytečné.

Sortiment používaný Josefem Vaňkem naráží na nutnou interpretaci dochovaných zdrojů. V díle Josefa Kumpána, Vaňkova současníka, lze v jeho plánech nalézt kompletní soupisy keřů a stromů včetně jejich umístění. U jeho tvorby tak lze dohledat principy, jak nakládá s rostlinným materiálem poměrně přesně. Josef Vaněk soupisy sortimentu do plánů nekládal a příkládal je bokem, jak uvádí Steinová a Ottomanská (2017). Výjimku tvoří sporadické zápisy ve třicátých a čtyřicátých letech, kdy začal názvy do půdorysů vpisovat. Dohledané pozůstalosti v této práci to potvrzují a některé nálezy jako půdorys pana F. Paroubka nebo rozpočet pana Lísky, jsou jedním z mála přesných zdrojů Vaňkova autentického sortimentu.

Dochované realizace:

Dochované realizace uvedené v této práci jsou doplněním již nalezených zahrad v rámci projektu NAKI (Projekt DF13P01OVV003 Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity). Nalezené realizace potvrzují osud některých zahrad, které se do dnešní doby již nedochovaly v plném rozsahu, nebo naopak aktualizují nalezené zahrady, které jsou dnes již zdemolované. Objevný je v tomto případě osazovací plán F. Paroubka a pana Lísky. V plném rozsahu se ukazují kompozice ze dvou období Vaňkovi tvorby. U zahrady pana Paroubka se jedná o plán z roku 1944, takže kompozice je již relativně střídmá. Přesto se zde uplatňují volné keřové skupiny, solitéry v trávníku atd. Tento plán je tak díky svému obsahu unikátní. Oproti druhému dohlednému plánu jasně popisuje práci s keřovým patrem. Pokud by se podařilo najít více takovýchto plánů, dalo by se definitivně potvrdit oblíbený sortiment Josefa Vaňka v průběhu let. Zároveň je vidět, že zahrady časem mizí a není jasné, zda vznikne program na obnovu děl Josefa Vaňka případně dalších tvůrců té doby.

Údržba zahrad

U stromového patra je vidět rozdíl mezi tím co bylo projektováno a co se dochovalo do dnešních let. Z výsledků je zřejmé, že zakrslé formy jehličnanů byly vyhrazeny jak pro pravidelnou zahradní kompozici tak hlavně pro alpina. Zarážející je, že v nalezených realizacích se na místech, kde měla být alpina, nachází „lesní porosty“ smrků a dalších jehličnanů. Dobrým příkladem je například zahrada p. Vavrouše, stavitele v Libni. Původní plocha alpina je dnes přerostlá a vizuálně se spíše jedná o les na skále. Stálo by za to se tak pozastavit nad cílovým stavem, který byl Vaňkem zamýšlen. Z fotografie jeho alpina v Chrudimi je vidět, že cílem nebylo nechat alpinum zarůst. Vaněk (2019) potvrzuje, že stejný osud potkal i alpinum v Chrudimi. Ottomanská (2011) ve svých dílčích výsledcích z dochovaných realizací také neuvádí dochované zakrslé jehličnany. Utrzuje to tak autora v otázce „Proč a z jakých důvodů se tak stalo?“. Hlavním důvodem mohl být špatný školkařský materiál. Doba to byla průkopnická na poli nových křížení a kultivarů a je možné, že vysazovány byly podobné dřeviny, které se v průběhu let začali chovat jinak, než původně architekt zamýšlel. Mohlo se jednat o pozdější dosadby, kde mohlo dojít k záměně sortimentu. Díky nedostatku popisů návrhů a vzhledem k tomu, že u většiny zahrad došlo k zanedbání údržby po roce 1948 je nasnadě domnívat se, že chyba byla v rostlinném materiálu. Bohužel je to domněnka, na kterou bude velmi složité jednoznačně odpovědět.

Dalším zajímavým aspektem, který se na dochovaných realizacích opakoval, je efekt výsadeb na místech, kde se dle plánu evidentně nic tak vysokého jako keře a stromy nenacházelo. Ukázkovými zahradami je zahrada Lepolda Gadringera a Jaroslava Jauriše. Mimo to v dopise, který psal spisovatel Drba z Domažlice Josefu Vaňkovi (Steinová, Ottomanská 2017) si stěžuje, že mu do zahrady lidé příliš koukají. V půdorysech bývá patrné, že kompozice byla otevřená natolik, kdy do ní bylo z ulice vidět. Touha po soukromí tak nejspíše způsobovala jednu z hlavních změn na zahradách, kde došlo k dosadbě za účelem zvýšení soukromí nejenom na zahradě, ale i v domě. Nejenom v půdoryse pana F Paroubka ze čtyřicátých let se už tento aspekt otevřeného parteru v jednom směru příliš neobjevuje. Nejspíše to znamená změnu v projekčním pojetí směrem k většímu soukromí na zahradě.

7. Závěr

Současný stav poznání neskýtá již mnoho prostoru pro doplnění Vaňkovi tvorby. Autor i přesto našel jiný úhel pohledu na problematiku a dílo Josefa Vaňka. Důraz byl přitom kladen více na dřeviny. Využití katalogizace časopisu, jímž byl Vaňek šéfredaktorem, se ukázalo jako dobrý zdroj pro konkretizaci jeho tvorby. Jmenovitě používaný sortiment včetně jeho napojení na kompoziční a stavební prvky.

Sortiment využívaný zahradním architektem Josefem Vaňkem je problematický i důvodu nedostatečně zachovaných realizací. Dohledané zdroje a dobová svědectví ukazují, jak zahrady reagovaly na socioekonomické změny ve společnosti. Živý zahradní prostor tak ukazuje proměnlivost projektů ve vztahu ke klientovi. Osudy zahrad a občasná nerealizovatelnost projektů je společná i s dnešní dobou.

Inspirací pro dnešní tvorbu by mohl být návrat ke keřovým výsadbám a růžím. Dnešní trendy v zahradní architektuře se kloní k masovému užívání trvalkových výsadeb. Ty jsou ovšem mnohem náročnější na údržbu než keřové skupiny. Keře a růže by tak mohly vnést nový akcent do současné zahradní tvorby.

Seznam použité literatury:

- Batěk L. 1922. Zakládání a vysazování zahrad okrasných
- Beránek H. 1940. Dějiny zahrad. Brno-Bohunice, vydáno vlastním nákladem pro potřeby studentů.
- Bruns. 2018. Catalogue of trees nad shrubs 2017/2018. Oldenburg.
- Černý F. 1975. Zahradníci.
- Dadejík O, Staněk S, Stibral K. 2013. Zahrada: přirozenost a umělost. Dokořán, Praha.
- Dadák A. 1938. Praktický rádce: Pro zahradnictví a chov drobného zvířectva, Milotice nad Bečvou.
- Fierlinger O. 1938. Zahrada a obydlí
- Friedel L. 1943. Naše zahrada: S dodatkem o péči o drobné a bobulové ovoce a o zahrádku květinovou. Agrární nakladatelská společnost.
- Geelhaar Ch. 2000. Mathildenhöhe Darmstadt, Bd.2, Ernst-Ludwig-Haus vom Atelierhaus zum Museum Künstlerkolonie. Häusser.
- Geelhaar Ch. 1992. Die Geschichte der Gemäldesammlung und eine Auswahl von 250 Meisterwerken. Verein der Freunde des Kunstmuseums Basel. Basel, 1992.
- Hník J. 1930. V knize: Arnošt Dadák, Praktický rádce: Pro zahradnictví a chov drobného zvířectva. Milotice nad Bečvou.
- Horáček P. 2007. Encyklopedie listnatých stromů a keřů. Computer press, Brno.
- Horáček P. digitální databáze dřevin. <http://database.dendrologie.cz>
- Hrubešová E. 2005. článek o Architektu Chocholovi, původní vydání Noviny Prahy 2 06. Praha.
- Jirásek F. 1932. Chcete mít krásnou zahrádku.
- Kalandra Č. 1923. Domácí zahrada, třetí vydání.
- Kalusok M. 2004. Zahradní architektura. Computer press, Brno.
- Kulišan A. 1916. Domácí zahrady a zahrádky.
- Kumpán J. 1920. Novodobá zahrada: hlavní zásady při zakládání nebo přeměňování zahrad domácích. Vydavatelství národohospodářských publikací V. J. Procházka, Praha.

- Kumpán J. 1938. Před založením zahrady.
- Mareček J. 1992. Zahrada. NORIS, Praha.
- Náhůnek. 1941. Zahrady.
- Stejskalová J, Řeháková I. 2015. Architektura moderních zahrad. Grada Publishing, Praha.
- Ottomansá S. 2011. Použití dřevin ve vybrané etapě vývoje zahradního umění (přelom 19.-20. století na území východních Čech) (Disertační práce). Zahradnická Fakulta Mendelovy univerzity v Brně.
- Ottomansá S, Steinová Š. 2017. Život a dílo zahradní architekta Josefa Vaňka (1886–1968). Národní zemědělské muzeum, Praha.
- Patočka J. 1990. Náš národní program. Evropský kulturní klub, Praha.
- Patočka J. 2006. Češi II. Oikoymenh, Praha.
- Prokeš R. 2013. Česká rodinná zahrada 20. století a soudobá východiska (diplomová práce). Česká zemědělská univerzita v Praze.
- Schweizer S, Winter S. 2012. Garten kunst in Deutschland. Schnell und Steiner MBH, Regensburg. 2012.
- Stejskalová J, Vlasák M, Ezechel M. 2012. Památky zahradního umění a historická krajina středních čech. VOŠZa a SZaŠ Mělník.
- Steinová Š, Zámeční R, Ottomanská S, a kol. 2017. Zahradní umění první československé republiky a její zahradníci. Národní zemědělské muzeum, Praha.
- Špecinger O. 1986. Velké životy Josef Vaněk Zahradnictvo 1986
- Špecinger O. 1998. str. 26 Josef Vaněk ke 30. výročí úmrtí. Zahrad park Krajina VIII č. 5.
- Štrauch V. 1904-1905. V knize: Arnošt Dadák, Praktický rádce: Pro zahradnictví a chov drobného zvířectva, číslo 3 a 4. Milotice nad Bečvou.
- Turner T. 2008. Garden Design. Gardenvisit, London.
- Tůma J. 1928. V knize: Arnošt Dadák, Praktický rádce: Pro zahradnictví a chov drobného zvířectva. Milotice nad Bečvou.
- Vaněk J. 1915. Příruční kniha zahradnictví. Chrudim.

- Vaněk J. 1922. Zahrada domácí a školní XV. Chrudim
- Vaněk J. 1923. Zahrada domácí a školní XVI. Chrudim
- Vaněk J. 1924. Zahrada domácí a školní XVII. Chrudim
- Vaněk J. 1925. Zahrada domácí a školní XVIII. Chrudim
- Vaněk J. 1926. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XIX. Chrudim
- Vaněk J. 1927. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XX. Chrudim
- Vaněk J. 1928. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXI. Chrudim
- Vaněk J. 1929. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXII. Chrudim
- Vaněk J. 1930. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXIII. Chrudim
- Vaněk J. 1931. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXIV. Chrudim
- Vaněk J. 1932. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXV. Chrudim
- Vaněk J. 1933. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXVII. Chrudim
- Vaněk J. 1934. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXVIII. Chrudim
- Vaněk J. 1935. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXIX. Chrudim
- Vaněk J. 1936. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXX. Chrudim
- Vaněk J. 1937. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXXI. Chrudim
- Vaněk J. 1938. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXXII. Chrudim
- Vaněk J. 1939. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXXIII. Chrudim
- Vaněk J. 1940. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXXIV. Chrudim
- Vaněk J. 1941. Zahrada (dříve Zahrada domácí a školní) XXXV. Chrudim
- Vaněk Jan. 2019. Osobní sdělení
- Wirth Z. 1910. Malý dům a zahrada.
- Wirth Z. 1911. Evropská zahrada
- Zámečník R. 2012. Zahradně architektonická tvorba v meziválečném období (Diplomová práce). Zahradnická Fakulta Mendelovy univerzity v Brně.

Kučková T. a kol. Projekt DF13P01OVV003 Program aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity. Mendelova univerzita v Brně. www.zahradweb.cz

Obrazová část:

obrázek 1 – <https://www.telegraph.co.uk/gardening/gardenstovisit/10878915/Glorious-restored-gardens-show-history-in-living-colour.html>

obrázek 2 – <http://blogs.reading.ac.uk/merl/files/2014/05/Plan-from-Mawson-1900.jpg>

obrázek 3 – <http://www.alt-oldenburg.de/straen-l-z/rosen--raiffeisenstrae/stadtheimatmuseum/oldenburger-stadtmuseum--seite-2-von-3.html>

obrázek 4 – <http://www.alt-oldenburg.de/straen-l-z/rosen--raiffeisenstrae/stadtheimatmuseum/oldenburger-stadtmuseum--seite-2-von-3.html>

obrázek 5 – Evropská zahrada, Wirth, 1911, str. 30

obrázek 6 – Vaněk J. Zahrada XIX

obrázek 7 – Evropská zahrada, Wirth, 1911, str. 38

obrázek 8 – Rublič. Sbírký národního zemědělského muzea

obrázek 9 – Hník J. 1930. V knize: Arnošt Dadák, Praktický rádce: Pro zahradnictví a chov drobného zvířectva. Milotice nad Bečvou.

obrázek 10 – Hník J. 1930. V knize: Arnošt Dadák, Praktický rádce: Pro zahradnictví a chov drobného zvířectva. Milotice nad Bečvou.

obrázek 11 – Praktický rádce, 1934, str. 23

obrázek 12 – Zakládání a vysazování zahrad okrasných. upraveno dle Batěk 1922

obrázek 13 – Zahrada a obydlí, O. Fierlinger, 1938, str. 44

obrázek 14 – Naše zahrada, Friedel, 1943, str. 82

obrázek 15 – Zahrada ročník XXX, 1936, sešit 8, str. 118

obrázek 16 – Velká příruční kniha zahradnictví 1915

obrázek 17 – Zahrada, ročník XXIV, číslo 5, str. 71

obrázek 18 – Vaněk J., archiv rodiny Suchánkových, Hanspaulka, kopírováno 2013

obrázek 19 – Vaněk J., XXV str. 71

obrázek 20 – Vaněk J., Zahrada XXXII str. 274

obrázek 21 – Vaněk J., Zahrada XX pergoly str. 76

obrázek 22 – Vaněk J., Zahrada XXXII str. 5 a XXXV titulka

obrázek 23 – Vaněk J., Zahrada XX str. 59 a Zahrada XXXV str. 214

obrázek 24 – Vaněk J., Zahrada XXIV str. 92

obrázek 25 – Vaněk J., Zahrada XXII 37 56, 69

obrázek 26 – Zahrada XVII str. 9, Zahrada XIX str. 39
obrázek 27 – Zahrada XVIII str. 34
obrázek 28 – Zahrada XVIII obr. 95, str. 25
obrázek 29 – Vaněk J., výřezy z plánů uveřejněných v Zahrada XXIV
obrázek 30 – Vaněk J., Zahrady domácí a školní XVI, 1922
obrázek 31 – Panorama seznam.cz
obrázek 32 – Vaněk J., Zahrady XXII, sešit 12
obrázek 33 – Snímek pochází z aplikace Panorama Seznam.cz ze dne 5.9.2018
obrázek 34 – Vaněk J., Zahrada XXIV, strana 8
obrázek 35 – Vaněk J., Zahrada XXIV, strana 11; Foto, autor: Prokeš R. 2013
obrázek 36 – Foto, autor: Prokeš R. 2013
obrázek 37 – Foto, autor: Prokeš R. 2013
obrázek 38 – Foto, autor: Prokeš R. 2013
obrázek 39 – Foto, autor: Prokeš R. 2019
obrázek 40 – Vaněk J., Zahrada XXIII, sešit 9
obrázek 41 – Vaněk J., archiv pan Winklera, Praha-Vinoř
obrázek 42 – Vaněk J., Zahrada XXIII, sešit 15; www.mapy.cz 2017
obrázek 43 – Vaněk J., archiv rodiny Jaurišových, Roztoky u Prahy, kopírováno 2012, upraveno 2019
obrázek 44 – www.mapy.cz 2017
obrázek 45 – Foto, autor: Prokeš R. 2012
obrázek 46 – Foto, autor: Prokeš R. 2012
obrázek 47 – Vaněk J., archiv rodiny Jaurišových, Roztoky u Prahy, kopírováno 2012 upraveno 2019
obrázek 48 – Vaněk J., Zahrada, ročník XXIII, č. 17; archiv rodiny Jaurišových, Roztoky u Prahy, kopírováno 2012
obrázek 49 – Vaněk J., archiv rodiny Jaurišových, Roztoky u Prahy, kopírováno 2012 upraveno 2019
obrázek 50 – Vaněk J., Zahrady XXIV sešit 5, str. 72
obrázek 51 – Vaněk J., Zahrady XXIV sešit 5, str. 71
obrázek 52 – www.mapy.cz 2017; Foto, autor: Prokeš R. 2018
obrázek 53 – Foto, autor: Prokeš R. 2018
obrázek 54 – Vaněk J., Zahrada XXIV sešit 8
obrázek 55 – www.mapy.cz 2017

obrázek 56 – Vaněk J., archiv rodiny Vavroušovi, Libeň, kopírováno 2013

obrázek 57 – Vaněk J., archiv rodiny Vavroušovi, Libeň, kopírováno 2013; Foto, autor: Prokeš R. 2013

obrázek 58 – Vaněk J., archiv rodiny Vavroušovi, Libeň, kopírováno 2013; Foto, autor: Prokeš R. 2013

obrázek 59 – Vaněk J., archiv rodiny Vavroušovi, Libeň, kopírováno 2013; Foto, autor: Prokeš R. 2013

obrázek 60 – www.mapy.cz 2017

obrázek 61 – Foto, autor: Prokeš R. 2012

obrázek 62 – Vaněk J., archiv rodiny Suchánkových, Hanspaulka, kopírováno 2013

obrázek 63 – Vaněk J., archiv rodiny Suchánkových, Hanspaulka, kopírováno 2013

obrázek 64 – Vaněk J., archiv rodiny Suchánkových, Hanspaulka, kopírováno 2013

obrázek 65 – Vaněk J., archiv rodiny Suchánkových, Hanspaulka, kopírováno 2013